II. ÉVFOLYAM,
1-2. SZÁM. 2008/1-2

TISZAVÖLGY

a Szövetség az Élő Tiszáért Egyesület lapja

Tiszavölgy alatt én nem csak a Tisza ágyát értem és azon tért, melyre a kicsapongó Tisza árja terjed, de mind azon folyók és vizek ágyait és kiöntési lapályait is, melyek a Tiszába omlanak, u.m. Szamost, Bodrogot, Sajót sat. sat.

(Széchenyi)

Együtt az Élő Tiszáért

Futás a Tisza forrásától a torkolatig

Hidvégi Üstös Pál – az Élő Tisza nagykövete – azzal, hogy végigfut a folyó mentén, szimbolizálja a Tisza mente összefogását.

A TARTALOMBÓL:

Vissza az alapokhoz

ÉL(ED)Ő SZÖVET

Beszámoló a Biodiverzitás Pályázati Mikroalap működéséről

Egyenes beszéd az Alföld-programról

Vitaanyag Magyarország jelentős vízgazdálkodási kérdéseiről

IV. Hagyomány és természet konferencia

Összehangolt akció génbankunk megmentésére

Vigyázat! GMO az ételeinkben!

Traktorhoz kell az olajprés

Félresikerült uniós szabályozás

Fűből-fából áram lesz

A víz nem ismer határokat

Éltető és pusztító vizeink 2. rész

Egyszer volt, hol nem volt

Régi magyar vízivilág
A rét pusztulása

Együtt egymásért őstermelők és vendéglátók

Tíz év veszély dupla áron

Rablógazdálkodj okosan

Három földre lehet szükségünk 2050-re

Könyvajánló:
A leves hazudik
Az elveszett boldogság nyomában
Molnár Géza: Bodrogköz. Öt folyó ajándéka

Palackposta

A lap kiadását támogatja a UNDP-GEF-KvVM „Élő Tiszáért” programja.

Lapba szánt írásokat szívesen várunk a szerkesztőség címén: 5065 Nagykörű, Május 1. út 1. (Barát József, főszerkesztő nevére címezve) vagy drótpostán: barat@elotisza.hu.
Honlap: www.elotisza.hu

IMPRESSZUM

„Tiszavölgy”. A Szövetség az Élő Tiszáért Egyesület, a SZÖVET negyedévente megjelenő lapja.
Szerkeszti: a Szövetség elnöksége. Főszerkesztő: Barát József.
Felelős kiadó: dr. Veres Nándor, elnök. Gépelési munkálatok: Matúz Krisztina. Tördelés: Serfőző Magdolna

Szerkesztői jegyzet

Néhány hónap szünet után Szövetségünk lapja, a Tiszavölgy dupla számmal köszönti olvasóit.

Az idő vészes gyorsasága igazolja annak az útnak a helyességét, amit a SZÖVET magának választott.

Víz, energia, élelmiszertermelés, környezet - a világra ható tényezők élen járó kombinációja.

Az ENSZ néhány héttel ezelőtt szólította fel a világ vezetőit, hogy a mezőgazdaság terén léptessenek életbe sürgős változásokat, hogy elejét vegyék egy globális szintű élelmiszerválságnak, amely veszélyezteti a nemzetközi biztonságot is.

Ajánlásában szemléletváltásról, természetes módszerekkel a helyi piacra termelő és a fosszilis üzemanyagoktól egyre inkább független gazdaságokról beszél a világszervezet.

A jóslások szerint a legveszélyeztetebb 35-40 ország több százmilliónyi emberét érinti majd az élelmiszerdrágulás, akár korrekt politikát folytató kormányok bukását, de félő, hogy helyi háborúkat is magával hozva.

Felmérések szerint az élelmiszertermelés csupán 10 %-a olyan helyi többlet, amely indokolja az exportkereskedelmet, de 60 % vesz részt mégis benne.

Ezek a támogatott, olcsó, nyugati élelmiszerek tönkretették a fejlődő országok kisgazdáit (Indiában a 2003. évet megelőző tíz évben 112000(!!!) kistermelő menekült öngyilkosságba hitelezői elől, s a statisztikák szerint ez a borzalmas szám azóta is meredeken emelkedik.

Érthetetlen első látásra, hogy miért történik mindez akkor, amikor az élelmiszerárak az egekbe szöknek, de a globális tőkének kiszolgáltatott gazdaságokban, igen ez is megtörténhet.

Nálunk ha a helyzet ha nem is ennyire súlyos, de felmérések szerint az élelmiszereken a magyar ember is spórolni kezdett, s lásd a tej ára a tavalyi hirtelen emelkedés után folyamatosan csökken. Hiába dőlnek meg naponta rekordok a világ meghatározó tőzsdéin, a magyar mezőgazdaság még mindig válságtüneteket produkál.

S amikor keresni kezdjük az okokat, azokkal a szabályzókkal találkozunk, amelyek a totális szabadkereskedelmi rendszer előírásihoz igazodva, felesleges és sokszor megoldhatatlan feladat elé állítják, pl. a helyi élelmiszer előállítást, ellehetetlenítve üdvösségünk egyedüli útját, a helyi gazdaság feltámasztását.

Közben az olajvilág is felborulni látszik. Eszeveszett és tartósnak ígérkező a drágulás, amely a bioüzemanyagokkal összefüggésben tovább csökkenti a termelő területek nagyságát, tovább bonyolítva az élelmiszerkérdést.

Szeretnénk a vizet a világ társadalmi és kulturális, valamint ökolológiai javak részének tekinteni, de néhány hete a chichagói tőzsdén elhangzott egy javaslat, hogy a víz rövid időn belül, áruként kerüljön fel a tőzsdére. Ugyanakkor az ügy spirituális jellegét vetíti előre, hogy egy modern nyugati állam világvárosának (Barcelona) ateista minisztere védőszentjükhöz imádkozik esőért.

A helyzet ez, de Magyarország fölülírja a világ tüneteit, nálunk a fölös és veszélyes víz fogalma még mindig létezik és a felelős magyar kormány döntéseiben mindez meg is nyilvánul, lásd VTT komplexitásának feladása…

Az a korábban mániákusnak tűnő megállapítás, hogy folyóink helyes kezelése nélkül az ország sorsa sem fog helyes „mederbe” kerülni mára egy, egyre inkább egyszerű és reális kijelentés, amit egyre hangosabban kell képviselni.

Össze-vissza szállítgatjuk a sok-sok energia elpocsékolásával és újabb energiaigényeket gerjesztve a lokálisan alig létező élelmiszertöbbletet, tönkretéve a fejlődő országok környezetét. Gazdálkodóit a tőlük szállított olcsó nyersanyagból előállított és agyontámogatott késztermék visszaexportálásával. Közben e követhetetlen folyamatokkal éghajlati, környezeti, energia és élelmiszerválságot generálunk. Bölcs világunk e folyamat zavartalanságát szigorú nemzetközi egyezményekkel még biztosítja is.

A gazdaság korunk szent tehene. Ahogy a brazil államelnök mondta: „Fontos az esőerdő ügye, de legalább ilyen fontos az ország fejlődése”.

Éhséglázadás…energiaválság… Barcelona?

Vízvisszatartás, helyi élelmiszer-előállítás, önrendelkezés.

A SZÖVET az egyetlen járható utat választotta.

B. J.

Vissza az alapokhoz

Néhány éve létrehoztuk a Szövetség az Élő Tiszáért Egyesületet, közös céljaink elérése érdekében.

A Szövetség 2006. évi alakulása óta az egykori Tisza Memorandumban rögzített célok tekintetében részeredményeket ugyan elértünk, de a legfontosabb célokat illetően eddigi erőfeszítéseink hiábavalónak bizonyultak.

A fő cél nem a Vásárhelyi Terv Továbbfejlesztésének (a továbbiakban VTT) I. ütemének megvalósítása, nem az ártéri tájgazdálkodás, nem környezetvédelmi vagy természetvédelmi célok elérése.

Ezek mind-mind eszközök, az igazi cél a Tiszamentén élők életlehetőségeinek a biztosítása. Az igazi kérdés, mint a magyar vidéken mindenhol, hogy az emberek meg tudnak-e élni a szülőföldjükön, a saját kezükbe tudják-e venni sorsuk irányítását.

A VTT-t illetően engedjenek meg néhány összegző mondatot. A VTT-t, mint komplex programot egy józan kompromisszumként fogadtuk el. Tudtuk, nem ez az igazán jó megoldás, de első lépésként el lehet fogadni, ha biztosított a továbblépés.

Az eredeti VTT-programban üdvözöltük az átfogó vidékfejlesztés koncepcióját. Végre nem csak árvízvédelmi, technokrata megoldás született, hanem az érintett települések infrastrukturális és gazdaságfejlesztése is bekerült a programba.

Túl naivan azt hittük, ha a VTT kiemelt kormányprogram, amelyet kormányhatározatok, sőt törvény szentesít, akkor nem lehet baj a megvalósulással. Mára látjuk: ez nem így van. A VTT mint komplex program köddé foszlott, ma már csak földköbméterekről, beton műtárgyakról, mérnöki munkáról van szó.

Több mint 2 évvel ezelőtt, amikor tapasztaltuk, hogy a VTT nem halad, néhány polgármestertársammal, a Vásárhelyi Terv Továbbfejlesztésének Önkormányzati Tanácsának lelkes tagjaival végigjártuk a megvalósításért felelős személyeket, segítségünket fölajánlva. Megkerestük többek között a környezetvédelmi és vízügyi minisztert, államtitkárokat, főosztályvezetőket, az FVM államtitkárát, főosztályvezetőjét, a területfejlesztésért felelős minisztereket, államtitkárokat, a miniszterelnök kabinetfőnökét, többször tárgyaltunk a Vásárhelyi Tervért felelős komány-megbízottakkal. Megkerestük a parlamenti pártok frakcióit, több megyei önkormányzat elnökét, az országgyűlés környezetvédelmi bizottságát, egyes megyei önkormányzatok bizottságait, a Magyar Tudományos Akadémia több befolyásos képviselőjét.

A kormányzat részéről sajnálattal kell megállapítanunk, hogy a bolondját járatták velünk. Soha nem mondtak nemet, mindig volt valami újabb indok, ami miatt egy kicsit késnek a dolgok.

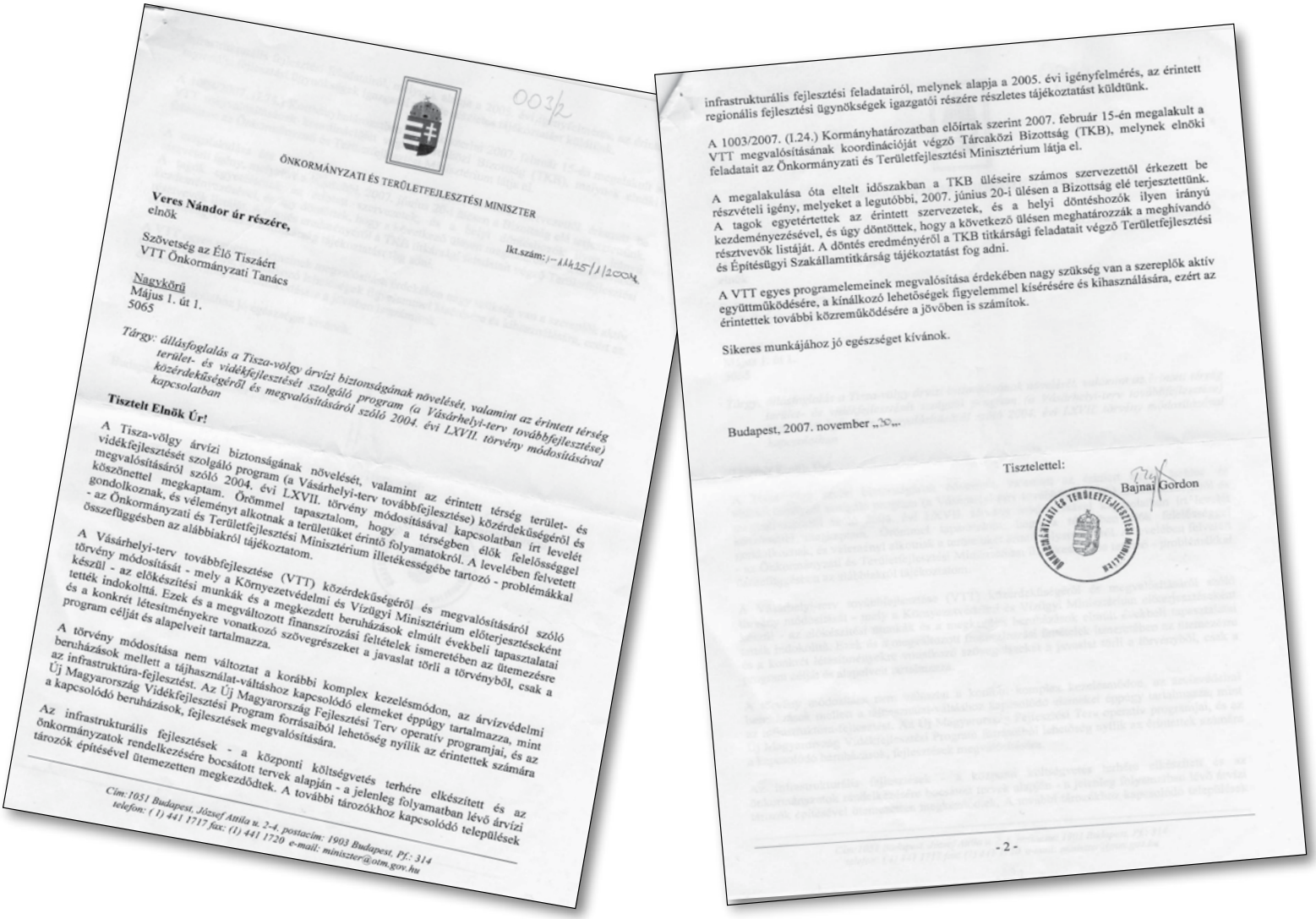
Nem az a kérdés fontos-e ez a program, szükség van-e rá, szakmailag megalapozott-e, nem az a kérdés, hogy igazunk van-e? Hanem az, hogy a döntéshozóknak, a végrehajtásban felelősöknek érdekében áll-e a megvalósítás, a hatalmon lévők mögött álló gazdasági erőknek érdekében áll-e, vagy elegendő szavazatot jelenthet-e?

Tehát nem tudtunk akkora lobbierőt felvonultatni, amellyel céljainkat elérhettük volna. Ugyanakkor kérdezem a felelős politikusoktól, ha egy program társadalmi megegyezéssel jön létre, a helyben élők többségének érdekében áll, a végrehajtásról kormányhatározatok rendelkeznek, mindezt a legfőbb néphatalmi szerv, az Országgyűlés törvénnyel szentesíti, ha a megvalósítás érdekében egy demokratikus rendszerben lehetséges minden eszközt felhasználtunk (petíció, tárgyalások, demonstráció, éhségsztrájk, stb.), ha a megkérdezettek mindegyike azt mondta és azt mondja, hogy egyetért a programmal és szükséges, – és ezek ellenére mégsem történik semmi, akkor mit lehet tenni?

A VTT-t illetően úgy vélem, a kompromisszumos megoldás helyett vissza kell térnünk az eredeti, a 2000. évben megfogalmazott koncepciónkhoz: nem néhány műtárgykolosszust felvonultató vésztározós beruházásra van szükség, hanem akár 30-40 Tisza-menti mélyártér bevonására, amely az árvízvédelmi funkción kívül valóban új lehetőségeket is megnyit a helyben lakók számára. Erre vonatkozóan tudományos igényű munkák már rendelkezésre állnak. Ez a megoldás egyébként olcsóbb és hatékonyabb lehetne.

A Szövetségünk indulásakor szerette volna legalább a Felső és a Közép-Tisza településeinek a többségét bevonni az érdekérvényesítő munkába. Tisza menti önálló régióra az elmúlt másfél évtizedben már többek tettek javaslatot, többször kezdeményezték ezt, sikertelenül. Úgy vélem, nem is erre lenne leginkább szükség, sokkal inkább egy Balatonhoz, egy Duna-kanyarhoz hasonló következetes, folyamatos lobby tevékenységre.

Úgy vélem, a Szövetség megerősödését az is akadályozta, hogy eddig nem tudott nagyobb ingert vagy közelebbi és kézzelfoghatóbb „zsákmányt” ígérni, mint

ÖNKORMÁNYZATI ÉS TERÜLETFEJLESZTÉSI MINISZTER

Veres Nándor úr részére,
elnök

Szövetség az Élő Tiszáért
VTT Önkormányzati Tanács

Nagykörű
Május 1. út 1.
5065

Ikt.szám: j-44k25/1/2004

Tárgy: állásfoglalás a Tisza-völgy árvízi biztonságának növelését, valamint az érintett térség terület- és vidékfejlesztését szolgáló program (a Vásárhelyi-terv továbbfejlesztése) közérdekűségéről és megvalósításáról szóló 2004. évi LXVII. törvény módosításával kapcsolatban

Tisztelt Elnök Úr!

A Tisza-völgy árvízi biztonságának növelését, valamint az érintett térség terület- és vidékfejlesztését szolgáló program (a Vásárhelyi-terv továbbfejlesztése) közérdekűségéről és megvalósításáról szóló 2004. évi LXVII. törvény módosításával kapcsolatban írt levelét köszönettel megkaptam. Örömmel tapasztaltam, hogy a térségben élők felelősséggel gondolkoznak, és véleményt alkotnak a területüket érintő folyamatokról. A levelében felvetett - az Önkormányzati és Területfejlesztési Minisztérium illetékességébe tartozó - problémákkal összefüggésben az alábbiakról tájékoztatom.

A Vásárhelyi-terv továbbfejlesztése (VTT) közérdekűségéről és megvalósításáról szóló törvény módosítását - mely a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium előterjesztéseként készül - az előkészítési munkák és a megkezdett beruházások elmúlt évekbeli tapasztalatai és a konkrét létesítményekre vonatkozó szövegrészeket a javaslat törli a törvényből, csak a program célját és alapelveit tartalmazza.

A törvény módosítása nem változtat a korábbi komplex kezelésmódon, az árvízvédelmi beruházások mellett a tájhasználat-váltáshoz kapcsolódó elemeket éppúgy tartalmazza, mint az infrastruktúra-fejlesztést. Az Új Magyarország Fejlesztési Terv operatív programjai, és az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program forrásaiból lehetőség nyílik az érintettek számára a kapcsolódó beruházások, fejlesztések megvalósítására.

Az infrastrukturális fejlesztések - a központi költségvetés terhére elkészített és az önkormányzatok rendelkezésére bocsátott tervek alapján - a jelenleg folyamatban lévő árvízi tározók építésével ütemezetten megkezdődtek. A további tározókhoz kapcsolódó települések infrastrukturális fejlesztési feladatairól, melynek alapja a 2005. évi igényfelmérés, az érintett regionális fejlesztési ügynökségek igazgatói részére részletes tájékoztatást küldtünk.

A 1003/2007. (I.24.) Kormányhatározatban előírtak szerint 2007. február 15-én megalakult a VTT megvalósításának koordinációját végző Tárcaközi Bizottság (TKB), melynek elnöki feladatait az Önkormányzati és Területfejlesztési Minisztérium látja el.

A megalakulása óta eltelt időszakban a TKB üléseire számos szervezettől érkezett be részvételi igény, melyeket a legutóbbi, 2007. június 20-i ülésen a Bizottság elé terjesztettünk. A tagok egyetértettek az érintett szervezetek, és a helyi döntéshozók ilyen irányú kezdeményezésével, és úgy döntöttek, hogy a következő ülésen meghatározzák a meghívandó résztvevők listáját. A döntés eredményéről a TKB titkársági feladatait végző Területfejlesztési és Építésügyi Szakállamtitkárság tájékoztatást fog adni.

A VTT egyes programelemeinek megvalósítása érdekében nagy szükség van a szereplők aktív együttműködésére, a kínálkozó lehetőségek figyelemmel kísérésére és kihasználására, ezért az érintettek további közreműködésére a jövőben is számítok.

Sikeres munkájához jó egészséget kívánok.

Budapest, 2007. november „30"

Tisztelettel:

Bajnai Gordon

- 2 -

egyéb, már meglévő, fölállt szervezettel, anyagi forrásokkal rendelkező szerveződések (statisztikai kistérségek, megyék, régiók, idegenforgalmi régiók, LEADER közösségek stb.)

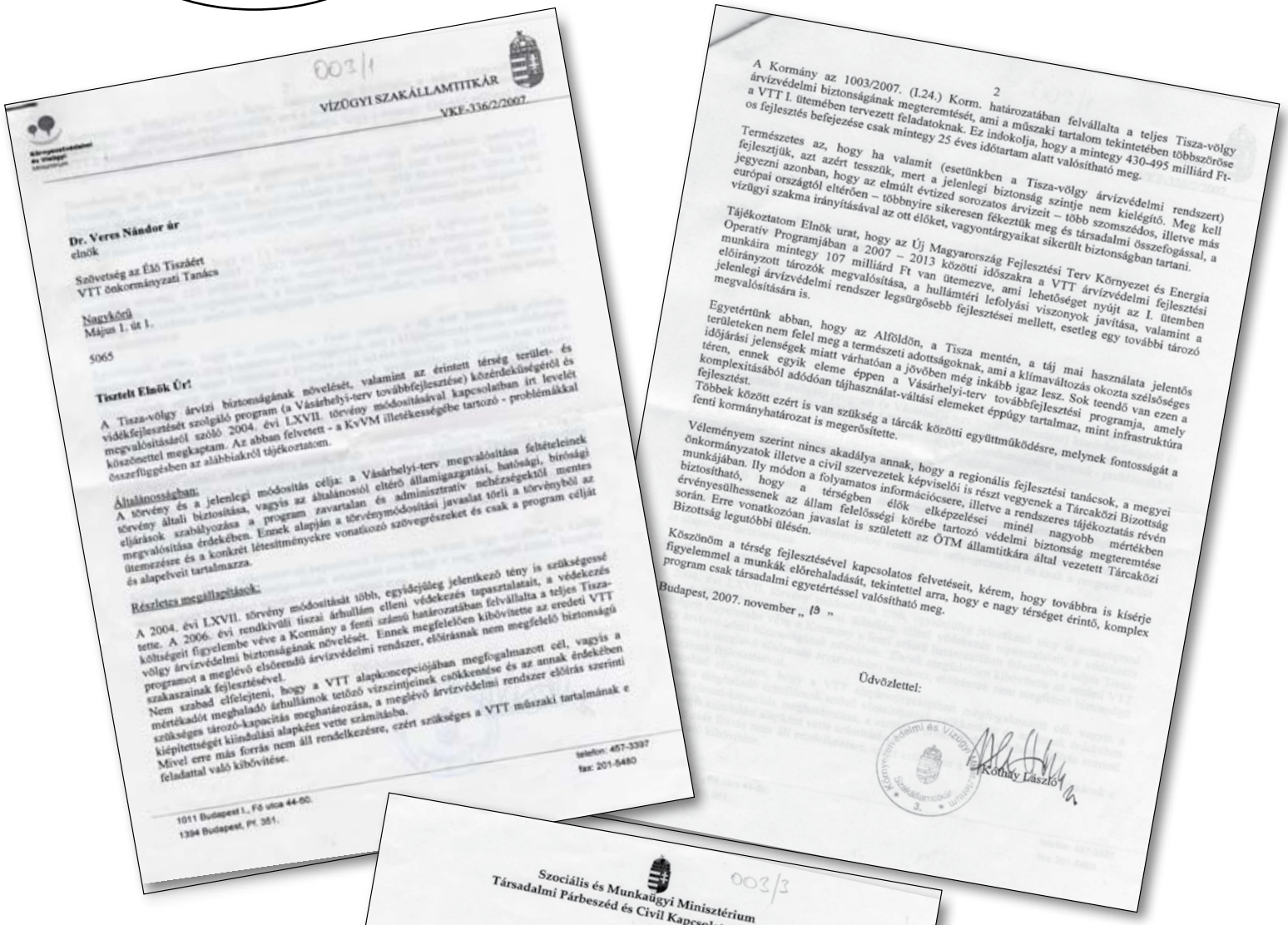
Sokat változott a világ néhány év alatt is. Hacsak az élelmiszer árrobbanásra és az ebből adódó, termőföld használatával, termelékenységével kapcsolatos változásokra gondolunk, akkor már komoly és alapvető hatásokról van szó.

Még a rossz minőségű termőföldek jövedelmezősége is teljesen más, mint 4-5 évvel ezelőtt. A rohamosan dráguló, elfogyóban lévő fosszilis energia, Kína kielégíthetetlen anyag, élelmiszer, energia igénye, az évente 100 milliós nagyságrendű embertömeg, akik az ún. fejlődő világban belépnek a „normális" élelmiszerfogyasztók köré, nem beszélve a különféle spekulatív beavatkozásoktól, mind-mind alaposan átiratják a helyzetelemzéseket és a lehetőségeket. Vannak azonban evidenciák! Nekünk ezekre kell összpontosítanunk!

Melyek ezek:

- *a vidéken élő embereknek az erőforrásaikat saját maguknak kell felhasználni, a saját maguk hasznára;*
- *vegyük komolyan szubszidialitást, tehát: ne az adott helytől távol élő, lélekben legtöbbször idegen emberek döntsenek arról, nekünk mi a jó;*
- *tiszta beszédre van szükség, ezt a politikusoktól, köztisztviselőktől, az adott programokért felelősektől kérjük. Az igen legyen igen, és a nem legyen nem!*
- *helyi gazdaság nélkül csak teljes kiszolgáltatottság van, és nem vehetik saját kezükbe a sorsukat az emberek;*
- *ha az emberek tisztánlátását nem adjuk vissza, ha nem képesek saját érdekeiket sem felismerni, nemhogy képviselni, akkor az előző pontok is feleslegesek.*

A fentiekből egyértelműen következik az is, a vidék erőforrásai felértékelődnek, a termőföld, amelyen elvileg meg lehet termelni mindent kivételes, pótolhatatlan erőforrás, sőt egyre fogyatkozó (klímaváltozás területcsökkentő hatása, egyes területek elsivatagosodása, beépítések miatt stb). Sokan nem gondolnak arra, amikor növényi olajat termelünk, akkor gyakorlatilag a kőolajjal egyenértékű nyersanyagot termelünk. Az élelmiszer mindig is stratégiai cikk volt. A jövőben még inkább az lesz.

VÍZÜGYI SZAKÁLLAMTITKÁR

VKF-336/2/2007

Dr. Veres Nándor úr
elnök
Szövetség az Élő Tiszáért
VTT önkormányzati Tanács
Nagykörű
Május 1. út 1.
5065

Tisztelt Elnök Úr!

A Tisza-völgy árvízi biztonságának növelését, valamint az érintett térség terület- és vidékfejlesztését szolgáló program (a Vásárhelyi-terv továbbfejlesztése) közérdekűségéről és megvalósításáról szóló 2004. évi LXVII. törvény módosításával kapcsolatban írt levelét köszönettel megkaptam. Az abban felvetett - a KvVM illetékességébe tartozó - problémákkal összefüggésben az alábbiakról tájékoztatom.

Általánosságban:
A törvény és a jelenlegi módosítás célja: a Vásárhelyi-terv megvalósítása feltételeinek törvény általi biztosítása, vagyis az általánosíól eltérő államigazgatási, hatósági, bírósági eljárások szabályozása a program zavartalan és adminisztratív nehézségektől mentes megvalósítása érdekében. Ennek alapján a törvénymódosítási javaslat törli a törvénybíl az ütemezésre és a konkrét létesítményekre vonatkozó szövegrészeket és csak a program célját és alapelveit tartalmazza.

Részletes megállapítások:
A 2004. évi LXVII. törvény módosítását több, egyidejűleg jelentkező tény is szükségessé tette. A 2006. évi rendkívüli tiszai árhullám elleni védekezés tapasztalatait, a védekezés költségeit figyelembe véve a Kormány a fenti számú határozatában felvállalta a teljes Tisza-völgy árvízvédelmi biztonságának növelését. Ennek megfelelően kibővítette az eredeti VTT programot a meglévő elsőrendű árvízvédelmi rendszer, előírásnak nem megfelelő biztonságú szakaszainak fejlesztésével.
Nem szabad elfelejteni, hogy a VTT alapkoncepciójában megfogalmazott cél, vagyis a mértékadót meghaladó árhullámok tetőző vízszintjeinek csökkentése és az annak érdekében szükséges tározó-kapacitás meghatározása, a meglévő árvízvédelmi rendszer előírás szerinti kiépítettséget kiindulási alapként vette számításba.
Mivel erre más forrás nem áll rendelkezésre, ezért szükséges a VTT műszaki tartalmának e feladattal való kibővítése.

1011 Budapest I., Fő utca 44-60.
1394 Budapest, Pf. 351.
telefon: 457-3397
fax: 201-5480

2

A Kormány az 1003/2007. (I.24.) Korm. határozatában felvállalta a teljes Tisza-völgy árvízvédelmi biztonságának megteremtését, ami a műszaki tartalom tekintetében többszörőse a VTT I. ütemében tervezett feladatoknak. Ez indokolja, hogy a mintegy 430-495 milliárd Ft-os fejlesztés befejezése csak mintegy 25 éves időtartam alatt valósítható meg.

Természetes az, hogy ha valamit (esetünkben a Tisza-völgy árvízvédelmi rendszert) fejlesztjük, azt azért tesszük, mert a jelenlegi biztonság szintje nem kielégítő. Meg kell jegyezni azonban, hogy az elmúlt évtized sorozatos árvizeit – több szomszédos, illetve más európai országtól eltérően – többnyire sikeresen fékeztük meg és társadalmi összefogással, a vízügyi szakma irányításával az ott élőket, vagyontárgyaikat sikerült biztonságban tartani.

Tájékoztatom Elnök urat, hogy az Új Magyarország Fejlesztési Terv Környezet és Energia Operatív Programjában a 2007 – 2013 közötti időszakra a VTT árvízvédelmi fejlesztési munkáira mintegy 107 milliárd Ft van ütemezve, ami lehetőséget nyújt az I. ütemben előirányzott tározók megvalósítása, a hullámtéri lefolyási viszonyok javítása, valamint a jelenlegi árvízvédelmi rendszer legsürgősebb fejlesztései mellett, esetleg egy további tározó megvalósítására is.

Egyetértünk abban, hogy az Alföldön, a Tisza mentén, a táji mai használata jelentős területeken nem felel meg a természeti adottságoknak, ami a klímaváltozás okozta szélsőséges időjárási jelenségek miatt várhatóan a jövőben még inkább igaz lesz. Sok teendő van ezen a téren, ennek egyik eleme éppen a Vásárhelyi-terv továbbfejlesztési programja, amely komplexitásából adódóan tájhasználat-váltási elemeket éppúgy tartalmaz, mint infrastruktúra fejlesztést.
Többek között ezért is van szükség a tárcák közötti együttműködésre, melynek fontosságát a fenti kormányhatározat is megerősítette.

Véleményem szerint nincs akadálya annak, hogy a regionális fejlesztési tanácsok, a megyei önkormányzatok illetve a civil szervezetek képviselői is részt vegyenek a Tárcaközi Bizottság munkájában. Ily módon a folyamatos információcsere, illetve a rendszeres tájékoztatás révén biztosítható, hogy a térségben élők elképzelései minél nagyobb mértékben érvényesülhessenek az állam felelősségi körébe tartozó védelmi biztonság megteremtése során. Erre vonatkozóan javaslat is született az ÖTM államtitkára által vezetett Tárcaközi Bizottság legutóbbi ülésén.

Köszönöm a térség fejlesztésével kapcsolatos felvetéseit, kérem, hogy továbbra is kísérje figyelemmel a munkák előrehaladását, tekintettel arra, hogy e nagy térséget érintő, komplex program csak társadalmi egyetértéssel valósítható meg.

Budapest, 2007. november „13"

Üdvözlettel:

Kóthy László

Szociális és Munkaügyi Minisztérium
Társadalmi Párbeszéd és Civil Kapcsolatok Főosztály

Dr. Veres Nándor
elnök úr részére

Szövetség az Élő Tiszáért
Nagykörű
Május 1. út 1.
5065

Iktatószám: 1778-0/2008.
Ügyintéző: Szablics Bálint

Tisztelt Elnök Úr!

A Vásárhelyi-terv továbbfejlesztéséről szóló törvény módosításával (T/3895 sz. iromány) kapcsolatos levelét köszönettel megkaptuk, jelzése nyomán figyelemmel kísértük a módosítás menetét.
Tájékoztatom, hogy a Szociális és Munkaügyi Minisztérium feladatköréhez kapcsolódóan nem volt társadalmi vita és levelének érkezésekor, már megkezdődött az Országgyűlésben a tervezet részletes vitája (2007. november 5-én), amelynek késleltetésére ilyen módon már nem volt lehetőség.
Az Országgyűlés döntésének megfelelően a (nagy többséggel – 193/153 arányban – elfogadott) tervezet a Magyar Közlöny 169. számában (2007. december 6-án) került kihirdetésre CXLIX. szám alatt.

Budapest, 2008. január 15.

Üdvözlettel:

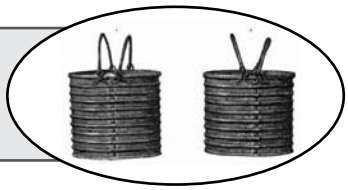
Nemoda István
főosztályvezető

Levélcím: 1054 Budapest, Alkotmány utca 3.
Internet: www.szmm.gov.hu
Telefon: 475-7946 Fax: 332-938

Ha az olvasó az eddig leírtakból azt a következtetést vonná le, hogy a Szövetség eddigi munkája teljesen hiábavaló volt, akkor valószínűleg sötétebbre festettem a képet a valóságosnál. Kudarcaink ugyan számosabbak sikereinknél, de amit az adott körülmények között megtehettünk, azt megtettük! Egy jól együttműködő, falak nélküli, szellemi műhelyt hoztunk létre, amely képes nagy hatású programokat végrehajtani. Nagyon sok tapasztalatot gyűjtöttünk. Nagyon sok emberileg és szakmailag kiváló emberrel kerültünk kapcsolatba akik segítették és remélhetőleg segíteni fogják munkánkat. 2008-ban újult erővel fogtunk munkához! Azokban a kistérségekben a Tisza mentén, ahol jelen vagyunk nem engedtük, hogy az emberek végképp elveszítsék a hitüket. A hitüket abban, hogy rajtuk is múlik, hogy meg lehet élni a szülőföldjükön.

Nagykörű, 2008. május

Dr. Veres Nándor
a Szövetség
az Élő Tiszáért
Egyesület elnöke

Lapunk előző számában, Szövetség az Élő Tiszáért – Múlt, jelen, jövő című cikkünkben áttekintettük az egyesület megalakulása óta elvégzett munkát és röviden terveinkről is szóltunk. Az alábbiakban stratégiánkat mutatjuk be bővebben, és a 2008-ra tervezett feladatainkat vesszük számba.

ÉL(ED)Ő SZÖVET

Stratégiánkról – vitaindító gondolatok

Az ártéri tájgazdálkodás mögött ma nem áll jelentős lobbierő, társadalmi nyomás, de a Tisza-mente magyarországi szakasza közös érdekeit sem hangoztatja „tiszai lobbi". Néhány szakmai műhelyen, civil szervezeten kívül kevesen látják át és gondolják komolyan a komplex ártéri tájgazdálkodás előnyeit. A Vásárhelyi-terv továbbfejlesztéséről (VTT-ről) szóló törvény kimondja, hogy az árvízvédelmi létesítményeket úgy kell tervezni és megvalósítani, hogy azok alkalmasak legyenek tájgazdálkodás céljára is. Ugyanakkor a gyakorlati megvalósítás során, úgy tűnik, hogy mindez csak üres beszéd. A tájgazdálkodás elősegítésére sem megfelelő mennyiségű pénz, sem kormányzati akarat nem látszik. Kitűnik ez a VTT-ből vagy az Új Magyarország Vidékfejlesztési Programból (ÚMVP-ből) is. (Ezzel kapcsolatos cikkeinket ld. előző számunkban.)

Maguk az érintettek (a Tisza-mentén élők) többsége sem érzi valós alternatívának a mai tájhasználathoz képest. Nem látszik, hogy meg lehet-e élni belőle és a jövőbeli kilátások – pl. agrár-környezetgazdálkodási támogatások – is bizonytalanok. A mezőgazdaságban a gabonakonjunktúra szintén nehezíti azok dolgát, akik az intenzív szántóföldi művelés helyett a mozaikos tájhasználat mellett érvelnek. Így aztán a gyenge vagy nem létező lobbierőt könnyűszerrel söprik el a mezőgazdasági nagyüzemek, földspekulánsok, vízügyi nagyberuházásokban érdekelt cégek, akik a szokásos üzletmenet szerint alakítják a szakpolitikákat a rövidtávú profitszerzés érdekei vagy a korábban bevált mérnöki doktrínák mentén. Tekintet nélkül a táj, a benne élő emberek jövőjére, életkilátásaira.

Addig, amíg maguk az érintettek nem látják be és nem érzik meg a mindennapokban az újfajta tájhasználat előnyeit, lehetőségeit, addig a tájgazdálkodást támogató társadalmi igényről és mögé felsorakozó nyomásról nem beszélhetünk. A helyiektől aligha várható, hogy információ híján, az elhallgatott, letagadott vagy meg sem teremtett lehetőségek árnyékában és kiszolgáltatva a közelítő fenyegetéseknek igényeljenek egy olyan tájhasználatot, aminek jövője a mainál is kevésbé kiszámítható. Pedig a helyiek igénye a kulcsa lenne annak, hogy a tájgazdálkodás a gyakorlatban is megvalósulhasson. **Ahhoz, hogy a fent meghatározott célok felé lépjünk, tehát az érintetteknek kell belátniuk és megérezniük az ártéri tájgazdálkodásban rejlő lehetőséget.**

Olyan stratégiát ajánlunk, mely a hosszú távú cél felé haladva rövidebb időtávokra, egymásra épülő célokat határoz meg. Ezek megvalósulását pedig egymásra épülő tevékenységekkel kívánja segíteni. Nem pusztán vitákkal, beszélgetésekkel, tudományos műhelymunkával, kommunikációval igyekszik a tisza-mentiek közös jövőképét alakítani és abban az ártéri tájgazdálkodás helyét meghatározni. De olyan gyakorlati tevékenységeket is felvállal, melyek pozitív hatásait már rövid távon is érzik az érintettek. Ilyenek pl.: bevétel a termelőknek, jó minőségű élelmiszer a fogyasztóknak, a természeti értékek gazdagítása (biodiverzitás növekedés) a tájnak és a helyi közösségnek stb.

Az ártéri tájgazdálkodás (újra) bevezetése feltehetően nem pusztán egy újfajta gazdálkodási módszert jelent a mezőgazdaságban. Következetes megvalósítása a fenntartható tájhasználat felé visz minket. Nem csak a gazdálkodásban, a feldolgozásban, a kereskedelemben, de az emberi viszonyokban is újdonságot hozhat. Talán túlzás nélkül állítható, hogy **az ártéri tájgazdálkodás megvalósítása egy új életformát jelent**. Hogy mindez hogyan történhet egy egyre kevésbé kiszámítható közel s távolabbi jövőben, a várhatóan meglehetősen viharos XXI. században, azt egyelőre senki nem tudja. Viszont együtt ki tudjuk találni. Sőt: ki kell találnunk.

A SZÖVET hosszú távú célja az ártéri tájgazdálkodás uralkodó tájhasználati formává tétele a Tisza mentén. A tájgazdálkodás által természeti értékeinket is védhetjük, gyarapíthatjuk, de jó megélhetést is biztosíthatunk a helyi közösségeknek. Egyesületünk a tájgazdálkodásért, a fenti célokért dolgozó civil szervezetek, önkormányzatok, kutatók, gazdálkodók és magánszemélyek hálózata. Közelebbi céljaink a következőképpen fogalmazhatók meg:

Közép táv (3-5 év): Kisebb területeken – ahol helyi akarat és kezdeményezőkészség van – ártéri tájgazdálkodási *mintaterületek* kialakítása

Rövid táv (3 év): A mintaterületeken működő gazdák, helyi feldolgozók, kereskedők *jobb gazdasági helyzetbe hozása*, azért, hogy a természetkímélő gazdálkodás javítsa a megélhetési lehetőségeket, reális alternatívát és jövőképet nyújtson.

Egészen rövid táv (1 év): *Jó minőségű, egészséges élelmiszerek*, jó minőségű, tartós, tájbarát, eszközök forgalmazása; elérhető alternatívát biztosítani annak, aki környezetkímélőbb és egészségesebb életet kíván élni.

Stratégiánk tehát arra irányul, hogy megfogalmazzuk és felerősítsük az ártéri tájgazdálkodás iránti társadalmi igényt a Tisza mentén.

Tevékenységeink

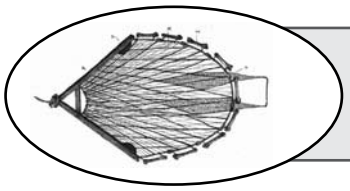
2008-ban az alábbi tevékenységeket folytatjuk vagy indítjuk útjára annak érdekében, hogy a hosszú távú célok felé haladva már rövid távon is elérhessünk eredményeket:

I. Helyi közösségek bevonása, hálózatépítés

Erősíteni kívánjuk a folyó árterén élő közösségek, helyi kezdeményezések közötti kapcsolatokat, hogy valódi, élő szövetet alakítsunk ki önkormányzatok, gazdálkodók, civilek és a tudományos élet szereplői között.

a.) TÁJ-KÉP: Tiszai jövőképek – fórumsorozat.

Az Európai Unió SCENES és ADAM kutatási programjainak magyarországi partnerei az MTA Talajtani és Agrokémiai Kutatóintézet, a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Vízi Közmű és Környezetmérnöki Tanszéke, a Budapesti Corvinus Egyetem és a Szövetség az Élő Tiszáért. A Tiszai Alföld jövőképépítés célja a nemzetközi előrejelzések és jövőképek (GEO4, MA) mentén a hazai tiszai vízgyűjtő

2050-re szóló jövőképének (jövőképeinek) megfogalmazása széles társadalmi bevonásra építve országos és helyi szinten.

- *Három országos konferenciát, parlamenti vitanapot szervezünk a problémák és a lehetséges megoldások körvonalazása érdekében, ebből az elsőre 2008. május 7-én került sor.*
- *2008-ban, tavasztól őszig a Felső-, a Közép és az Alsó-Tisza mentén jövőkép-építő műhelymunkákat szerveztünk. Ezeken az érintettek a jövőképeket és a hozzá vezető utakat fogalmazzák meg közösen, szakértők segítségével.*
- *Pályázatot hirdettünk a Tisza vízgyűjtőterületén élő középiskolásoknak: fogalmazzák meg, hogyan képzelik el az életet a Tisza mentén ötven év múlva?*

b.) SZÖVET-rendezvények:

- *Egyesületünk 2008-as rendes közgyűlése mellett a tisza-menti önkormányzatokat is találkozóra hívja, hogy a közös fellépést megalapozza.*
- *Tanácsadó Testületünk ülésén finomítjuk tovább az itt ajánlott stratégiát, mely érdekképviseleti tevékenységünk alapját is képezi.*
- *2008. május 19-június 9-ig Hidvégi-Üstös Pál, sportoló a Tisza forrásától indulva végigfutott a folyó mentén. A településeken, amelyeket érintett különböző sport és környezetvédelmi rendezvényeket szerveztünk.*
- *A SZÖVET indulásához segítséget nyújtó UNDP-GEF-KvVM finanszírozású „Élő Tiszáért" program júniusban záró-konferencián számol be az elért eredményekről.*

c.) Kiadványok:

Egyesületünk az alábbi kiadványok megjelentetését tervezi 2008-ban:

- *Esély a Tisza mentén – A Biodiverzitás Pályázati Mikroalap*
- *DVD a IV. Hagyomány és természet konferencia előadásaival és a rendezvényen részt vett szervezetek bemutatkozásával.*
- *Madarak a Tisza-mentén – képes zsebhatározó*
- *Özönfajok a Tisza-mentén – képes zsebhatározó*
- *Kulcs a Tiszához I.-II. – DVD*
- *Folytatjuk negyedévente a Tiszavölgy kiadását, illetve*
- *ennél gyakoribb, egyszerű kivitelű (várhatóan drótpostán terjesztett) hírlevelet adunk ki.*

Korábban megjelent kiadványaink, pl. a Zöld utak a Tisza mentén című túratérkép és az Élő Tiszáért dosszié irodánk mellett várhatóan szélesebb körben is hozzáférhető lesz.

d.) Helyi és országos sajtó.

Az ismeretterjesztés, kapcsolatépítés és az érdekképviseletnek egyaránt fontos eszköze, hogy a helyi és országos sajtón keresztül bemutassuk az új gazdálkodási lehetőségeket, érveljünk ezek mellett. Ezirányú tevékenységünket intenzívebbé tesszük 2008-ban.

II. Piacépítés

Olyan gazdaságfejlesztési programot indítunk, mellyel helyi gazdálkodók piacra, illetve jövedelemhez jutását segítjük. A lehetséges fejlesztési irányok közül néhányat alább sorolunk fel. Várjuk mindazok jelentkezését, akik e munkában részt kívánnak venni termelőként, szervezőként, szállásadóként vagy más módon!

a.) Térségeken belüli értékesítés

- *Tájboltok hálózata;*
- *helyi őstermelői piacok;*
- *termelők-fogyasztók közvetlen összekötése;*
- *élő tájház: hagyományápoló ünnepek, népi játékok, termelői vásárok, gasztronómiai események;*
- *mozgóbolt;*
- *helyi közétkeztetésben a helyi beszállítók preferálása;*
- *látványosságok (várak, múzeumok és kapcsolódó intézmények).*

c.) Turisztikai programcsomagok

- *Helyi rendezvények (szilvaút, sajtút, lekvárfőzés, disznóvágás stb.);*
- *„pótnagymamák";*
- *falusi szállásadók, vendéglátóhelyek ellátása helyi termékekkel, a programokhoz kapcsolódóan.*

d.) Városi piacok kiszolgálása

- *Saját bolt megnyitása Budapesten;*
- *további lehetőségek: debreceni, nyíregyházi boltok.*

e.) Értékesítést segítő egyéb tevékenységek

- *Az egységes megjelenést biztosító védjegyet jegyeztetünk be „Élő Tisza" néven, melyet termelők, szállásadók és más vállalkozók használhatnak*
- *webáruház kialakítása.*

f.) Ismeretterjesztés

- *Előadások az élelmiszeripari termékek káros hatásairól és a kevés vegyszerrel előállított extenzív vagy bio-minőségben termelt élelmiszerek előnyeiről helyi közösségeknek, egyben termékbemutató és értékesítési hálózat kialakítása;*
- *gazdálkodók és más termelők számára előadások és kiadványok arról, hogy a jelenlegi jogszabályok milyen értékesítési lehetőségeket nyújtanak.*

III. Biodiverzitás Pályázati Mikroalap és forrásteremtés

A UNDP-GEF-KvVM támogatásából, az Ökotárs Alapítvány segítségével megvalósított pályázati program számos fontos helyi kisprojekt megvalósításához járul hozzá. (Ld. Beszámoló a Biodiverzitás Pályázati Mikroalap működéséről című cikkünket.) Az első két fordulóban, 2007-2008 során a teljes, erre fordítható keret kimerült. A rendkívül kedvező tapasztalatok miatt e lehetőséget újra meg kívánjuk nyitni a gazdálkodók számára. Fontos feladat ezért, hogy olyan támogatókat találjunk, akik a Mikroalap céljaival egyetértenek és anyagilag is hozzájárulnak az Alap feltöltéséhez. Emellett a SZÖVET működéséhez szükséges forrásokat is elő kell teremtenünk.

IV. Tudományos munka

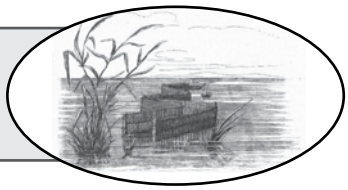
2008-ban az ártéri tájgazdálkodásról szóló Szelídvízország című kézikönyv mellett több nagyívű tudományos kutatás is napvilágot lát az Élő Tiszáért Program keretein belül. Befejezéséhez közelít a Tisza-mente tájhasználatának változását bemutató feltárómunka és térképsorozat készítése. Ezek mellett a különböző természeti állapotváltozást figyelő monitoring-rendszerek összehangolására irányuló munka is befejeződik.

V. Érdekképviselet

Előző számunkban több cikk is foglalkozott azzal, hogy a Tisza-menti tájgazdálkodás jövőjét befolyásoló legfontosabb programok (VTT, ÚMVP) rendkívül kedvezőtlen feltételeket teremtenek. A civilek, a tudomány által hangoztatott alternatívákat, kritikákat a kormányzati szereplők nem veszik figyelembe. Mindeközben olyan új fenyegetések is felmerülnek, mint pl. a Tisza IV. számú hajózóúttá alakítása és más iparfejlesztési tervek. Ezek nem összeegyeztethetők a tájgazdálkodás terveivel.

Kérdéses, hogy a Víz Keretirányelv hazai megvalósításáról folytatandó társadalmi vitát mennyire vehetjük komolyan az előzmények fényében? Úgy tűnik, a civilek által követett kompromisszumra törekvő stratégia nem képes érdemben befolyásolni a folyamatokat. Szükségesnek tűnik, hogy új, radikálisabb stratégiát és módszereket fogalmazzunk meg. Ezt Tanácsadó Testületünk és a SZÖVET Közgyűlése bevonásával kívánjuk megtenni.

Kajner Péter

TÁJ-KÉP TISZAI ALFÖLD JÖVŐKÉP-ÉPÍTÉS PROGRAM

Parlamenti vitanap a Tiszáról

Több, mint 280 fő részvételével konferenciát tartottak a TÁJ-KÉP Tiszai Jövőkép-építés Program keretében az Országház Felsőházi termében május 7-én. A tanácskozáson a parlamenti pártok képviselőivel együtt vitatták meg a résztvevők az eddigi tiszai fejlesztési programok kudarcainak okait, a lehetséges teendőket.

A Tiszai Alföld jövőképépítés célja a nemzetközi előrejelzések és jövőképek (GEO4, MA) mentén a tiszai vízgyűjtő hosszú távú (2030-2050) jövőképének (jövőképeinek) megfogalmazása. A munka első parlamenti vitanapját a Program védnöke, **Szili Katalin, az Országgyűlés elnöke** nyitotta meg**. Faragó Tibor,** a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium stratégiai főosztályvezetője bevezető előadásában kiemelte: nem szabad elkülönülten kezelni az egyes térségi szakterületi stratégiákat, programokat: átfogó térségi fenntartható fejlődési stratégiára van szükség, amely együttesen számításba veszi a térség adottságait és a „külső" hatásokat, feltételeket is. **Vári Anna,** szociológus, az MTA Szociológiai Kutatóintézet munkatársa előadásában a Beregben és a Bodrogközben végzett kutatási eredményeket ismertetve az ott élők rendkívüli sebezhetőségére hívta fel a figyelmet. A Bodrogközben az emberek 48%-a, a Beregben 86%-a érzi magát veszélyeztetettnek az árvízzel szemben. Ugyanakkor a Beregben a gazdasági aktivitás mindössze 26, a Bodrogközben 23%-os. Az emberek jelentős részének megtakarítása sincs, amire egy rendkívüli helyzetben támaszkodhatna.

A parlamenti képviselők részvételével megtartott vita az elmúlt két évtized tendenciáit és a tennivalókat járta körbe. **Katona Kálmán (MDF)** utalt rá: a Tisza vízgyűjtőjének 70%-a az ország területén kívül helyezkedik el, vizének több mint 90%-a a határon túlról érkezik. A felső folyás menti országokban nagyszabású tározóépítési programokban gondolkodnak. Sürgősen szükség lenne egy aszálystratégiára és egy tiszavölgyi vízgazdálkodási programra, mivel az Alföld Program hamvába holt és a Vásárhelyi-terv továbbfejlesztése (VTT) is árvízvédelmi programmá egyszerűsödött, amire forrás sincs. **Magda Sándor (MSZP)** szerint a rendszerváltás idején virágzó vidék, hatékony mezőgazdaság mára leépült, a foglalkoztatottság visszaesett. Vidéken a tájhoz illő termesztést kell folytatni, ugyanakkor a világtendenciáktól nem lehet eltérni. Új termelési szerkezetre, hatékony és magas foglalkoztatottságot biztosító agráriumra van szükség. A fásszárú energianövények termesztése és a biomasszával fűtött, óriási fóliasátrakkal dolgozó kertészeti ágazat a két legfontosabb kitörési pont. Ezek fejlesztésére 2013-ig lesz forrás, sürgős tehát lépnünk. **Velkey Gábor (SZDSZ)** a helyi társadalmak megerősítésére helyezte a hangsúlyt. Az árvízvédelemhez külső erőforrások kellenek, de a többi fejlesztés a belső erőforrások kiaknázására alapulhat. A foglalkoztatás növeléséhez a munkát terhelő járulékokat csökkenteni kell, de területi különbségeket kell tenni az adóztatásban. Az önkormányzati rendszert teljesen újra kell gondolni – mondta. A piacrajutáshoz a helyi közösségek újjászervezése, a kicsik szövetkezése kell, hogy a mérethatékonysági követelményeknek meg tudjanak felelni. **Nógrádi Zoltán (FIDESZ)** utalt rá: a fejlesztések ma rendkívüli mértékben központosítottak, külső erők által meghatározottak. Az ország fő célja a konvergenciaprogram megvalósítása és az EU-s „ingyenpénzek" elköltése. A fejlesztéspolitika középpontjába ezek helyett a hazája iránt elkötelezett embert kell állítani. A falvak jövedelmének nagy része a településen kívülre áramlik. Vissza kell állítani a helyi áru, a helyi piac becsületét. Nem új tervekre van szüksége az Alföldnek, hanem arra, hogy az alulról jövő kezdeményesek teret

kaphassanak. A Nemzeti Fejlesztési Tervet és az operatív programokat ennek megfelelően módosítani kell. **Ángyán József (FIDESZ)** fontosnak nevezte, hogy az akadémikusok által kezdeményezett TÁJ-KÉP Program ébren tartja a Tisza-völgy ügyét, amikor a VTT forráshiány következtében kimúlni látszik. Úgy látja: a Parlamentet is ki kellene nyitni az emberek felé, hogy a nagy horderejű ügyek nagyobb társadalmi nyilvánosságot kaphassanak. A hét évre szóló Új Magyarország Vidékfejlesztési Programról (ÚMVP) valódi társadalmi vita nélkül döntöttek. 1400 milliárdos forráskeretének 40%-át „vasra és betonra" költik, miközben a valódi vidékfejlesztési intézkedésekre nem jut pénz. Az államnak nem a globális tőkeérdek, hanem a helyi közösségek védelmében kell cselekednie. Kérdés, hogy érték-e a vidék stabilitása? Mert, ha igen, közpénzt csak erre szabad költeni. **Orosz Sándor (MSZP)** a VTT-vel kapcsolatban elmondta: a program megbukott, így a 2007. novemberi törvénymódosítás kármentés volt, mellyel legalább az árvízvédelmi fejlesztésekre igyekeztek a forrásokat biztosítani. A VTT bukásának felelőssége nem csak a kormányé, hanem a teljes közpolitikáé. A régiók, megyék érdekérvényesítésének is köszönhető, hogy a program elhalt. Csak olyan jövőképet fogadhatunk el, mely a fenntarthatóságra épül. Ehhez azonban szemléletváltásra van szükség. A VTT eredeti gondolatait vissza kell hozni, az ökológiai, vízgazdálkodási és vidékfejlesztési kérdéseket egyforma súllyal kell kezelni, a helyi gazdaságra alapozott fejlesztést kell indítani. A járulékok szintjét változatlanul kell hagyni, de szerkezetét meg

kell változtatni, hogy a környezetterhelők fizessenek. **Nagy Andor (KDNP)** szerint a pénz természete, hogy „oda megy, ahol már van belőle". Ott indulnak programok, ahol valaki(k) üzletet lát(nak). A helyiek számára nem jövőkép kell, hanem munka, megélhetés. A jövőképet le kell lefordítani a helyiek nyelvére. Magyarország 2011-ben az EU soros elnöke lesz. Az Unió VI. Környezetvédelmi Programja 2012-ben jár le. A képviselő javasolta, hogy uniós elnökségünket használ-

juk arra, hogy a vízgazdálkodási problémákat uniós szintű üggyé tegyük. Táj- és vízhasználatváltásra van szükség, az édesvízhez való hozzájutás stratégiai kérdés lesz a következő évtizedben, zárta hozzászólását.

A felkért hozzászólók között **Veres Nándor, Nagykörű polgármestere, a Szövetség az Élő Tiszáért elnöke** elmondta,

hogy a helyiek már elvesztették a hitüket a tervezésben, végre a tervek végrehajtására, megélhetési lehetőségek biztosítására lenne szükség. A kompromisszumkeresés nem járt eredménnyel a helyiek számára, a politikusok pedig, úgy tűnik, nem érzékenyek a helyi problémákra. Hidvégi Üstös Pál extrém multifutó bejelentette, hogy május 19. és június 8. között a Tisza forrásától a torkolatáig fut. Az élő Tisza nagyköveteként az emberek közötti összefogásra kívánja felhívni a figyelmet. A rendkívüli sportteljesítményhez számos önkormányzat csatlakozott és rendezvények kísérik végig az úton.

Tanka Endre, egyetemi tanár (Károlyi Gáspár Református Egyetem) sürgetőnek nevezte, hogy a két évtizedes neoliberális földbirtokpolitikát felváltsa az értékalapú. Törvénnyel kell korlátozni a mezőgazdasági üzemek méretét és a helyben lakók számára kell biztosítani a földek birtoklását, használatát. **Jolánkai Márton, tanszékvezető egyetemi tanár (Szent István Egyetem)** figyelmeztetett arra, hogy az energianövények termelése rendkívül sok problémát vet fel. A folyamat energiahatékonysága alacsony, gazdaságtalan. Környezetkárosítás következik be a szervesanyag-körforgalom sérülése miatt. Mindemellett az energianövények termelése az élelmiszertermelést veszélyezteti, növeli az árakat. **Vargáné Kerékgyártó Ildikó, Ároktő polgármestere** a 37 települést összefogó Borsodi Mezőség LEADER-csoportról beszélt. Elmondta, hogy a Bükki Nemzeti Park és a Tiszatáj Közalapítvány a tokaji Kopasz-hegytől a Borsodi Mezőségig terjedő Natúrpark létrehozását kez-

deményezte. Tiszavirágfesztivált szerveznek, de több település részvételével kisléptékű biomassza hasznosítási projektet is indítottak, mely az ártéri gyalogakácot energiafűzre cseréli, így két problémát tud egyszere kezelni. **Felberman Tamás, ÉKÖ-VIZIG főmérnök, műszaki igazgató helyettes** három vízgazdálkodási projektről számolt be a Tisza észak-magyarországi szakaszán. A Tisza és a Bodrog közötti területen megvalósíthatósági tanulmányt készítettek a vízvisszatartó vízrendezési rendszer kiépítésére és a tájhasználatváltásra, következő lépcsőben ennek megvalósítására pályáznak. Tanulmányt készítenek ugyanakkor a Tisza-Bodrog hajózhatóságának fejlesztésére is. A Bodrog jobb partjának töltésemelési munkálatait is elvégezték.

A vitanapzárszavában **Kóródi Mária** kiemelte, hogy könnyű felismerni a cselekvés szükségességét, de a szükséges cselekvést sokszor elmulasztjuk. Az ökológiai gondolkodású képviselők mellett az ökonómiai gondolkodásúakkal is párbeszédet kell kezdeményezni. **Harnos Zsolt, akadémikus** szerint a klímaváltozás okozta szélsőséges időjárási jelenségek egyre komolyabb gondokat fognak okozni az élelmiszerellátásban. Komplex fejlesztési programokra és ezek ütemezett végrehajtására van szükség, mert a késlekedés túl sokba kerül. A Nemzeti Éghajlatvédelmi Stratégiát végre kell hajtanunk, zárta beszédét.

A TISZAI JÖVŐKÉP ÉPÍTÉS KÖVETKEZŐ ESEMÉNYEI:

június 13-14, Tokaj – TÁJ-KÉP szakmai nap, Élő Tiszáért Program zárókonferencia és Tisza-parti Ökopiac. Regionális, fókuszcsoportos jövőkép-alkotás: **2008. május 29-30.**, Szolnok; **június 2-3.**, Szeged, **június 4-5.** Vásárosnamény, **2008. október 3.**: középiskolások jövőképeinek bemutatása és ifjúsági parlament a Tisza mente jövőjéről.

K.P.

TISZAI ALFÖLD JÖVŐKÉP ÉPÍTÉS (TÁJ-KÉP)

A Tiszai Alföld jövőképépítés célja a nemzetközi előrejelzések és jövőképek (GEO4, MA) mentén a tiszai vízgyűjtő hosszú távú (2030-2050) jövőképének (jövőképeinek) megfogalmazása.

A munka a nemzetközi **SCENES-ADAM** projekt keretében valósul meg, a következő szervezetek együttműködésével: MTA Talajtani és Agrokémiai Kutatóintézet – Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem – Budapesti Corvinus Egyetem – Szövetség az Élő Tiszáért – Alkalmazkodás a Klímaváltozáshoz, MTA- BCE Kutatócsoport.

A program Védnöke: Szili Katalin, az Országgyűlés elnöke.

A program elnöksége: Glatz Ferenc, Harnos Zsolt, Németh Tamás, Somlyódy László akadémikusok.

A program munkáját Tanácsadó Testület támogatja, tagjainak listája megtekinthető honlapunkon.

Munkamódszer: Regionális és országos műhelymunkák keretében alkotnak jövőképeket az érintettek, melyek a jelen folyamatokat, problémákat is figyelembe veszik. A jövőképek alapján ún. visszafejtés (backcasting) módszerével fogalmazhatók meg a teendők mindennapjaink és a nemzeti stratégiaalkotás szintjén. Ezeket a javaslatokat a folyamat végén a bevont szakértőkkel, valamint széles társadalmi konzultáció keretében vitatjuk meg és véglegesítjük. A kialakított dokumentumot a záró rendezvényen véglegesítjük és nyújtjuk át Szili Katalinnak, az Országgyűlés elnökének, valamint a parlamenti pártok frakcióvezetőinek.

Tervezett rendezvények:

Parlamenti nyílt napok:

2008. május 7., 2008. október 3., 2009. március 6.

Szakértői megbeszélések:

2008. április 11., 2008. június 13., 2008. szeptember 16., 2008. november 4.

Regionális, fókuszcsoportos jövőkép-alkotás:

2008. május 29-30. – Szolnok, 2008. június 2-3. – Szeged, 2008. június 4-5. – Vásárosnamény.

Várt eredmények: A jövőképeket az érintettek széleskörű tudására és elvárásaira alapozzuk. Ezek összeállítása valamint a hozzájuk vezető utak vázolása révén megfogalmazható, hogy döntéseinknek milyen kárai és hasznai lehetnek a közeli és távoli jövőben. A folyamat eredményeképp a döntéshozók felé megfogalmazható, hogy mit kíván a Tisza-mente és ehhez milyen források, döntések szükségesek.

Használjuk a képzelőerőnket! A jövőképalkotáshoz elsősorban a fantáziánkra lesz szükség. Merjünk szabadon, kötöttségektől mentesen elképzelni egy a maitól akár gyökeresen eltérő helyzetet! Ezután gondoljuk végig logikusan, szakemberek bevonásával, hogy az általunk elképzelt jövőbe hogyan juthatunk el: mit kell tennünk holnap, hogy holnapután jobban élhessünk? Ha pedig döntöttünk, hogyan szeretnénk élni, hogyan juthatunk el odáig, tegyünk is érte – együtt!

Kérjük, ha kérdése van vagy szeretne részt venni a munkában, jelezze az alábbi elérhetőségek valamelyikén!

Kapcsolat
Flachner Zsuzsanna: 06-1-224-3648
Taj-kep@vkkt.bme.hu • Flachner@rissac.hu • www.elotisza.hu
www.taj-kep.vkkt.bme.hu

Két perces felszólalás Tisza ügyben

(EL NEM HANGZOTT A TISZA JÖVŐKÉP ÉPÍTÉS PARLAMENTI VITANAPJÁN, 2008. MÁJUS 7-ÉN)

Balogh Péter vagyok, a Tisza mellett születtem és lakom, földrajz és történelem szakos tanár vagyok, az ELTE-n tartok órát Ember és Tisza fenntartható kapcsolatáról.

Megtanítom a hallgatóknak azt, hogy
a Tisza-vidék rendszerszerűen csapadékhiányos terület – majdnem másfélszer annyi csapadék (ill. csapadéknyi víztömeg) hiányzik a vízháztartási egyensúly kiegyensúlyozásához, mint amennyi esik.

Megtanítom a hallgatóknak azt, hogy
ez a vízmennyiség ugyanakkor rendelkezésre áll, ugyanis a Tisza folyó kegyeskedik szállítani ezt a vízmennyiséget – ráadásul tavasszal, a vegetációs időszak és a száraz évszak elején, amikor legnagyobb szükség van rá,

Megtanítom a hallgatóknak azt, ami szintén nincs benne a szakmai köztudatban sem, hogy
a Tisza-vidék nem asztallap simaságú terület, hanem különböző magasságú szintek mozaikos rendszere, ami természetes, élő infrastruktúraként kínálkozik az árvízi víztöbblet szétterítéséhez, tározásához.

Megtanítom a hallgatóknak azt, hogy
a medret keresztgáttal elzáró duzzasztásos tározás trombózisként és ödémaként jelenik meg a tájban, mint ahogy a folyó és táj átjárhatatlan árvízvédelmi töltésekkel való elválasztását amputációként, csonkolásként éli meg a táj – ill. hal meg általa.

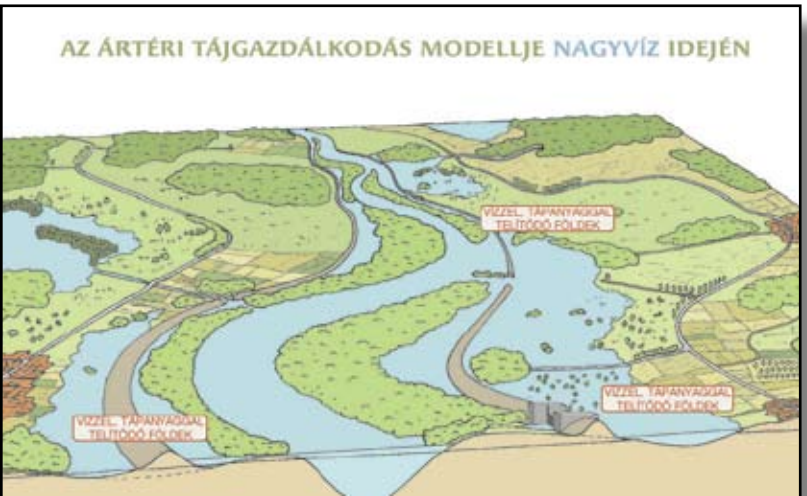
Megtanítom a hallgatóknak azt, hogy
a globalizáció a gyarmatosítás új formája, amikor is a természeti valóságtól elszakadt új, virtuális valóság függésbe hozza a helyi erőforrásokat és közösségeket; és ami Magyarországon sajátosan, egyfajta öngyarmatosításként jelenik meg, hiszen azt látjuk, hogy az állam és az ún. közszolgáltatások nem a tájban gyökeredző helyi érdeket, hanem külső, gyarmatosító tőkeérdeket képviselik.

És megtanítom nekik azt, hogy
a megoldás az lenne, ha az áradó vizet szabályozottan kivezetnénk a töltéseken túli, meglévő árterekbe és mélyvonulatokba, amik infrastruktúráját és használatát előzőleg hozzáigazítjuk ehhez a régi-új funkcióhoz – miközben az állam a különböző szintjein a tájba gyökeredző helyi érdeket képviseli, a gyarmatosító idegen érdekkel szemben.

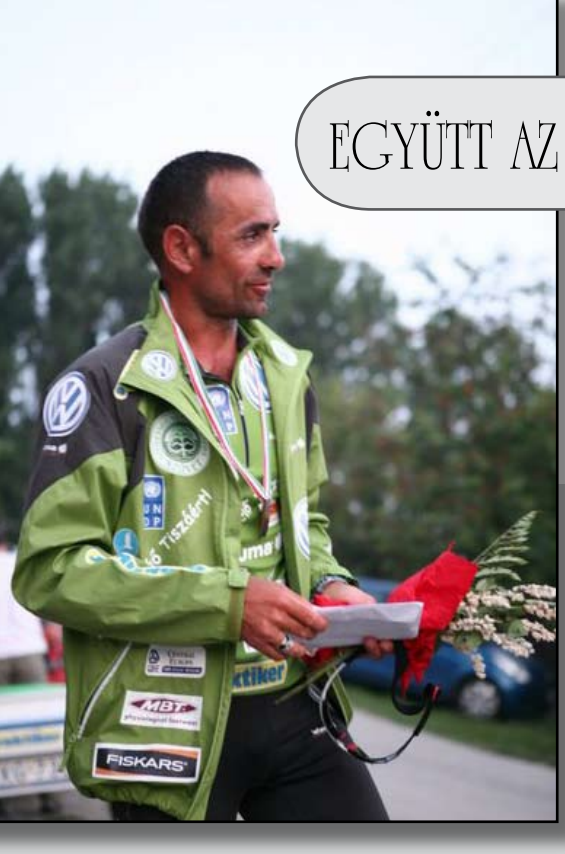
Ezek után a hallgatók megkérdezik, hogy
miért nem csináljuk ezt, így; illetve, hogy mikor fogjuk ezt-így csinálni?

Ezeket a kérdéseket adom át most itt a Parlamentben Önöknek.

Köszönöm, hogy meghallgattak.
Budapest, 2008. 05. 07.

Együtt az Élő Tiszáért

Hidvégi-Üstös Pál, a Tisza nagykövete

Hidvégi–Üstös Pál 2006 őszén azzal a céllal úszta végig a világon elsőként a Tiszát, hogy felhívja a figyelmet arra, hogy a cianszennyezés után a Tisza újra élő folyó. Már ekkor biztos volt benne, hogy vissza fog térni.

Most elérkezett az alkalom. Május 19-én elindult a Fekete – Tisza forrástól, Kőrösmezőről, hogy több mint 1000 km-t futva tegyen meg, egészen a folyó torkolatáig.

A futás célja, hogy a Tisza menti települések összefogását segítse, felhívja a figyelmet arra, hogy csak együtt vagyunk megfelelően erősek ahhoz, hogy tegyünk az élő Tiszáért, a környezetvédelemért és a térség gazdasági fellendüléséért.

A futás közel 25 napja során iskolások futottak, kerékpároztak, vagy éppen lovagoltak együtt Pállal. Politikusok, civil szervezetek vezetői futottak néhány száz métert az élő Tiszáért és a tiszai összefogásért.

A futás nem pusztán sportteljesítmény, hanem a Tisza-vidék természeti és kulturális értékeire is felhívta a figyelmet.

A lassú sorvadásra ítélt Tisza mente, csak akkor tud életben maradni és gyarapodni, ha az emberek számára életlehetőséget is jelent. A Tiszavölgy egységes táj, gazdasági, szociális, környezeti problémái csak egységes szemléletben és a települések összefogásával kezelhető.

A modern ártéri tájgazdálkodás olyan módszer, mely megfelelő választ adhat a komplex problémahalmazra.

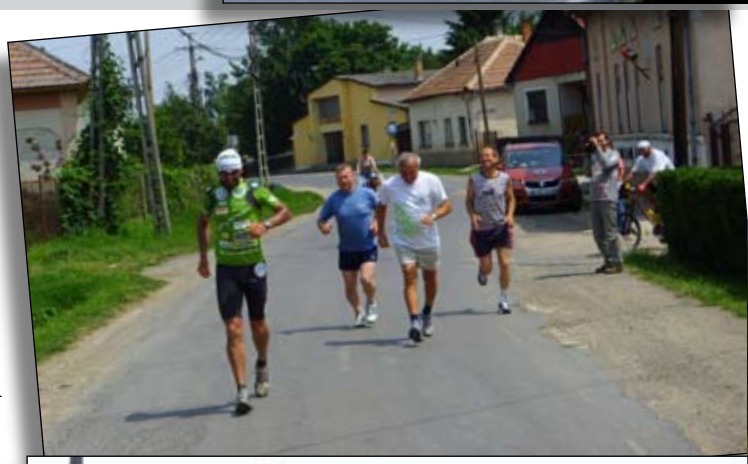
Futása szimbolizálja az egységes tájat, emberfeletti sportteljesítménye kifejezi a régiókban élők küzdelmeit, s az itt élők üzenetéhez csatlakozásra szólítja fel a döntéshozókat.

Összegyűjtötte a megoldási javaslatokat és lezárta az Élő Tisza Programot, új fejezetet nyitva a Szövetség az Élő Tiszáért Egyesület (SZÖVET) az élő Tisza mentéért folytatott munkájában.

A SZÖVET-tel együtt közös üzenetet fogalmaztunk meg. Arra kértük a települések, a civil szervezetek vezetőit és azokat a magánszemélyeket, akiknek fontos a Tisza ügye, hogy aláírásukkal csatlakozzanak a nyilatkozathoz. Emellett a polgármestereket felkértük, hogy foglalják össze álláspontjukat Tisza-menti hazájuk gazdaságával, környezeti értékeivel, a helyi problémákkal, megoldási javaslataikkal, a jövőképükkel és a tiszai összefogással kapcsolatban.

Közös üzenetünket, valamint a megoldási javaslatok summázatát az Élő Tiszáért UNDP-GEF Program 2008. június 14-ei, tokaji zárókonferencián tesszük közzé, átadjuk az országgyűlés elnökének, valamint a Tisza komplex fejlesztésében érintett miniszteriumoknak.

Szűcs Julianna

NYILATKOZAT

Együtt az élő Tiszáért!

Alulírottak, a Tisza és mellékfolyói mentén valamint attól távolabb élő emberek egyetértünk abban, hogy a tiszai vízgyűjtő sokszínű természeti és kulturális egység. E táj problémái csak az itt élők összefogásával oldhatók meg.

A Tiszavölgy bölcs fejlesztését a helyi erőforrások fenntartható használatára és a helyi közösségek megerősítésére alapozva képzeljük el. A szegénység, a munkanélküliség, a folyó szennyezéséből adódó problémák, az aszályok, az árvizek, a klímaváltozás miatt egyre gyakoribb időjárási szélsőségek, az élővilág szegényedése, a talajpusztulás egységes szemléletű válaszokat követelnek.

Olyan fejlesztésekben látjuk a Tiszavölgy jövőjét, melyek a tájak adottságaihoz, arcához igazodnak és az ott élő emberek javát szolgálják. A bölcs fejlesztés az aszályok és az árvizek ellen egyaránt képes védekezni, a tájak csodálatos élővilágát megőrizni és gyarapítja, jó megélhetést biztosít az embereknek.

Van mire építenünk! A Tiszavölgy páratlan kulturális és természeti kincsekkel rendelkezik. Az itt élők évszázadokig harmóniában éltek környezetükkel. Ma feladatunk, hogy hagyományainkra, a természet gazdagságára alapozva találjuk meg a kiutat a jelen sokszor válságos helyzeteiből, egy kihívásokkal teli XXI. században.

Mi, a Tiszavölgyben és tőle távolabb élő, de e tájat szerető emberek tenni akarunk azért, hogy e vidék felvirágozzon. Keressük a kapcsolatot szűkebb és távolabbi környezetünkben mindazokkal, akik a helyi gazdaság fejlesztéséért, közösségeink megerősítéséért, kulturális és természeti értékeink megőrzéséért és gyarapításáért, a környezet állapotának javításáért dolgoznak.

Hisszük, hogy a helyben előállított termék legalább olyan jó, mint a távolról ideszállított. A vidéki gazdaság fejlesztésének a helyi gazdálkodók megerősítését kell célul kitűznie. A helyiek jövedelme így helyben marad és a közösség tagjait gazdagítja. Ehhez szükség van arra, hogy magunk dönthessünk, hogy a természeti erőforrásokat hogyan hasznosítjuk.

Mi megtesszük a magunkét. Szorosabb szövetséget igyekszünk építeni a Tisza menti önkormányzatok, gazdálkodók, civil szervezetek és a tudomány képviselői között. Elkötelezettek vagyunk e táj felvirágoztatásáért!

A megyei, regionális, országos és nemzetközi szintű döntések meghozataláért felelős emberektől kérjük, hogy e munkában támogassanak minket! Adjanak lehetőséget arra, hogy a Tisza-mente fejlődését meghatározó szakpolitikában és a közpénzek elosztásánál a helyi közösségek által helyesnek tartott fejlesztések kapjanak elsőbbséget!

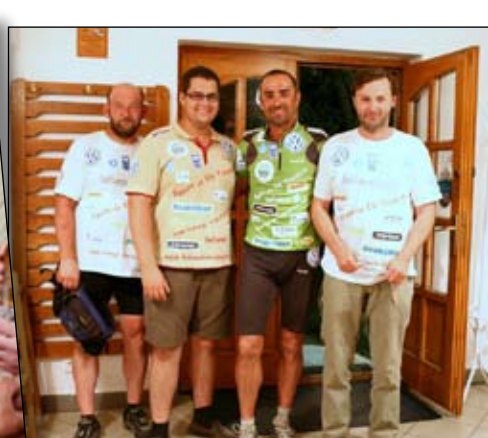
Közös munkánk nagyszerű jelképének tartjuk Hidvégi-Üstös Pál futását, aki az élő Tisza nagyköveteként a forrástól a torkolatig a folyó mentén élő emberek közös sorsára és küzdelmére hívja fel a figyelmet.

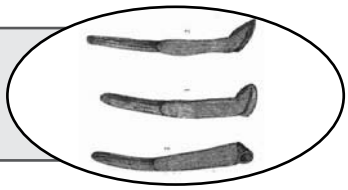
Tiszavölgy, 2008. május 19. – június 9.

Aláírók (önkormányzatok, intézmények, szervezetek, magánszemélyek)

IV. Hagyomány és természet konferencia

„A hagyomány nem a hamu imádata, hanem a tűz továbbadása”

- Gustav Mahler -

2007. december 5-én tartották meg Budapesten a IV. Hagyomány és Természet konferenciát. A Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium és a Hagyományok Háza által kezdeményezett konferenciasorozat újabb állomása több mint 300 érdeklődőt vonzott a Budai Vigadóba. A két kezdeményező mellett a harmadik szervező a Szövetség az Élő Tiszáért volt. Az egész napos konferencia témája a biológiai és kulturális sokféleség volt. A délelőtti előadások és a délutáni szekciók a változatosság ökológiai, gazdasági és társadalmi szerepére koncentráltak. Rámutatattak, hogy a sokféleség fenntartása e rendszerek stabilitásának és hosszú távú fennmaradásának zálogai. Az előadók és a műhelybeszélgetések résztvevői nem csak a problémákra mutattak rá, de közösen keresték a lehetséges megoldásokat is.

A Hagyományok Háza előcsarnokában többen posztereken mutatkoztak be a résztvevő szervezetek közül, ami lehetőséget nyújtott a kapcsolatteremtésre. Közel húsz kisebb és közepes méretű vállalkozás mutatta be termékeit a helyszínen. Bio-kenyértől és méztől kezdve a képzőművészeti termékeken keresztül a természetes anyagokból készült használati tárgyakig számos termékből választhattak az érdeklődők. A rögtönzött vásár mindössze ízelítőt tudott nyújtani a helyi termékekből, ötleteket adott, hogy mennyiféle termék forgalmazható a közvetlen kereskedelem segítségével. Eladó és vevő megismerkedhettek. Néhány kedves szó egészen más kapcsolatot teremt köztünk, mintha egy hipermarketben vásárolnánk!

A sikeres konferencia és vásár a szervezőket és a résztvevőket is arra ösztönzi, hogy folytassuk a közös gondolkodást és munkát. A rendezvény előadásainak hangfelvétele és gépelt szövege, valamint egy videoösszefoglaló az elotisza.hu honlapon letölthetők. Az előadások videofelvétele DVD-n hozzáférhető az érdeklődők számára. A kiállítók és a közvetlen kereskedelemben résztvenni szándékozó termelők, fogyasztók kapcsolatépítésének elősegítésére a résztvevő szervezetek bemutatkozó anyagait a szervezők összegyűjtötték. Ez szintén rajta van a konferencia előadásait tartalmazó DVD-n.

A kiállítók és más érdeklődők részvétel keressük az egészséges, jó minőségű, környezetkímélő technikával előállított termékek értékesítésének új módszereit. Olyan lehetőségeket kívánunk teremteni, ahol vevő és eladó közvetlenül találhatnak egymásra. Ha részt venne épülő közvetlen kereskedelmi hálózatunkban szervezőként, vásárlóként vagy termelőként, várjuk jelentkezését!

A konferencián elhangzott előadások rövid összefoglalója

Haraszthy László megnyitójában örömmel jegyezte meg, hogy a négy évvel korábbi, első Hagyomány és természet konferenciához képest sokkal többen vannak. Valóban, a terem zsúfolásig megtelt. A környezet és természetmegőrzési szakállamtitkár rámutatott, hogy a természet, a kézművesség, a zene, a pásztorkodás vagy a hagyományok bármely ágának értékeit nem lehet skanzenben megőrizni. A mindennapi életünk részeinek kellene lenniük. „Ezek az értékek csak a gyakorlatban képesek fennmaradni, és ha nincs egy olyan befogadó társadalmi közeg, akár a kutatók, akár a vidéken élő, akár a városokban élő emberek részéről, akik ezt fontosnak tartják, és valamilyen módon hozzájárulnak ezeknek a dolgoknak a fennmaradásához, akkor bizony ezek beszorulnak a skanzenbe, beszorulnak a konferenciákra és a múzeumokba, és csak idő kérdése, hogy mikor tűnnek el teljes mértékben.” – mondta. Ezért a rendezvénynek lehetne a címe Értékőrzők konferenciája is, Haraszthy László szerint.

Agócs Gergely (Hagyományok Háza) Biodiverzitás, kulturális diverzitás című előadásában felhívta a figyelmet arra, hogy a kultúra fejlődésének, fennmaradásának záloga a sokszínűsége. Párhuzamot vont az ökológiai és a kulturális folyamatok között: csakúgy mint egy természetes életközösségben, egy emberi közösségben is igaz, ha a változatosság egy bizonyos szint alá esik, akkor az a rendszer összeomlik. Felhívta a figyelmet arra, hogy a magyarok saját kultúrájukhoz való viszonya „rekordnegatív”. Példának hozta fel, hogy a magyarok már nemhogy népdalokat, de semmit sem énekelnek. Lassan elfelejtjük zenei anyanyelvünket. A tájnyelveket kiszorítja az irodalmi nyelv. Ennek hatása pedig a gazdaságban is megmutatkozik. A saját nemzeti kultúráját őrző nemzet arra is odafigyel, hogy a fogyasztásában is a hazai terméket részesítse előnyben, ami a hazai gazdaságot erősítené, stabilitását növelné.

Rodics Katalin (Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium) a biológiai változatosság védelméről beszélt, különös tekintettel a vadon élő lények és a mezőgazdasági növények, állatok sokféleségének megőrzése közti szoros kapcsolatra. Ennek fontos eszköze Biológiai Sokféleség Védelméről szóló 1992-es nemzetközi egyermény, mely a vadon élő növényekre és a gazdasági haszonnövényekre is kiterjed. A sokféleségük védelme mellett az egyezmény a fenntartható használatukra és a belőlük származó haszon igazságos elosztására is koncentrál. Mindezeket ugyanis komolyan veszélyezteti a globális méretű uniformizálódás, a forgalmazható fajtákra vonatkozó, homogenitást előíró jogszabályok, a multinacionális cégek érdekei. Az előadásból kiderült: A mezőgazdasági haszonnövényeket, ha lehet, még nagyobb veszély fenyegeti, mint a vadon élőket, hiszen egy-egy rossz szabályozási elem, piaci „divat” egyik pillanatról a másikra eltüntethet sokszáz éves fajtákat. A fajták számának csökkenése pedig az élelmiszerellátás stabilitását rontja. Néha a multinacionális mezőgazdasági érdekeltségek szándékosan süllyesztenek el fajtákat vagy egész nemzeti génbankokat. A génbankok megőrzése csak állami feladatként elképzelhető.

Haraszthy László

Finomságok Nagyszékelyből

Rodics Katalin

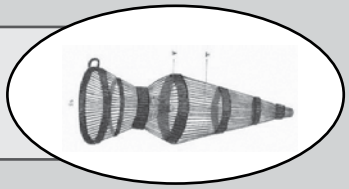
A konferencia alaphangulatát bodrogközi pásztoremberek muzsikája adta meg.

Tóth Albert

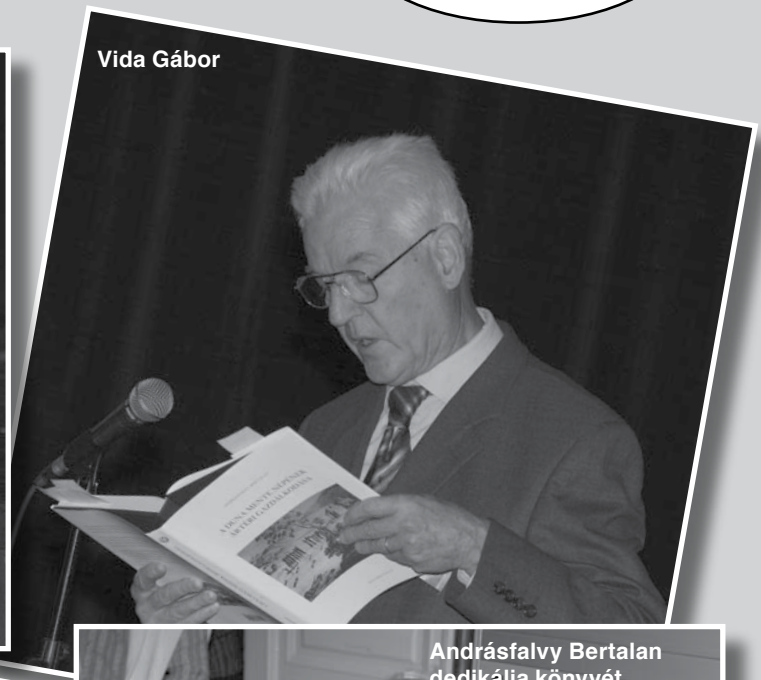

Papp Miklós, Burainé Hajdú Éva és Kürti Béláné a vásártérben

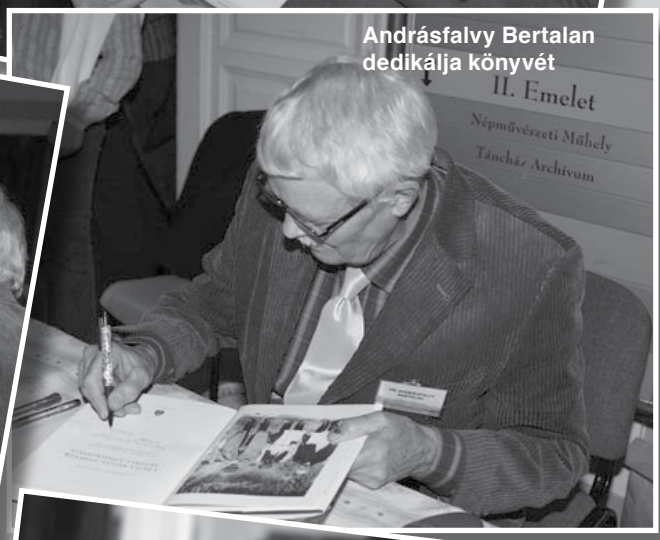
Andrásfalvy Bertalan

Vida Gábor

Sárvári Attila
és Andrásfalvy Bertalan

Andrásfalvy Bertalan
dedikálja könyvét

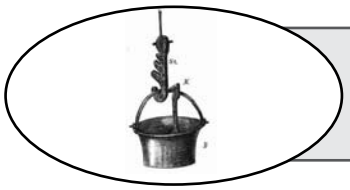
Veres Nándor
és Kelemen Béla

Márai Géza

A SZÖVET standja
a vásártérben

Különösen nagy veszélyt jelent ezért a világviszonylatban is kiemelkedő Tápiószelei Agrobotanikai Intézet sorsa, mely a közelmúltban a megszűnés szélére sodródott a finanszírozás lecsökkentése, elbocsátások, átszervezések következtében. Rodics Katalin bejelentette, hogy a KvVM LIFE pályázatot adott be a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium egyetértésével. A pályázat segítségével megvalósulhat a Pannon Magbank Tápiószelén, mely az összes hazai mezőgazdasági és vadon élő növény magját fogja őrizni. A pályázat az Intézet megmaradását garantálhatja legalább 10 évre.

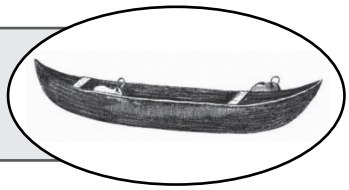
Kajner Péter (SZÖVET) szerint a természettel együttműködő, változatos gazdasági rendszer kialakítása megkerülhetetlen. A klímaváltozás okozta kihívások haladéktalan gazdasági, társadalmi változást sürgetnek, ennek hiányában katasztrofális forgatókönyvek valószínűsíthetők. Váltani kellene a gazdálkodásban: a nagyüzemi, intenzív termelés helyett a többfunkciós mezőgazdaság fejlesztésére van szükség: nem pusztán a termeléssel előállított pénzbevételre, de a gazdálkodás táj- és kultúramegtartó funkcióira is oda kell figyelnünk. A tájak arcához igazodó termelést kellene folytatnunk. Ösztönözni kell a helyi termékek helyi fogyasztását, a közösségek megerősödését. Sajnos, ez ma a szakpolitikában nem kap hangsúlyt. Az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program elvileg alkalmas lenne ilyen célok megvalósítására, azonban a forrásokat nem erre, hanem a nagyüzemi termelés felfuttatására kívánják fordítani. Ez egy szűk befektetői csoportnak kétségkívül hasznos, azonban a vidéken élők többségén nem segít. A kormányzat nem hajladó a civil kritikát figyelembe venni, ezért nem csak makroszinten, de mikroszinten is meg kell kezdenünk a változtatást. Meg kell találnunk, hogy mi mit tehetünk a saját eszközeinkkel. A közvetlen kereskedelem, termelő és fogyasztó kapcsolatának megteremtése révén kikapcsolhatja a multinacionális mezőgazdasági, élelmiszer és kereskedelmi érdekeltségeket. A helyi termékek helyi fogyasztása, az egészséges, természetkímélő módon előállított élelmiszerek beszerzése révén nem csak a hazai gazdaságot erősíthetjük, de egészségesebben is élhetünk. Lehetőségek vannak, de ki kell használnunk őket – második gazdaságot kell építenünk, mivel az első vajmi kevéssé hajlandó pozitív irányba változni.

Szabados Zsuzsanna (FAMULUS Sümeg Kistérségéért Egyesület) a LEADER Program megvalósításának tapasztalatairól beszélt a kistérségükben. Elmondta, a program átfogó céljai az együttműködési képesség, partnerség és helyi társadalom szervezettségének javítása, életképesség javítása, új, fenntartható jövedelemszerzési lehetőségek teremtése, a vidéken élők életminőségének fejlesztése. A helyi közösségek maguk alakítják ki vidékfejlesztési terveiket, ennek alapján jutnak európai uniós forráshoz, a közösség tagjai pedig a tervhez illeszkedő pályázat útján kaphatnak támogatást ötleteik, projektjeik megvalósításához. A Sümegi Kistérségben egyedi megoldásokat is alkalmaztak azért, hogy a gazdasági egységek együttműködését ösztönözzék. Feltételként írták elő, hogy csak olyan gazdaságfejlesztési pályázat adható be, amely együttműködik legalább három másik gazdasági kezdeményezéssel. Szintén előírás volt, hogy a gazdaságfejlesztési pályázatokban legalább három marketingelemet meg kellett jeleníteni. Ez a tapasztalatok szerint komoly eredményeket hozott: számos vállalkozó egymásra talált, sikerült a marketingszemléletet erősíteni, a belső piacot aktivizálni. 82 millió forintot osztottak el a helyi LEADER pályázati rendszerben, amiből 38 millió térségi szintű kezdeményezésekre jutott. Számos ötletes gazdasági kisprojekt indult a támogatás segítségével: térségi pulykafutár, bio pékáru, tej, zöldség értékesítés, asztalosipari vállalkozás és sok más. Szabados Zsuzsanna a helyi gazdaság fejlesztésének egyik akadályáról is beszélt. A kistermelői élelmiszertermelés, -előállítás és -értékesítés feltételeiről szóló 14/2006. (II. 16.) FVM-EüM-ICSZ-SZEM együttes rendelet elvileg új lehetőségeket teremt a kistermelők részére. Ugyanakkor több komoly korlátot is szab a rendelet. Ezek közül egy, hogy kistermelők csak a lakóhelyük szerinti boltban értékesíthetnek. Ez a kisebb falvak termelőit indokolatlan hátrányba hozza a nagyobb települések, városok gazdálkodóival szemben.

Vida Gábor (akadémikus) *Andrásfalvy Bertalan: a Duna-mente népének ártéri gazdálkodása* című könyvét mutatta be. A könyv abból a figyelemre méltó észrevételből indul ki, hogy a Duna alsó szakaszán, a Sárközben élők a népművészet hallatlan gazdagságát hozták létre, miközben maga a terület anyagi értelemben szegény volt. Ez a művészeti gazdagság akkor kezdett kiüresedni, a népesség akkor kezdett fogyni, amikor az anyagi javak gyarapodni kezdtek. A könyv néprajzi és ökológiai összefüggéseket tár fel. Bemutatja az ártéri gazdálkodást, mellyel a terület népe az áradások víztöbbletét szabályozott módon ki tudta vezetni az ártérre, majd vissza a folyóba. Ez az biológiai sokszínűséget gyarapította, változatos haszonvételeket tett lehetővé a gyümölcsészettől a legeltetésen át a halászatig. A helyiek szoros kapcsolatban éltek a tájjal, figyelték rezdüléseit és nem hogy szegényítették, de gazdagították. Ez fejeződött ki a népművészetben, szőttesekben, énekben, táncban. A folyó mentén a hajóvontató útvonalak, gátak kialakítása elvágta a főmedret az árterétől és e gazdálkodási rend lehetősége megszűnt. Az ember és táj kapcsolata is megromlott. A helyi közösségek eredménytelenül próbálták megakadályozni a beavatkozásokat, amelyek – tudták – számukra végzetesek. A terület gazdasági és társadalmi leépülése követte a korábban működő ökológiai rendszerek tönkretételét. A biológiai változatosság csökkenésével a kulturális és gazdasági változatosság is csökkent.

Andrásfalvy Bertalan (prof. emeritus, akadémikus) a könyv kapcsán további fontos gondolatokat fogalmazott meg: „Az ember kapcsolatra van teremtve. Az emberség önmagában nem tud megvalósulni. Az emberség rászorul, hogy kapcsolatunk legyen a másik emberrel. De ez nem elég. Ez a kapcsolat éppen olyan fontos a természettel. [...] Ahol ez a kapcsolat megromlik ember és ember között, ott romlik meg a kapcsolat ember és természet között – vagy fordítva, ahol ember és természet között a kapcsolat megromlik, ott szükségszerűen az ember és ember között is megromlik. És van még egy kapcsolat. Ami mind a kettőhöz kapcsolódik, vele együtt változik: ember és Isten közötti kapcsolat. Ahol az megromlik, ott romlik meg ember és ember közötti kapcsolat." A biofília, a természettel való kapcsolat – mint azt Dasgupta is kimutatja – az embernek alapvető igénye. Andrásfalvy Bertalan rámutatott: Európa lakossága rohamosan fogy, ami szorosan összefügg azzal, hogy a városi ember elvesztette a kapcsolatát a természettel. Ember és ember, ember és táj viszonyának hazai történetében fordulópont Mária Terézia 1767-es úrbéri törvénye. Kimondja, hogy a korábbi közös használatú területekből a megművelt földek arányában részesülhetnek a falvak. Ezzel megkezdődik a közös földek felosztása, nagyobb részük pedig a földesurak kezébe kerül. Megszületik a magyar nagybirtok, mely napjainkig túlélt rendszereket, korokat. Megszakad ember és táj kapcsolata, fokozódik a tájak átalakítása, kizsákmányolása. A leépülés megállításához Andrásfalvy Bertalan többek között a tankertek visszaállítását, a gyermekek és a természet kapcsolatának erősítését tartja elengedhetetlennek. A magyar társadalom azért a legbetegebb Európában, mert nincsenek közösségei. A gyermekeknek vissza kell adni az élet örömét. „Természeti környezetet csak szolidáris, igazságon alapuló közösség tud megvédeni." – mondta.

Összeállította:
Kajner Péter

Az Alföld sorsa mindenkor össznemzeti ügy volt.
Sőt, bátran állíthatjuk, hogy ami itt történt, az Európára is számos vonatkozásban kihatott.

DR. TÓTH ALBERT

Egyenes beszéd az Alföld-programról

– MEGKÉSETT ÜZENET GLATZ FERENCNEK –

„Sine ira et studio”

Érdemes eltöprengeni Széchenyi Istvánnak morális szempontból is figyelmeztető, idevágó hatalmas körmondatán. Idézem: *„Minél fogva én, ki általjában véve az érdeket tartom legnagyobb ’indítómnak’, és ezen alapra állítám politikámnak nem egy sakkvonását, mint dunántuli és felföldi, kit a Tisza völgye közvetlenül nem érdekelhet, sőt kinek a Tisza völgy kifejtése provinciális tekintetben és közönséges felfogás szerint még árthatna is, még is nemcsak magasb nemzeti szempontbul kívánom a magyarság e bölcsőjének minél előbbi és minél férfiasb kifejlését, hanem azon alárendeltebb ok miatt is, melly szerint világos előttem – s bár ne volna e tekintetben olly sok vak – hogy bizony a dunántuli és egyéb magyarság is nemzetiség dolgában csak hervadozni és kora halálra jutni fog, ha pusztulásnak indul a’ Tiszavölgy.”*

Szakemberek a Hortobágyon

A vidékpolitika kapcsán napjainkban is mind gyakrabban vetődik fel a kérdés: mi lett a sorsa az 1991-ben, a parlamenti döntés nyomán megszületett Alföld-programnak? Szakmai tanácskozások, összejövetelek rendre visszatérő kérdése lett az Alföld-ügy.

Jómagam, mint az országgyűlési határozat kezdeményezője és elfogadtatója közvetlenül is érintett vagyok. A felmerülő kérdésekre csak egyet válaszolhatok: *volt egyszer egy Alföld-program, ami szép csendesen elhamvadt*. Az 1994-ben hatalomra került kormányzatnak már más volt az elképzelése! Új emberek, más észjárás, a merőben más érdekviszonyok bőségesen elegendő okot szolgáltattak arra, hogy amit elhivatottan, legjobb tudásunk alapján, a legnagyobb összefogással, tisztességgel megteremtettük, azt semmivé tegyék.

Félretéve minden sóvárgást nézzük meg a mélyebb összefüggéseket! Értékzavaros, hitehagyott világunkban erre különösen szükség van, nélküle nem ítélhetjük meg valószerűen sem a jelenlegi sem pedig a jövendőbeli helyzetünket.

Az Alföld-program ügyében a csendet 1997. tavasza törte meg. Ekkor már javában folytak azok a Magyar Tudományos Akadémia által koordinált kutatások, amelyek hazánk kilátásait, leendő esélyeit voltak hivatottak feltárni az új évezredben, kiemelten az EU-csatlakozás keretei között. Sorozatban jelentek meg a tanulmányok *Magyarország az új ezredfordulón* címmel.

E stratégiai tanulmányok részeként a IV. kötet *A területfejlesztési program tudományos megalapozása* címet viselte, s ebben kapott helyet a *Területfejlesztés, rendszerváltás és az Alföld* című tanulmányblokk. Ebben az MTA Társadalomkutató Központ (Budapest, 2002) által megjelentetett kiadványban (11-28. oldal) olvasható *Glatz Ferenc* előadása is *Az Alföld-program indulása* címmel.

Ez az előadás 1997. március 19-én hangzott el a Stratégiai Kutatások Programja keretében, a Debreceni Akadémiai Bizottság rendezésében a Hortobágyon tartott területfejlesztési konferencián, amelyen a kutatókon kívül az alföldi megyei és városi önkormányzati vezetők vettek részt.

A tanulmány megérdemelné, hogy több részletével is behatóan foglalkozzunk. Mégis, a célszerűség azt kívánja, hogy csak az Alföld-programmal foglalkozó részét vizsgáljuk meg. Az első fejezet *Az Alföld nem csak az alföldieké* címet viseli, s ebben *Az európai felkészülés sürgetése* című alfejezet (13. oldal) taglalja az Alföld-programot.

Idézzük fel *Glatz Ferencnek*, a Magyar Tudományos

Akadémia akkori elnökének a fent említett cikkben közölt idevágó gondolatait!

„Figyelni kell arra, hogy eddig milyen megfontolásból fordult az érdeklődés az Alföld felé. Először a századfordulón, az akkor kibontakozó természettudomány fordult e táj sajátosságai felé. Felfedezték az Alföld geológiai, geomorfológiai sajátosságait, felfedezték, hogy sajátos növény- és állatvilága van, amely sok tekintetben a kelet-európai sztyeppék tájegységeihez teszik hasonlóvá. Ezért is fogalmazódott meg 1907-ben először a tervszerű Alföld-kutatás programja, egyelőre kimondottan a táj természettudományos sajátosságának feltárását célozza. 1922-23-ban indult az első tudatos, politikai indítású Alföld-fejlesztési program. Klebelsberg Kúnó nevéhez fűződik, aki az Alföld-törvény előkészítését még belügyminiszterként kezdte el. Trianonban elvesztek a magyar állam peremterületei, ezért fokozottan kell figyelnünk a megmaradt területek gazdasági, kulturális hasznosítására – ez volt Klebelsberg és kortársainak indítéka az első Alföld-program meghirdetésekor. Területfejlesztési, oktatási, kertkultúra-programok indultak.

MTA sajtótájékoztató

A harmadik Alföld-program társadalmi-tudományos célú volt. Kezdeményezője 1991-92-ben a Magyar Tudományos Akadémia és néhány, az Alföldről elszármazott erős akaratú parlamenti képviselő. Ennek a munkának az eredménye sokszorosított füzetekben egy alapos társadalmi, gazdasági, kulturális helyzetleírás volt. És maradt is az."

A fent idézett beszéd helyzetértékelésével egyet is értenék, ha az a valóságos helyzetet tükrözné. Az első két Alföld-program valóban arról szól, amiről a Szerző beszél. Ezzel kapcsolatban semmi gondom nincs. *A harmadik Alföld-program ilyesféle beállítása viszont alapvető tévedés!*

De haladjunk sorjában! Az Alföld-program nem csupán „társadalmi-tudományos" célú „helyzetleírás" volt.

Az Országgyűlés 24/1991 (IV. 17) OGY határozata az Alföld egyes időszerű környezetvédelmi, tájvédelmi és tájhasznosítási kérdéseiről szólt. A határozat kimondta, hogy az „Országgyűlés felkéri a Kormányt, hogy dolgozza ki az Alföld rövid- és hosszú távú tájvédelmi és tájhasznosítási koncepcióját. A korábbi és a jelenlegi kutatások eredményeire alapozva mindezt az *ökológiai elvek* és az *ökonómiai érdekek* egyeztetésével, a szigorú kölcsönösség alapján végezze el." Fontosnak tartom azt is megemlíteni, hogy ezt az igen fontos elvi szempontot csak egy évvel később deklarálja az ENSZ 1992. évi Riói Nyilatkozat a Környezetről és Fejlődésről című dokumentuma.

A második alapvető tévedése Glatz Ferencnek, hogy az Aföld-program kezdeményezőjének a Magyar Tudományos Akadémiát nevezte meg. *Az országgyűlési határozat 6. pontja világosan kimondja, hogy az Országgyűlés kérje fel a Magyar Tudományos Akadémiát a kutatások koordinálására, az ökológiai alapelvű tájfejlesztési koncepció kimunkálására pedig a Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztériumot.*

Glatz Ferenc a kezdeményezők táborába sorol még *„néhány, az Alföldről elszármazott erős akaratú parlamenti képviselő"-t* is. Köztük engem is, e sorok íróját, akinek önállóan benyújtott indítványát a végszavazáskor 198 *„igen"* szavazattal fogadta el az akkori Parlament. *Márpedig ez nem néhány képviselő! Ezt az eredményt hosszú, de következetes, meggyőző munkával sikerült elérni a rendkívül vegyes összetételű, már akkor is erősen megosztott képviselői körben*. Ugyanígy érthetetlen számomra, hogy Glatz Ferenc kit tekint elszármazottnak. Annyi bizonyos, hogy akkortájt a Parlamentben 104 képviselő volt „alföldinek" tekinthető. Az előbbiekkel összevetve világosan kiderül, hogy az Alföld-programot nem csupán az Alföldön élők támogatták szavazatukkal.

Ami engem illet, újból leszögezem, nem vagyok „*elszármazott*". Őseim generációkra visszavetítve alföldi, kunsági, kisújszállási emberek voltak. Büszkén vállalom kálvinista, redemptus őseimet. Glatz Ferenc első gondolatai között említi, hogy „*szenvedélyesen érdekel az Alföld"*. Engem viszont kisújszállásiként nem csak érdekel, de szeretem is, hozzá ezer szállal kötődöm. Nekem ez a honom.

Glatz Ferenc állításai közül a legfájdalmasabb, egyben az Alföld-program lényegét semmibe vevő megállapítása: *„ennek a munkának az eredménye sokszorosított füzetekben egy alapos társadalmi, gazdasági, kulturális helyzetleírás volt és maradt is."* Nagyon szomorú lennék, ha csak ennyire futotta volna akkori erőfeszítéseinkből. Éppen ezért annak az ügyet önzetlenül támogató sok ezer közreműködő nevében mondom, hogy ez a munka jóval több volt, mint ahogyan ez a Duna-partról megítélhető. A beszéde elején megemlített tájékozódó beszélgetések *„az Akadémia honos tagjaival, s minden alkalommal a város, illetve a megyék vezetőivel"* is csak egy szűk metszetét adhatja a valóságnak. Az igazi értékek, érdeküközések, lehetséges megoldások, akadályok azokon a térségi találkozókon, részkonferenciákon, egyeztető összejöveteleken, terepbejárásokon fogalmazódtak meg valósághűen, életszerűen, amelyekből 83-at rendeztünk az Alföld kü-

lönböző területein. Ezek voltak az érdemi egyeztetések, szellemi műhelyek. Itt a polgármestertől a gátőrig, a tanyasi gazdától az államtitkárig, a nemzeti parkigazgatótól a falusi tanítóig, az erdésztől a földhivatal vezetőig mindenki érdemi résztvevő volt.

Itt kell megemlítenem azt a hathatós segítséget, szakmai támogatást, amit a különböző kutatóhelyek, intézetek, kiváló tudósok nyújtottak a program sikeres megfogalmazásához. (Csak példaként említem, hogy amikor a készülő programról értesült a Debrecenből elszármazott világhírű tudós, Udvardy Miklós, 11 oldalas levelet küldött Kaliforniából, kifejtve abban támogató gondolatait.)

Jelzésértékű az a tempó is, ahogyan az események követték egymást. Alig született meg 1991. április 17-én az országgyűlési határozat, már április 26-án Debrecenben, a DAB székházban sorra került az első programegyeztető vitaülés. Itt a vitaindító előadást *Enyedi György,* akadémikus tartotta, aki egyben az *Alföld Projekt Tudományos Tanácsának elnöke* lett. (Társelnökök: *Stefanovits Pál*, akadémikus és *Tóth Albert*, országgyűlési képviselő).

A kecskeméti központú *Alföldi Tudományos Intézet* valamennyi alföldi városi és községi önkormányzatot, illetve polgármestert (összesen 757 fő!) tájékoztató levelében keresett meg, kérve azok támogatását.

Közben megszülettek a közel kétezer kézirati oldalt tartalmazó kötetek. Ebben 96 különböző tudományterületet művelő kutató és szakember vett részt.

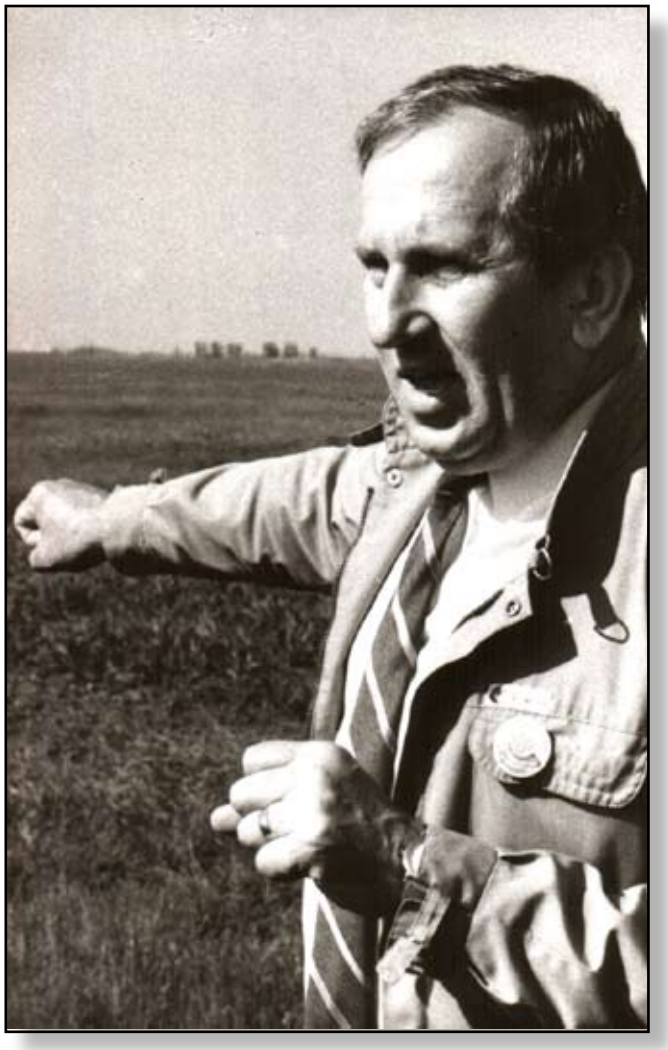
A már korábban említett 83 térségi tanácskozás mellett számos tematikus munkakonferenciát is szerveztünk. Ilyen volt a *szegedi* stratégiai és a *békéscsabai* Alföld Kongresszus, a csongrádi (A Tisza és az önkormányzatok), a *szolnoki* (a holtágakról), a *püspökladányi* (az alföldfásítás), a *karcagi* (a mezőgazdasági), a *debreceni* (az alföldi kutatóhelyek), stb. rendezvénysorozat. Ezeknek a tanácskozásoknak a szakmai anyaga sorozatkötetekben is megjelent. Igazi szellemi műhelyként szolgáltak az évente megrendezett *Számadás konferenciák* (Hortobágy, Hódmezővásárhely, Gyula, Kisújszállás) is.

A fentiekben csak vázlatosan megemlített szakmai munka jelentette az *Alföld-program „hátországát"*. Ezekben érlelődött a *négy kihelyezett kormányülés* (Nyíregyháza, Békéscsaba, Debrecen, Szolnok) és az ezekre alapozó *három kormányhatározat* feladatrendszere is.

Az Alföld-program 1994 tavaszára már *„beérett"*. A *Kormány 2042/1994. sz. határozatát 1994. május 9-én,* a Kormány utolsó hivatalos ülésén látta el kézjegyével Boros Péter miniszterelnök. *Ez az ún. „visszatérő" határozat ismét áttekintette az Alföld sajátos helyzetét.*

A Kormány megerősítette, hogy az *Alföld területfejlesztési, tájvédelmi, tájhasznosítási feladatait a kormányzat, az önkormányzatok, és a vállalkozói szféra hosszú távú, folyamatos együttműködésével, az anyagi erőforrások koordinált felhasználásával kell megoldani.*

Kiemelt feladatként jelölte meg, hogy a *tájvédelem* és *tájhasznosítás* feladatait az Alföld egymástól eltérő jellegű, közép- és kistérségeire kidolgozandó területfejlesztési programok keretében kell összehangolni és végrehajtani.

Terepszemlén a Körös-Berettyó mentén

Központi helyet foglalt el a határozatban a *„Tisza-projekt"*. A *Tiszát a Széchenyi féle egységes Tiszavölgy felfogásban értelmezi a rendszer részeként.*

A rendelet foglalkozik az Alföld környezeti állapotának felmérésével, a fokozottan rossz környezetminőségű térségeinek meghatározásával, az ár- és belvíz fenyegetettség kérdésével, az éghajlatváltozás várható következményeivel. Figyelmet fordít a határainkon átnyúló területek tájökológiai problémáira a zöldfolyosó rendszerek kapcsolódására, az ökoturizmus fejlesztésére, a vízvagyon védelmére, az agroökológiai potenciálra, a tájjellegű termelési hagyományok fenntartására, stb. stb… Felkérte a Magyar Tudományos Akadémiát, hogy az 1992-ben újjáalakult Alföldi Tudományos Intézet közreműködésével támogassa az Alföldre vonatkozó további kutatásokat. Hasonlóan intézkedik arról is, hogy a szükséges mezőgazdaság-fejlesztési kutatásokat a Karcagi Mezőgazdasági Kutatóintézet koordinálja.

A Kormány fentebb vázolt, 2042/1994. sz. határozata tételesen felsorolja (53 pontban) a legsürgősebbnek ítélt alföldi teendőket. Az intézkedési tervben kilenc minisztérium (PM, BM, FM, KTM, KHVM, MKM, IKM, MM, NIM) felelősségét nevezi meg betervezett költségvetéssel, határidők kijelölésével. A programok összehangolásával, ellenőrzésével az Alföld Tárcaközi Bizottságot bízta meg.

Úgy tűnt, hogy az Alföld-program már szinte visszafordíthatatlanul működésbe lendült.

Nem így történt! Az *Alföld-program egy deformált, vidék- és területfejlesztési torzóvá silányodott*. Végképp nem értem, hogy 1044 napig (az utolsó Boros féle kormányhatározattól az Alföld-program újraindításáig eltelt idő!), miért nem történt semmi érdemleges folytatás?

Egyszer csak eljöve 1997. március 19-e és egyszeriben megvilágosodunk. Előrántottuk a cilinderből a nyuszit és lőn mutatvány. Ahogyan írja Glatz Ferenc: „*Most, 1996-97-ben egy az eddigiektől eltérő Alföld-kutatási programot akarunk indítani. Mi gyakorlatias célokat követünk"*.

Csak kérdezem: nem lett volna-e célszerűbb, tisztességesebb és főleg hasznosabb egy már kiérlelt és valóban érdemben megvitatott programot továbbvinni? Természetesen a szükséges kiigazításokat, módosításokat a legmesszebbmenőkig figyelembe véve. Mi nem ezt tesszük! Amit elődeink csináltak (akár egy előző kormányzat) az már eleve csak rossz lehet, sutba vágjuk. A múltat nem vállaljuk, mert a történelem csak velünk kezdődhet. Pedig a múlt, ahogyan mondja Mikó Imre „nem mögöttünk van, hanem alattunk. Azon állunk." Úgy vélem, hogy ez a legközelebbi múltra is egyaránt vonatkozik.

Konferencia az MTA székházában

Ennek a jelentős fordulatnak értem én az okát. Akkortájt már új szelek fújdogáltak Brüsszel felől. A regionalizmus bűvöletében emberestül veszni hagytuk az Alföldet, ezt a jobb sorsra érdemes, különös értékeket őrző európai nagytájat. Hangsúlyozom, hogy *tájat* és nem *régiót*. Mert a kettő nem ugyanaz! A régiót a politika hozza létre statisztikai – demográfiai alapon, művi határaival, míg a táj egy hosszú, szerves önfejlődés eredménye. Az ember a táj alakító részese, formálója, hiszen abba beleszületett, azzal együtt él.

Természetesen mind a *régiónak*, mind a *tájnak* van létjogosultsága. De csak abban az esetben, ha a régió kialakítása, s annak funkcionális elemei a táj megerőszakolhatatlan lényegét nem sértik. Ez az elv ma nem érvényesül! Manapság alultervezünk, áttervezünk, újratervezünk… Irdatlan számban születnek napok alatt összeollózott „*férc-munkák*", számtalan jelzővel illethető, jól megfizetett „*tanulmányok*". Még a legtisztességesebb módon elkészült munkáknak is hiányzik a kellő, érdemi megvitatása. Kiváltképpen elmaradt a sokoldalú, az ott élő közösséggel való párbeszéd.

Csak a legutóbbi években megszámlálhatatlan pályázat, megszámlálhatatlan pénzösszegét tékozoltuk el értelmetlen, koordinálatlan fejlesztésekre, még rosszabb esetben „*más célú felhasználásra*". Naponta halljuk a belénk szuggerált szöveget, hogy majd jönnek az EU-s milliárdok. Ez feltételesen igaz is lehet! Csak az a baj, hogy *nem szükségképpen arra a célra, amire érdemes* lenne fordítani, *nem akkor, amikor* arra a leginkább szükség lenne, és számtalan esetben nem az kapja, *aki meg is érdemelné*.

Nem folytatom! Kérdezhetnék, hogy miért írtam meg ezt az irományt? Talán savanyú a szőlő? Nem! Nem savanyú a szőlő! Nem vagyok mellőzött ember, igaz, hogy Akadémiánk akkori elnöke többszöri próbálkozásom ellenére sem talált arra alkalmas időt, hogy egy rövid beszélgetés erejéig leüljünk. Azt sem mondhatom, hogy elismerés hiányában szenvedek. Sőt! Az Alföld ügyében végzett munkálkodásomért már szinte minden elismerést, díjat megkaptam.

Egy dolog viszont nagyon fáj!

Miért kell nekünk örökösen ilyen pazarlóan bánni értékeinkkel? Miért hagyjuk veszni felbecsülhetetlen szellemi-, természeti- és kulturális kincseinket? Miért hagytuk elhamvadni azt a kemény munkával megteremtett értékegyüttest, egy kiérlelt, érdemben megvitatott programot, amit egy remélt jobb jövőért önzetlenül dolgozó emberek megteremtettek?

A választ nem tudom. Viszont illenék megszívlelni gróf Széchenyi Istvánnak idevágó örökbecsű gondolatát: *„a Tisza-völgyét egy két félszeg rendelettel, akarom is nem is féle munkával, s néhány nyomorult forintocskával, rendezni nem lehet. Illy óriási munka diadalos véghez hajtására ….minden anyagi és szellemi tényezőknek kellő méltánylata és egybehangzó mozgásba tétele kívántatik meg."*

Beszámoló a Biodiverzitás Pályázati Mikroalap működéséről

Lapunk első számában közzétettük a Biodiverzitás Pályázati Mikroalap pályázati felhívását. Az alábbiakban a támogatási program eddigi eredményeit összegezzük.

Az Alapot a *UNDP-GEF-KvVM* finanszírozza, ellenőrzi és a civil adományi programok terén nagy tapasztalattal bíró *Ökotárs Alapítvány* kezeli. A szakmai irányításért az *Élő Tiszáért Program* és a SZÖVET munkatársai felelősek. A mai hazai és Európai Uniós támogatások környezetében ilyen típusú, kisléptékű támogatás nem áll rendelkezésre, hazai és nemzetközi viszonylatban is ritka, jelentős innovációt rejt magában. **Éppen azon kisléptékű, de nagy hatóerejű vállalkozásokat támogatja, melyek más forrásból nem vagy csak nagyon nehezen juthatnak fejlesztési forrásokhoz**, azonban térségi fejlesztő hatásuk jelentős lehet.

A Mikroalap olyan gazdálkodási minták felélesztéséhez, meghonosításához kíván hozzájárulni, melyek megvalósítják ember és folyó fenntartható együttélését: a tájak adottságainak megfelelnek, a biológiai változatosságot gyarapítják és a tájban élő emberek boldogulását segítik elő. Helyi kisprojektekhez nyújt támogatást, melyek közvetve vagy közvetlenül olyan földhasználatot eredményeznek a támogatásra jogosult területeken, mely megfelel az ártéri tájgazdálkodás elvrendszerének, valamint a *SZÖVET Alapelvei*nek. **A Mikroalap első kiírására 2006. december 20-ától 2007. január 31-ig lehetett pályázni** az Élő Tiszáért Program hat mintaterületén (Bereg, Bodrogköz, Keszynyéteni Tájvédelmi Körzet, Borsodi Mezőség, Nagykörű és környéke, Kis-Sárrét).

Eredmények

A hat mintaterületről összesen 75 pályázat érkezett be, több mint 67 millió forint támogatási igénnyel. A hat kistérség közül öt esetében első körben döntés született a támogatottak listájáról. A Kesznyéteni Tájvédelmi Körzetben első körben nem születtek támogatási döntések, második pályázati kiírásra került sor, az elsővel közel azonos feltételekkel.

Mind a hat kistérségben eredményesen zárult a pályázati kiírás. A két pályázati körben a Mikroalap rendelkezésre álló kerete gyakorlatilag teljes egészében felosztásra került. **50 pályázó jutott összesen 39,3 millió forinthoz.** Azok számára, akik a Mikroalap forrásaiból nem részesülhettek támogatásban, a kistérségi akciócsoportok tanácsadással nyújtanak segítséget abban, hogy elképzeléseiket valóra váltsák.

A Biodiverzitás Pályázati Mikroalap az Élő Tiszáért Program legsikeresebb alprojektjének bizonyult. Annak ellenére, hogy a támogatás maximális összege viszonylag szerény, **a gazdálkodók körében rendkívüli érdeklődést keltett.** Régóta tervezgetett fejlesztések valósulhattak meg vagy egészen új, innovatív ötletek kerülhettek felszínre. A pályázati rendszert szándékosan egyszerűen fogalmaztuk meg, úgy, hogy a helyben élők a lehető legegyszerűbben juthassanak a támogatáshoz, mégis garantálható legyen, hogy a pénz jó helyre kerül. Olyanok kaptak fejlesztési támogatást, akik ugyan nehéz helyzetben vannak, de akarnak és tudnak magukon – és egy kicsit másokon is – segíteni. Valódi „alulról jövő" kezdeményezések indulhattak el a Mikroalap segítségével.

A projekttervek benyújtásához nem volt kötelező önrészt felmutatni, mégis 39.340.000 Ft megítélt támogatáshoz 18.851.000 Ft önrészt tettek a gazdálkodók, így **összesen 58.191.000 Ft értékben valósulhattak meg fejlesztések a Tisza mentén.**

A támogatási program folytatása

A Mikroalap kerete az első két fordulóban gyakorlatilag teljesen lekötésre került. **A támogatási program folytatásához az Alap forrásai rendszeres feltöltést igényelnek, melyet 3-4 kiemelt hazai vállalat megkeresésével, támogatásával kívánjuk előteremteni.** A felajánlott összegek az első időszakban támogatás, a későbbi terveink szerint visszatérítendő mikrohitel, illetve kamattámogatás, fedezet formájában állnának a Tisza mentén a természetvédelmi célokat támogató beruházások, kezdeményezések rendelkezésére. **A Mikroalap különösen alkalmas lehet a vállalati támogatók számára, hogy környezetvédelmi és társadalmi felelősségvállalásukat az erre érzékeny célközönség felé kommunikálják.** Erre jó eszköz lehet a 3.000 példányban megjelenő *Tiszavölgy* újságunk, valamint hazai és nemzetközi sajtójelenlétünk. A kiemelt szponzorok által nyújtott támogatásért cserébe tehát a Mikroalap és a Szövetség az Élő Tiszáért által képviselt pozitív környezetvédelmi, társadalmi hatások beépülhetnek a céges kommunikációba.

A Mikroalap eredményeit részletesen bemutató *Esély a Tisza mentén* című kiadvány elérhető a SZÖVET honlapján (www.elotisza.hu), nyomtatott formában lapunk szerkesztőségétől kaphat. Az alábbiakban a Mikroalap működésének fontosabb eredményeit mutatjuk be.

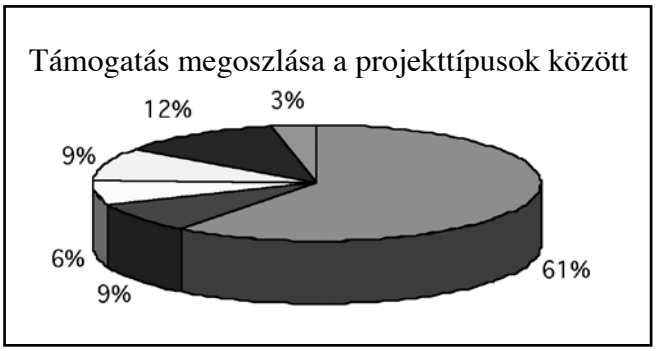
Kajner Péter

A kiosztott támogatás nagysága projekttípusonként

Típus	Ft	db
I.a. Élőhelykezelés és -fejlesztés	23 690 000	27
I.b. Vízpótlás lehetőségeit megteremtő, illetve javító tevékenységek és beruházások (vizes élőhely fejlesztés)	3 550 000	4
II.a. Helyi termékek feldolgozása	2 505 000	4
II.b. Helyi termékek értékesítésének fejlesztése	3 650 000	5
III.a. Gazdálkodás fejlesztéséhez szükséges tervek készítése és készíttetése	4 670 000	8
III.c. Termékek értékesítését javító tervek készítése és készíttetése	1 275 000	2
Összesen	**39 340 000**	**50**

A nyertes projektek fontosabb adatainak összesítése

Projektek finanszírozása kistérségenként						**Támogatott projekttípusok a kistérségben (db)**
Kistérség	db	Támogatási összeg	Önrész összesen	Projektek teljes költsége	Átlagos támogatási intenzitás	
Bereg	8	6 650 000	4 327 000	10 977 000	61%	I.a., állattartás, szarvasmarha (5); I.a., méhészet (1); II.a. (1); III.c. (1)
Bodrogköz	7	6 650 000	2 916 000	9 566 000	70%	I.a., állattartás, szarvasmarha (2); I.a., állattartás, juh (2); I.a., állattartás, mangalica, kecske, ló (1); I.a., állattartás, ló (1); I.b. (1)
Kesznyéten	7	6 050 000	2 936 000	8 986 000	67%	I.a., állattartás, juh (2); I.b. (2); I.a., gyeprehabilitáció (1); II.b. (1); III.a. (1)
Borsodi Mezőség	11	6 700 000	550 000	7 250 000	92%	III.a. (7); II.a. (3); II.b. (1)
Nagykörű	9	6 650 000	6 220 000	12 870 000	52%	II.b. (3); I.a., állattartás, juh (1); I.a., állattartás, kecske (1); I.a., állattartás, mangalica (1); I.a., őshonos fajták faiskolája (1); I.b. (1); III.c. (1)
Kis-Sárrét	8	6 640 000	1 902 000	8 542 000	78%	I.a., állattartás, juh (7); I.a., méhészet (1)
Összesen	**50**	**39 340 000**	**18 851 000**	**58 191 000**	**68%**	**I.a. (27); I.b. (4); II.a. (4); II.b. (5); III. a. (8); III.c. (2)**

Egri Sándor

A víz nem ismer határokat

Interjú Egri Sándorral, a Kárpátok-Tisza Nemzetközi Fejlesztési Egyesület elnökével

Bolygónkon a víz az élet egyik alapeleme. Ez az értékes természeti kincs nemcsak az ember puszta létének, hanem minden gazdasági tevékenységnek is előfeltétele, mégis világszerte számos területen okoz gondot a vízkészletek korlátozott volta. A bolygó vízkészletének mindössze 1 %-a az emberi fogyasztásra alkalmas édesvíz, több mint 2 milliárd ember nem jut egészséges ivóvízhez. Európa vízellátottsága a világ számos területéhez képest kedvező, de a minőség nem tekinthető kielégítőnek. No és mi a helyzet a Tiszával?

A fenti kérdésre a választ Egri Sándor a Kárpátok Tisza Nemzetközi Fejlesztési Egyesület elnöke adja meg.

Történelmi tettet hajtottak végre a Tisza vízgyűjtőjében érintett országok – Ukrajna, Szlovákia, Magyarország és Szerbia – képviselői 2005. november 3-án Tiszaroffon, amikor megalapították a *Kárpátok-Tisza Nemzetközi Fejlesztési Fórumot*. A XIX. századi folyószabályozásokat követően először nyilvánították ki egységes szándékukat a Tisza vízgyűjtőjével azonos, természetes ökológiai, vízrajzi egységet képező Kárpátok-Tisza régió közös fejlesztésének fontosságáról. Arról, hogy csak *együttes gondolkodással és a közös munkával* fogalmazható meg a Kárpátok-Tisza régió – mint európai nagyrégió – társadalmi, gazdasági felemelkedésének programja.

Kezdjük a forrásnál. Az 1998-2001- közötti árvizeket, a 2000. évi cianid katasztrófát követően bebizonyosodott, hogy a kormányok és az egyes szakmai ágazatok közötti két- és többoldalú hazai és nemzetközi együttműködések belátható időn belül nem hozzák meg a kívánt eredményt.

Nagybányán, a 2000. évi cianid- és nehézfém szennyezés kiinduló pontján a veszély nem múlt el, még akkor sem, ha nem kezdik újra a termelést, mert az ülepítő tavak, a meddőhányók – mintegy 200 van belőle – ott maradnak beláthatatlan ideig állandó veszélyforrásként.

A magyar állam 29 milliárd forint kártérítést kért a szennyezés miatt, de egy fillért sem kapott, hiszen a romániai cég önfelszámolásba kezdett, így a követelés nem érvényesíthető. Nesze neked Európai jog, Európai Uniós tagság, röhög mindenki markába, tehát gyakorlatilag a katasztrófa következményeit a legközvetlenebbül érintettek szenvedték el, és itt be van fejezve a mondat, pontot lehet tenni, nincs tovább. Tehát nem rágódnunk kell a történteken, hanem a megelőzésre kell fektetnünk a hangsúlyt, azon kell gondolkodnunk!

A rekord árvizek nyomán a Vízügy 2002-ben kimondta, hogy **nem tudjuk a gátak között tartani a vizet** – 150 év után először – **ki kell engedni.** Az új Vásárhelyi Terv szerint vésztározókat kell létrehozni, öt év alatt 14 árapasztót lehet kialakítani, amelyek együttes használata egy méterrel csökkentené a legmagasabb vízszintet a Tiszán, ami elég jelentős lenne.

Napjainkig összesen két tározó készült el, úgy-ahogy. Az eredetileg tervezett 14 tározó száma mára hatra olvadt, ráadásul a most novemberben hozott törvény – 25 évre, immár negyed századra kívánja kitolni a Tisza mentén az árvízi biztonság megteremtését, mintegy 450-500 milliárd forint értékben, amely egy igen nagy összeg, de csak halkan jegyzem meg, hogy a fővárosban ugyanennyibe kerül majd a 4-es metró. Mindkettőre szükség van, de az érdekek érvényesítése Budapesten mintha erősebb lenne. A Tisza mellett élő mintegy 3 millió ember számára, majd lesz valahogy. 25 év alatt a statisztika szerint nem lesz nagy árvíz. A törvény lényegében a probléma elnapolását indítványozza. Ebből az következik, hogy **hiányzik a Tisza problematika,** amely jól érzékelhetően nem kizárólagos a vízgazdálkodási ügy **gyors megoldásának politikai szándéka.**

A Kárpátok-Tisza régió ma Európának egyetlen olyan nemzetközi nagyrégiója, ahol folyamatos rettegést okoz az árvíz és az ökológiai katasztrófa veszélye.

Többek között ezek is távol tartják a befektetőket vidékünktől, azaz az említett veszélyforrások elhárításának, csökkentésének elodázása hosszú távon gátolja felzárkózásunkat, felemelkedésünket. Ilyen körülmények között nem beszélhetünk fenntartható fejlődésről, az ember és a természet harmóniájáról. Mivel a problémák okozója maga az ember, teljesen természetes, hogy az ember viselkedését, tevékenységét kell megváltoztatnunk a térségünkben. Igaz ez a vízgazdálkodásra, a folyógazdálkodásra, a tájhasználatra, a környezet, a természet, a táj védelmére, a hulladékgazdálkodásra, az energianyerésre és a jövőről alkotott nézeteinkre egyaránt.

A katasztrófák rádöbbentették a Kárpát-medence országait, hogy valamit tenni kell a hasonló esetek megakadályozása érdekében. A Tisza 157 ezer négyzetkilométernyi, öt országot érintő vízgyűjtője 16 millió lakójának képviseletében az év májusában, pontosabban 18-án a nagyszőlősi Teplica Szanatóriumában összegyűltek az önkormányza-

tok, a szakmai ágazatok és a civil társadalom képviselői és társadalmi kezdeményezésre aláírták a Tisza Chartát, a Kárpátok-Tisza régió társadalmi, gazdasági fejlesztését célzó nemzetközi egyezményüket, amelyben megfogalmazták céljaikat és hosszú távra előremutató javaslataikat.

Az ENSZ Kormányközi Klímaváltozási Bizottság jelentése kimondja: a szárazság, az átlaghőmérséklet emelkedése, azaz a vízhiány miatt 2080-ig kipusztulhat a Föld növény- és állatfajának negyede, embermilliók kényszerülnek elmenekülni az éhínség elől a szárazság sújtotta területekről. Századunk legnagyobb kihívása a stratégiai vízkészletek, a stratégiai ivóvízbázisok megőrzése, az emberiség egészséges, tiszta ivóvízzel való ellátása. Folyóinkkal, tájainkkal ideje másként élni. Igaz, hogy nagyapáinktól, szüleinktől örököltük azokat, ám legszentebb kötelességünk, hogy megőrizzük, sőt a mainál jobb állapotban adjuk tovább gyermekeinknek, unokáinknak.

A Kárpát-medence vizekben gazdag. E gazdagságunk – nemzeti kincsünk – jócskán gyarapítható a maitól eltérő szemléletű folyógazdálkodással, vízgazdálkodással. A Tiszán és mellékfolyóin levonult legutóbbi árvizek, az Alföldön a belvizes esztendők és az aszály arra figyelmeztetnek bennünket, hogy nem gondolkodhatunk a korábbiak szerint vizeinkről, folyóinkról!

A Tiszának, a Kárpátok-Tisza térségnek nincs gazdája. Az érintett országok közigazgatásában, állami és önkormányzati képviseleti rendszerében hiányzik a Kárpátok-Tisza régió érdekeit és fejlődését szolgáló, azt hazai és nemzetközi fórumokon felelősen és egységesen képviselő, szervezett erő. Ezért – tekintettel a nemzetközi és az egyes országokon keresztül elérhető fejlesztési források helyes felhasználására is – elengedhetetlen olyan szervezet létrehozása, amely képessé és alkalmassá válik az említett célok megjelenítésére és képviseletére.

A Kárpátok-Tisza Nemzetközi Fejlesztési Fórum – mint társadalmi mozgalom – és a 2007. szeptember 27-én megalakult, tokaji székhelyű Kárpátok-Tisza Nemzetközi Fejlesztési Egyesület nem vetélytársként, hanem partnerként tekint minden, a Kárpátok-Tisza régió társadalmi, gazdasági felemelkedéséért tevékenykedő egyénre és szervezetre.

Kárpátalján 9400 vízfolyás található, Magyarországra a Tiszán keresztül érkeznek, amely 966 km hosszúságú a forrástól a torkolatig, ebből hazánkat hatszáz-egynéhány kilométer érinti.

A komplexitás jegyében a tudásokat integrálni kell, és ez hozhatja el a fejlődést. Kiderült, hogy a nagyvilágban azok a projektek valósulnak meg leggyorsabban és legeredményesebben, ahol együttműködik az állami, a helyi önkormányzati, az üzleti szféra, a befektetői kör és a civil társadalom. Ezek együttműködése látványosan meggyorsítja az egyes programok megvalósulását. Ma, Magyarországon erről hírből sem hallani, tehát keresnünk kell azokat az együttműködéseket, amik előbbre viszik ezt a nemzetközi megállapodást.

Melyek a legsürgetőbb teendők?

A Tisza és mellékfolyói hullámterein az illegális és az ismert szemétlerakó helyek felszámolása, együttműködve a települési önkormányzatokkal, a helyi iskolákkal, a természetvédelmi őrökkel. Egy-egy nagyobb akciót érdemes minden évben szervezni. December elején sajnos levonult egy nagy adag műanyag flakon és egyéb szennyeződés a Tiszán, amit Kiskörénél szedtek ki a folyóból.

A kommunális és ipari szennyvíz tisztítatlanul ömlik a Tiszába Kárpátalján. Természetes, hogy a folyónak van egy jelentős öntisztuló képessége, de az a nagy kérdés, hogy ezt nekünk állandóan próbára kell tennünk? A szennyezés ellenére a fölső szakaszon elég tiszta a víz, de lehetne ennél sokkal jobb is, tehát ez nem azt jelenti, hogy nekünk ne kelljen foglalkozni az említett dolgokkal.

Környezettudatos gondolkodásra kell nevelnünk gyerekeinket már az óvodában, az általános iskolában, hiszen a legfogékonyabb korosztály a szülőkre és a nagyszülőkre is hat. Jó példa erre Nagykörű, ahol működik az Ártéri iskola.

A nemzetközi együttműködést olyan célra kell alkalmaznunk, miként tudjuk kipréselni az Európai Unióból, hogy önálló stratégiát alkosson a Kárpátok-Tisza térségére.

A Fehér- és Fekete-Tisza Kárpátalja legkeletibb részén, Rahó fölött egyesül szőke Tiszává. A Fehér-Tisza eredetét 2000-ben jelölték meg a tudósok, míg az ismertebb Fekete-Tisza forrását 1889-ben kőfalba foglalták. Közvetlen célunk a forrás megmentése, rehabilitációja, a forrás újrafoglalása és a környék bekapcsolása az európai turizmus vérkeringésébe, mert a táj vadregényes, Keleti Svájcnak mondják.

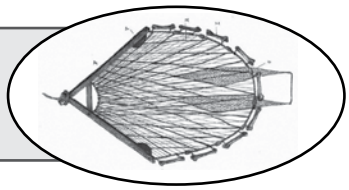
Rahó előtt található Európa földrajzi középpontja, tehát rengeteg fölfedezésre váró és hívogató hely található itt, hiszen az európai ember a pénz- és a fogyasztás hajszájában él, de nagyon sokan vannak olyanok, akik szeretnék felfedezni Európát.

Több szervezet is alakult már a Tisza védelmére, az ott élő emberek sorsának jobbá tételére, az értékek megőrzésére. Van e hajlandóság az együttműködésre?

Természetesen, hiszen jól ismerjük egymást és a különböző szervezetekben sokan vagyunk alapító tagok, tehát nem csak a saját egyesületünkben tevékenykedünk. Most már ott tartunk, hogy ezek a párhuzamosan létezők sem a végtelenben találkoznak, hanem a mindennapokban is. A Tisza Egyeztető Fórum is ezt a célt szolgálja, hogy a különböző csoportosulások képviselői – önállóságuk megőrzése mellett – beszéljék meg gondjaikat, problémáikat és találjanak megoldást.

Értékeinket – hegyeinket, völgyinket, vízeséseinket, folyóinkat, tavainkat, halainkat, borainkat, ásvány-, termál- és gyógyvizeinket, csaknem érintetlen természeti környezetünket – még nem fedezte fel magának Európa. Tálcán kellene kínálnunk!

Vágási Kálmán

Vitaanyag Magyarország jelentős vízgazdálkodási kérdéseiről

A Vízügyi és Környezetvédelmi Központi Igazgatóság főigazgatója, Dr. Váradi József levéllel kereste meg a SZÖVETet. A Főigazgató Úr rámutat: a magyar vízpolitika a Víz Keretirányelvhez illeszkedik. Célja a felszíni és felszín alatti vizek jó állapotának megteremtése. A kitűzött cél elérése érdekében a elsődleges fontosságúnak tartja a szakmai szervezetek, valamint a lakosság és annak különböző csoportjait képviselő társadalmi szervezetek széleskörű bevonását. Ennek érdekében az ország vizeinek állapotával kapcsolatos „*Magyarország jelentős vízgazdálkodási kérdései*" elnevezéssel társadalmi vitát kezdeményez.

A vitaanyag megtekinthető a **www.euvki.hu**, valamint a későbbiekben a **www.vizeink.hu** honlapon is. A SZÖVET honlapján a **http://www.elotisza.hu/bovebben.php?id=308** címen található meg az anyag.

Az anyaggal kapcsolatos véleményeket legkésőbb **június 22-ig** kell a **„Vitaanyag" 4. oldalán** található információk alapján az alábbiak szerint megküldeni:

- **országos** jelentőségű kérdés esetén a Vízügyi és Környezetvédelmi Központi Igazgatóság elektronikus címére: **vgt.kerdesek@ovf.hu;**
- **helyi** jelentőségű vitapont esetén pedig a területileg illetékes szervezet elektronikus címére.

A Vitaanyag tartalma:

- Előszó
- A hazai adottságok és meghatározó folyamatok (országos szint)
- A hazai vízgazdálkodás nagy kihívásai
- A Duna
- A Duna rövid természetföldrajzi jellemzése
- A Duna hazai, közvetlen vízgyűjtőjének jelentős vízgazdálkodási kérdései
- A Tisza
- A Tisza rövid természetföldrajzi jellemzése
- A Tisza hazai, közvetlen vízgyűjtőjének jelentős vízgazdálkodási kérdései
- A Dráva
- A Dráva rövid természetföldrajzi jellemzése
- A Dráva hazai, közvetlen vízgyűjtőjének jelentős vízgazdálkodási kérdései
- A Balaton
- A Balaton és vízgyűjtőjének rövid természetföldrajzi jellemzése
- A Balaton és vízgyűjtőjének jelentős vízgazdálkodási kérdései

Barcelona kiszáradt

Barcelonában aggasztó a vízhiány. A város tározói szinte kiürültek, mert másfél éve nem volt komoly eső. Egyre komolyabb korlátozásokat vezetnek be. Az ivóvizet Franciaországtól veszik. A környezetvédelmi miniszter esőért imádkozik.

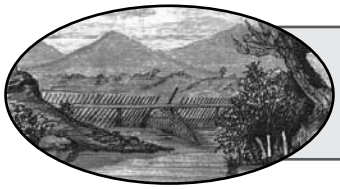
A város szökőkútjait már elzárták, nem öntözik a parkokat és ritkábban tisztítják az utcákat. Tilos a kerti medencék feltöltése és az autómosás is. Utóbbi tevékenységek elkövetői 3000 eurós (760 ezer Ft.) pénzbírságra számíthatnak. Ha egy-két héten belül nem esik, akkor a szállodák medencéit is leeresztik.

Néhány város környéki faluban nincs már ivóvíz sem, oda lajtoskocsikkal szállítják a vizet. A katalán vízügyi hivatal tíz hatalmas tartályhajót bérelt ki, 80 millió euróért, hogy vizet importáljanak velük. A 300 kilométerre fekvő franciaországi Marseille-ből és a 600 kilométerre lévő almeriai tengervíz-sótlanító telepről viszik majd a vizet a katalán fővárosba. 2009-re elkészül Barcelona saját tengervíz-sótlanítója is.

Barcelona hiába követeli, hogy a régió folyóit új vezetékek építésével megcsapolhassák, ehhez sem a kormányzat sem a környékbeli vezetők nem járultak hozzá. Volt ahol tüntettek is a helyiek Barcelona vízelvezetési tervei ellen.

Francesco Baltasar spanyol környezetvédelmi miniszter imával igyekszik megoldani a vízhiányt. Az ökoszocialista politikus saját bevallása szerint a Monserrat-i Szent Szűzhöz, Katalónia védőszentjéhez imádkozik esőért, bár köztudottan ateista.

Forrás: http//www.index.hu/hírek/külföld/barcelona197
2008. április 16.

A helyben termelt élelmiszerek hosszú távú gazdasági-szociológiai előnyeiről, és az azokkal kapcsolatos téves asszociációkról

Napjainkban számtalan kritika és bírálat éri a nagyüzemi élelmiszertermelést és a multinacionális vállalatokat, hogy silány minőségű termékeket állítanak elő. Elkeseredett, gyengén támogatott gazdák és aktív környezetvédők állítása szerint ezeket a nagyvállalatok kvázi megvetetik a fogyasztóval, mert ellehetetlenítik kisebb versenytársaikat – legyenek azok helyi gazdálkodók vagy szövetkezetek -, akik alternatív, egészségesebb és környezetkímélőbb megoldást kínálnának számunkra. A kritikusok azonban előszeretettel hagynak figyelmen kívül egy különlegesen fontos tényt: a vásárlói akarat szabadságát. A vevő, amikor választ a felkínált termékek közül, – nehéz volna tagadni – a „pénztárcájával szavaz". Amennyiben feltesszük, hogy az racionálisan képes mérlegelni, tehát el tudja dönteni, megéri-e neki a drágább, de jobb minőségű élelmiszer az olcsó tömegtermék helyett, nincs alapunk elítélni a multikat, hiszen fogyasztói igényt elégítenek ki. Ha nem ezt tennék – egy jól működő piacgazdaságban – csődbe mennének.

A fenti rövid kis bevezetőben leírtak relevanciáját öt – a közgazdaságtudományban avatatlan szemnek elsőre nem feltűnő – tény kérdőjelezi meg.

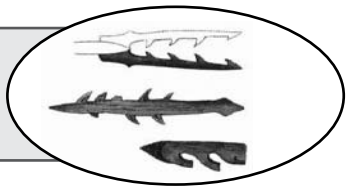
A fogyasztói racionalitást teljes mértékben elfogadva sem állíthatjuk, hogy azok minden körülmények között elegendően informáltak a termék tulajdonságait illetően. Mondhatjuk ezt mindazok ellenére, hogy annak összetevőiről való tájékozódást olyan intézmények segítik, mint a kötelező címkézés határokon átnyúló termelés esetében, vagy a nagyfokú visszacsatolás lehetősége a helyben előállított élelmiszereknél, amely elősegíti a felhasznált anyagok és módszer transzparenciáját. Az elégtelen informáltságból ered, hogy az árelfogadó vevő nem képes megállapítani az adott élelmiszer előállításának valós társadalmi költségét. Az externáliák (külső gazdasági hatások) nem egyenes úton hatnak a fogyasztói büdzsére, hanem közvetve, pl. adó vagy egészségügyi kiadások formájában. A vállalatok szétteríthetik költségeiket, és amennyiben ezen költségek nincsenek internalizálva (pl. nincs megfelelően adóztatva a káros emisszió), nem jelennek meg az árban. Meglehet, hogy ha a globális rendszerben működő gazdasági szereplők maradéktalanul internalizálnák az externáliákat, adott élelmiszer előállításának költsége meghaladná ugyanannak lokális keretek között történő termelésének költségét. [Seyfang, 2006]

Talán az agrárszektor azon iparágak egyike, ahol a tökéletes piacgazdaság fikciója teljes mértékben értelmezhetetlen. Elhatalmasodott bürokratikus csatározások és érdekcsoportok versenytorzító lobbija jellemzi e területet szerte a fejlett országokban. Kiváltképp igaz ez az Európai Unióra, ahol a költségvetés több mint fele az agrárkiadásokat terheli. Többek között ennek köszönhető az agrártámogatások fejlett demokráciákban tapasztalható igen magas aránya.

Kevés a valós alapja az olyan elkeseredett véleményeknek, melyek a gazdák alultámogatottságát hangsúlyozzák. A számok ugyanis azt jelzik, hogy a jövedelemátcsoportosítás kiugróan magas a mezőgazdaságban a fogyasztók felől a termelők irányába. Ennek szemléltetésére a példa a következő. Rendelkezzen a kormányzat a következő hasznossági függvénnyel: $U=W_p xTT+W_c xFT+W_t L_t$, ahol W_i rendre a termelői, fogyasztói, ill. adófizetői csoport súlya, TT a termelői többlet, FT a fogyasztói többlet és L_t az adófizetői veszteség! Empirikus vizsgálatok úgy találták, hogy a fejlett ipari országokban a súlyok nagy mértékben függenek a csoport nagyságától, illetve heterogenitásától, valamint tendenciaszerűen $W_p>1$ és $W_t<0$, amennyiben önkényesen W_c–t 1-nek vesszük, ami jól mutatja előbb kifejtett feltételezésünket, mely szerint a fejlett országok mindenkori kormányzata számára a támogatások esetében a mezőgazdasági termelők nagyobb súllyal esnek latba, mint a fogyasztók. Példának okáért az Európai Közösség tejpiacán Burton által végzett 1985-ös elemzés alapján $W_p=1,9$, $W_c=1,5$ és $W_t=1$. Oehmke és Yao 1977-es kutatása az USA búzapiacáról pedig a következő eredménnyel járt: $W_p=1,43$ és $W_c=0,46$, ami még drámaibb különbséget jelez a fogyasztók és a termelők támogatása között. [Fertő, 1998]

Nem állítható egyértelműen, hogy minden helyben előállított termék egészségesebb és környezetkímélőbb. A lokális keretek között operáló rendszerben az egészséget

W_t általában negatív

nem biztos, hogy jól szolgálják a fejletlen hűtési, tárolási körülmények, míg a környezetvédelmet a csapadékmentes területeken – a lokális termesztéshez elengedhetetlen – intenzív öntözés. Továbbá nem összekeverendő a lokális élelmiszer a bio-élelmiszerrel! Az organikus úton előállított élelmiszer lehet kettő közül a környezetterhelőbb – a szállítás fosszilis energiaigénye miatt –, ha Argentínából viszik Svédországba, míg a lokális lehet az, ha az előállításához speciális vegyszereket használnak.

Nem minden fogyasztónak áll módjában a választás. Ennek csak egyik oka lehet az, hogy az egyetlen fizikailag elérhető bolt egy multinacionális vállalat tulajdona. (Azért gondoljunk csak bele, ennek milyen kicsi a valószínűsége!) A korlátozott választási lehetőség oka inkább a jövedelem nagysága, pontosabban alacsony mivolta. Még a közösségileg támogatott agrárium legszebb megjelenési formái esetében is az tapasztalható, hogy a vásárlók nem árérzékenyek. Döntéseiket elsősorban szociális motivációk irányítják: a helyi gazdálkodók és gazdaságok támogatása, a közösségi életben való aktívabb részvétel. A kanadai Niagara régió farmerpiacain végzett, vásárlói szokásokat vizsgáló Feagen-Morris-Krug kutatás [2004], valamint a kelet-angliai Eostre Organics farmszövetséget bemutató Seyfang elemzés [2006] támasztja ezt alá. Bizonytalan tehát, hogy az alacsonyabb jövedelműek – amennyiben lehetőségük nyílna – képesek és hajlandóak volnának-e az esetlegesen feláras helyi termékeket fogyasztani.

Valamennyi megemlített tényező elemzése e cikk keretei közé nem szorítható be, így ez alkalommal kizárólag a lokális élelmiszerellátási rendszer (a továbbiakban LÉR) hosszabb távú társadalmi előnyeit kívánom ismertetni.

A LÉR a lokális kapcsolati tőkére alapoz, a termelő, a feldolgozó, az elosztó és a fogyasztó térbeli, gazdasági közelségére. Bázisai az erős családi gazdaságok, a helyi oktatás és a progresszív, decentralizált tervezés. Az erőforrások elsősorban fizikai közelségük kapcsán kerülnek egymással kapcsolatba és felhasználásra, ezért a LÉR-ben nélkülözhetetlenek a humánkapcsolatok és interakciók a kapcsolati tőke hatékony alkalmazása során.

Egy tradícióban és kultúrában közösen osztozó emberek azonos területen élő csoportjában erős a lokális hovatartozás, a lokalitás érzése, mely jó esetben együtt jár a másokra való odafigyeléssel, segítőkészséggel, tisztelettel, a közös környezet védelmével, közösségtudattal és a biztonság érzésével. Ezen helyi társadalomba mélyen beágyazott intézmények olyan közgazdasági tartalommal bíró fogalmakban öltenek testet, mint bizalmi tőke, humántőke, internalizált externáliák vagy alacsonyabb tranzakciós költségek. Egy kooperációval kialakított és fenntartott élelmiszerellátási struktúra erősíteni hivatott a kistérségi lokalitás érzését, a közösségi tudat megteremtéséhez azonban önmagában feltehetőleg nem elegendő. Egy, már erős kohézióval rendelkező kistérségben – szerves egységben – az élelmiszerellátás módjának összehangolása, azaz a lokális élelmiszerellátási rendszer bevezetése (LÉR) további pozitív kilátásokkal kecsegtet, azonban egy kulturálisan vagy gazdaságilag atomizált területen, más intézmények gyökeres változtatása híján, nem vezethet tökéletes kohézióhoz. A potenciális előnyök a következők:

A helyi erőforrásokra támaszkodás: az ellátási lánc lokális koncentrációja munkahelyeket teremthet, lehetőséget nyit a marginalizált társadalmi rétegek munkafeltételeinek javítására, egyáltalán a munkába való bevonásra.

A tőke közösségen belüli körforgása olyan túlcsorduló hasznokat eredményezhet a közösség számára, amelyek a nemzetközi tőkeáramlás rendszerében kifolynak a területről. Ward és Lewis úgy találták, hogy minden helyi termelő által elköltött angol font két és félszer fordul meg a lokális gazdaságban, ellentétben a szupermarketben elköltött fonttal, aminek multiplikátora csak 1,4. [Seyfang, 2006]

A LÉR hatékony kihasználását igénylő, főleg önerőből történő infrastruktúrafejlesztés (szállítási körülmények, vízellátás, közművek) előnye megkérdőjelezhetetlen.

A termelő-fogyasztó távolság lecsökkenésének nem elsősorban a szállítási költségekre gyakorolt hatását látom hatásosnak, hanem a szociális funkcióját. A direkt marketing, az ellátást és hirdetést segítő non-profit alapítványok munkája társadalmi interakciókra alapozódik, ami a közösségi identitástudatot erősíti. A közösség tagjai jobban motiváltakká válnak a közösség bizalmi tőkéjének növekedésével párhuzamosan.

Az oktatás, a tudatos fogyasztásra nevelés, a kiegyensúlyozott életmód elterjesztése, a tudásintenzív mezőgazdaság kialakítása [Sundkvist-Milestad-Jansson, 2005] pozitív externáliákkal jár, nemcsak a közösség, de az ország polgárai számára is. (Stresszes életmód visszaszorítása, orvosi költségek csökkenése, önbizalom, stb.)

A bizalmi tőkéből eredően csökkenő tranzakciós költségek során nem csak a szerződések és interakciók többszöröződhetnek meg, hanem az olcsóbb és könnyebb együttműködés elősegíti az exogén sokkokra adandó gyors reakciók létrejöttét. (pl. közös fellépés környezeti sokkok – árvíz, szárazság vagy politikai, gazdasági sokkok, megvont támogatás, gyárbetelepítés – ellenében).

1. „Community Supported Agriculture", ld.

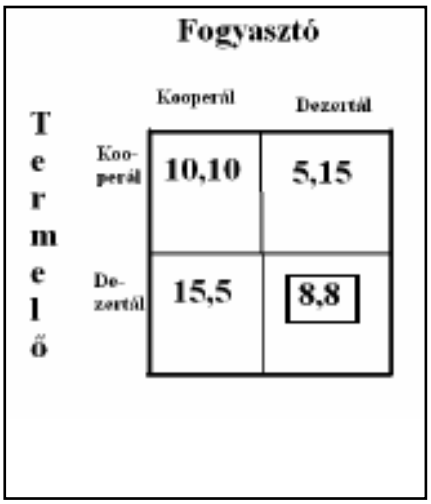
- Pothukuchi, Kameshwari (2004): „Community Food Assessment: A First Step in Planning for Community Food Security" Journal of Planning Education and Research 2004; 23;356
- Watts, D.C.H., Ilbery,B., and Maye, D. (2005): „Making Reconnections in Agro-food Geography: Alternative Systems of Food Provision" ,Program for Human Geography 2005; 29;22

A közösség megtartó erejének jótékony szociálpszichológiai hatása számos területen konkrétan mérhető. A bűnözés mértékének csökkenése megfigyelhető a kriminalisztikai mutatókban. Így nem csak a bűnelkövetés során elszenvedett költségek csökkennek, de a bűnözés visszaszorítására hivatott intézmények fenntartási költségei is. A mentálhigiéniás körülmények javulása az egészségügyben elköltött pénzmennyiség mérséklődését vonja maga után. A deviáns viselkedési formák visszaszorulása is költségcsökkentő tényező az erre kiadott rehabilitációs ráfordítások terén. Az egymás iránti odafigyelésből és a csoporton belüli öngondoskodásból adódhat a természeti adottságok környezetbarát kihasználása, a környezet fokozott védelme. Ezen tényezők haszna nem csak a közösségen belül, de nemzeti szinten is realizálódik.

Annak alátámasztására, hogy miért egy olyan közösségben, amelyet nagymértékű kohézió köt össze, nagyobb az esélye egy lokális élelmiszerellátási rendszer kialakításának és fenntartásának, szolgáljon egy játékelméleti modell!

Egy olyan rendszerben, amelyben az egymástól való függés mértéke meglehetősen nagy, és ez a függés együtt jár a visszacsatolás és az elszámoltathatóság felerősödésével, a rendszer szereplői nagyobb hátrányt szenvednek egy dezertőr magatartás elsajátításával (szennyeznek, romlott élelmiszert szállítanak, elhanyagolják az oktatást, nagy mennyiségű külföldi élelmiszert fogyasztanak, stb.), mert így a közösség bizalmi tőkéje, mint kollektív erőforrás jobban amortizálódik, mint amekkora költséggel a kooperációjuk járna. A kiinduló egyensúly a globális keretek között megvalósuló élelmiszerellátási rendszerben (nagyüzemi termelés, multinacionális vállalatok) található, a jobb alsó sarokban. Ezen helyzetben mind a helyi termelők, mind a helyi fogyasztók 8,8 hasznossággal bírnak. Innen egyiküknek se érdeke kooperációra váltani, hiszen így csökkenne hasznosságuk, 8-ról 5-re. Tehát ha a két fél között nincs koalíció, nem kerül sor a LÉR kiépítésére. (1. ábra)

1. ábra

Viszont, ha a koalíció létrejön, akkor együttes kooperálás esetén elérhető mindkét fél számára magasabb hasznossággal járó állapot (10,10). Ezen állapot fenntartásához azonban mindkét félnek tudnia kell a másik kifizetéseit is, valamint kommunikálniuk kell egymással. Egy közös kultúrájú, hagyományú összetartó közösségben meglévő bizalmi tőke alapját képezi az optimális állapot fenntartásának, megakadályozván a fogolydilemma domináns egyensúlyának bekövetkeztét. (2. ábra)

Napjainkban számos hazai gazdasági tervező és döntéshozó igyekszik feltérképezni az – általam lokális élelmiszerellátási rendszernek fordított – helyi gazdálkodásra építő szisztéma magyarországi meghonosításának lehetőségeit. Nem igaz, hogy egy ilyen struktúra nem élet- avagy versenyképes, ahogy ezt – a nagytőkés intézményrendszer fenntartásában érdekelt – politikusok és magukat szakértőknek nevezők állítják. Ugyanakkor az elhamarkodott, kellően át nem gondolt lépések, ha nem is károkat, de felesleges energiapazarlást, kiadásokat eredményezhetnek. A döntéshozóknak szem előtt kell tartani, hogy a magyar fogyasztók – különös tekintettel a szegényebb térségekre – árérzékenyek, így a LÉR kialakítása során vásárlási szokásaikban nem okvetlenül várható gyökeres változás. Korántsem biztos, hogy minden magyar kistérségben fenntartható, avagy egyáltalán bevezethető volna egy lokális bázisra alapozott élelmiszerellátási struktúra. Az atomizált, kohézióját vesztett közösségeket és azok gazdaságát minden bizonnyal nem lehet csak agrárpolitikai eszkö-

2. ábra

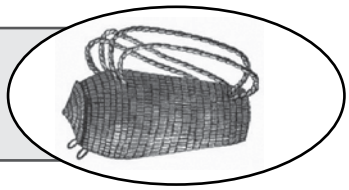
zök útján egyesíteni, felvirágoztatni. A témát azonban elvetni semmiképp sem szabad, a régió- és településspecifikus vizsgálatoknak helyet kell kapniuk a közpolitikában!

Varga Márton

a szerző a Budapesti Corvinus Egyetem hallgatója

2008. április 6.

- A tranzakciós költség három összetevője: 1. az információhoz jutás költsége 2. a szerződés megkötésének költsége 3. a szerződés betartásának és betartatásának költsége.
- A Közösségileg Támogatott agrárium szereplőiről ld. bővebben:
- Campbell, C. Marcia (2004): „Building a Common Table: The Role for Planning in Community Food Systems" Journal of Planning Education and Research 2004; 23;341

Az alábbi írás a 2007. márciusában Nagykörűben szervezett vidékgazdaságról szóló konferencián elhangzott előadás írott változata

„Együtt, egymásért”

Az őstermelők és vendéglátók közötti kapcsolat fontossága

Tisztelt Hölgyeim és Uraim,

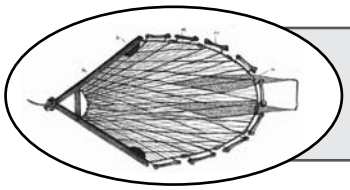
tisztelt hallgatóság!

„Jót, s jól, ebben áll a nagy titok!” írta Kazinczy Ferenc, s ennél rövidebben még senkinek sem sikerült összefoglalni minden dolog lényegét. Természetesen ne gondolják, hogy ennyi lenne a mondandóm a címben megjelölt témában, az idézettel azt kívántam érzékeltetni, hogy miképpen tudom elképzelni az együttműködést termelő és felhasználó között.

Miért szükséges ez, tehetjük fel magunknak a kérdést, hiszen kínálat van bőven, a piac áruval jól ellátott? A valóság azonban mégis más. Mennyiség és minőség, ár-érték arány, hungarikumok. Ezek azok, amelyek meghatározzák mindennapi munkánkat, hiszen enélkül nincs gazdaságos üzemeltetés, és nincs nemzetközi versenyképesség sem.

A hazai helyzetről való mondanivalóm előtt egy külföldi példát szeretnék megemlíteni. Franciaországban Georges-Auguste Escoffiert tartják szakácsművészetük egyik legnagyobbikának. Ő az, aki amellett, hogy új ételek sorát alkotta meg, a különböző nemzetek ételkülönlegességeit hozzáalakította a francia ízléshez. A mai legjobb és legdrágább éttermek többsége az Escoffier nézetei szerint kialakult „Haute Cuisine”, azaz a „magas konyha” elvei alapján működnek. Ezekben az éttermekben, amelyek a szakma és a mérce csúcsát jelentik, a vendégek tányérjára csak a legfrissebb és legkülönlegesebb alapanyagokból, kifinomult technológiával elkészített ínyencségek kerülnek. A minőség mércéjét Michelin csillagokkal jelölik, s ahhoz, hogy ebbe a szűk körbe bekerülhessenek egyes éttermek, komoly feltételeknek kell megfelelni. Csúcsminőségű alapanyag, kifinomult technikai eljárások, ebből a legmagasabb tápérték elérése, nemzeti sajátosság, és környezet. Tudják melyik az a magyar étterem, amelyik Michelin csillaggal büszkélkedhet? Kérem, ne gondolkodjanak rajta, ugyanis nálunk nincs ilyen. Hozzáteszem, sajnos, hogy nincs, pedig mindenki úgy tudja, hogy világversenyeket nyernek a magyar szakácsok. Oscar díjasokból különösen jól állunk már amit szám szerint elkönyvelnek a kollégák. Legutóbb arról igyekeztünk meggyőzni a közvéleményt, hogy a luxemburgi gasztronómiai kiállításon rendezett szakács világkupán elért eredményünk világraszóló siker. Természetesen nem szeretném alábecsülni az ottani elismeréseket, hiszen pontosan tudom, hogy nagyon sok munka van benne, de vannak világversenyek a szakma élvonalában is. Ezeken magyar szakács még nem vehetett részt. Ilyen az Auguste Escoffier Grand Prix, a Prosper Montagné vagy a két legrangosabb: a Taittinger s a Bocuse d’Or. Ezekre adott esetben Michelin-csillagos éttermek is felkészítik egy-egy munkatársukat. Itt a döntőbe kerülni már önmagában nagy dolog, amihez a nevező országnak adott irányelvek szerint többfordulós, nyílt, melegkonyhás nemzeti bajnokságot kell rendeznie. A Bocuse d’Oron egy évvel előre kihirdetik a fő alapanyagokat (2007-ben ez a bresse-i csirke, az északi-tengeri laposhal *[flétan blanc]* és a norvég óriás vörösrák *[crabe royal rouge]*). A versenyzők hónapokon át tervezik ételeiket, melyekhez mártást és több garnírungot is készítenek majd a helyszínen, öt óra alatt. A Taittingeren a döntőbe jutó versenyző az utolsó este tudja meg, miből főz a másnapi döntőn, de a lényeg itt is ugyanaz: osztályon felüli a hozzávaló, semmilyen előkészített dolog nem vihető be, minden frissen készül, melegen, étteremszerűen. Mivel a legfontosabb szempont az íz s az alkotóelemek harmóniája, a szakácsok az arányokra, állagokra, hőmérsékletekre, elkészítési időkre, a mártások kifinomultságára helyezik a hangsúlyt. Még azzal is számolniuk kell, hogy egy halszelet a konyhától az asztalig „tovább készül”. Röviden szólva tehát ez a fajta verseny a pontosságról, az odafigyelésről, a nyersanyag tiszteletéről szól, ami a vendéglői munka lényege (kellene hogy legyen), nemcsak Michelin-csillagos szinten, hanem a magát hagyományőrzőnek tekintő csárdában és a kockás terítős kisvendéglőben is. Idézet Molnár B. Tamás-tól, akinek mértékadó szakelemzései pontos képet festenek arról, kivel, kikkel kell felvenni a versenyt napjainkban.

Engedjék meg, hogy még egy idézettel éljek, ebből biztosan világossá fog válni, hogy miért tartom fontosnak a vendéglátás mindennapi életének részleteibe való betekintést. A cikk a Figyelő című újságban volt olvasható, s a „Torkos Csütörtök” hatásai kapcsán szólaltatja meg a mai vendéglátás egyik leghitelesebb szakemberét: „Amilyen egy ország konyhája, gasztronómiája, olyan az ország is. A magyar gasztronómia pedig jelenleg katasztrofális. Katasztrofálisak az alapanyagaink, katasztrofális a képzé-

sünk, katasztrofálisak a tankönyveink, szakácskönyveink – kezdte a panaszok felsorolását Bíró Lajos, a Múzeum Étterem és a Bock Bisztró főszakácsa. A hazai ízeket a középpontba állító séf szerint az alapokkal, pontosabban az alapanyagokkal kezdődik a gond. Ezek minősége egyszerűen csapnivaló. Ma már az őstermelők is ugyanazt a gyorspáccal készült, alacsonyabb minőségű sonkát árulják, mint a hentesek. Az étterem egyszerűen rákényszerül, hogy saját hurkát, szalámit, főzőkolbászt gyártson, mert nem lehet normális árut kapni. Ausztriában és Németországban ráadásul a bontás során leesett selejtekből a hentesek megcsinálják a saját kis virslijüket, bratwurstjukat, felvágottjukat, amelyek mind külön ízesítésűek."

Megszólaltatják ugyanebben a cikkben az Alabárdos étterem séfjét is, aki szerint „a magyar ételekkel nincs semmi szégyellnivalónk. Úgy véli, vissza kellene nyúlnunk a hagyományokhoz. Ennek megfelelően használja a lestyánt, a borsikafűt, a sáfrányt. A másik vonal szerinte az, amit ő a „nagymama konyhájának" nevez Ezt arra az élményre lehet visszavezetni, amikor vidékre utaztunk a nagymamához, aki a saját zöldségét termelte meg, a saját csirkéjét és saját kenyerét sütötte meg. Nagymamánál persze csak pár étel volt, de azt mindig friss, saját termelésű alapanyagokból készült. Ebben például hasonlít is a világ Michelin-csillagos csúcséttermeihez."

A nyáron Németországban jártam a rokonaimnál, s a kisváros piacán arra lettem figyelmes, hogy az egyik árus standja előtt szokatlanul nagy sorban álltak az emberek. Megkérdeztem, hogy mit árulnak ott, ami ennyire türelmessé teszi a várakozókat, azt a választ kaptam, hogy ilyenkor érkezik Magyarországról a zöldpaprika.

Nos, ha eddig kérdéses volt, hogy mi is a szándékom a felsorolt példákkal, akkor remélem most világossá vált, hogy hová kívántam eljutni. Rendkívül nagy szükségünk van azokra a jó minőségű termékekre, aminek előállítására véleményem szerint képes a magyar vidék. Olyan kapcsolatot tudnék elképzelni termelők és felhasználók között, amely tervezhető lehetne mindkét fél számára a megfelelő garanciák biztosítása mellett. Nemrégiben nálunk, a Benczúr Szállodában tartotta tanácskozását a Fiatal Gazdák Szövetsége. Nagyon sok használható ötletet adtunk át egymásnak, többek között a közvetlen beszállításról is szó volt. A program mögött kormányzati támogatást is igénybe lehetne venni, ami nagyot lendíthetne az ügyön. Lehet, hogy mindez nagyon optimistán hangzik, de ha nem kezdünk el egymással értelmes párbeszédet folytatni és megtalálni a közös érdekek kulcsát, amely ahhoz az ajtóhoz vezet, amely egy élhetőbb világra nyílik, akkor örökké kiszolgáltatottak maradunk.

Ha a spanyoloknak jó a mangalica húsa, akkor mi miért nem élünk vele? Itt a szürkemarha és még számos más igazi magyar áru, hát akkor mire várunk?

Optimista vagyok? Igen, és azt is elmondom miért. 2004-ben felvállaltam, hogy étlapra teszem egy Magyarországon nem túl népszerű állat, a kecskehúsból készült ételeket, s a sajtokat. Szerencsére olyan konyhafőnököm van, akinek amikor elmondtam az ötletemet, nem hívott azonnal orvost, hanem egy nap türelmet kért, s aztán előállt az ötleteivel, s a receptjeivel. Nem állítom, hogy diadalmenet azóta az étterem élete, de szépen haladunk az értékesítéssel ezen a téren. Van egy borestünk, amit havonta egy alkalommal tartunk, ott a meghívottak egyszerűen el sem tudják képzelni, hogy ne lenne a kínálatban akár kecskehúsból készült különlegesség, vagy különleges termelői kecskesajt.

A kecskehúst közvetlenül a termelőtől vesszük, mint ahogyan a hozzánk bekerülő sajtok is ebből a forrásból származnak.

Lássuk, mi az együttműködés célja? Közvetlen üzleti kapcsolat nagykereskedői közreműködés nélkül termelő és felhasználó között. Előnye, hogy a termék előállítója személyes garanciát ad a termékre, melynek útja pontosan visszakövethető, s így csak biztonságos élelmiszer kerülhet a rendszerbe. Kedvező ár mindkét oldalon, hiszen ennek megállapítása a termelői és a nagykereskedői ár között lenne, így az mindkét fél számára egyformán előnyös.

Nem mellékes a marketing értéke sem a kapcsolatnak, hiszen kölcsönösen felhasználható az együttműködés ténye, az abban közreműködők személye.

Természetesen van kockázata is, hiszen az egyedi, újszerű jelleg miatt számos kezdeti nehézség is adódhat a szállítással, a megrendelt volumen nagyságával, de a termékek minőségére vonatkozó egyeztetés is rendkívül fontos. Nem tartom elképzelhetetlennek, hogy ezeknek koordinációjára egy nem profitérdekelt szervezet, esetlegesen a termelők összefogásának eredményeképpen működő, létrejövő társulás tölti be az összekötő szerepét. Az ebből egyenesen következő technikai költségekre pedig elkülönítetten lehetne gondolni, melyet szerződés rögzítene. Ennek az lenne a szerepe, hogy az esetlegesen felmerülő vitás kérdésekben állást foglalna, illetve valós koordinációs szerepet töltene be.

Úgy gondolom, hogy számos lehetőség rejlik ebben a kapcsolatban, hiszen mindaz, amit most felsoroltam még nagyon sok mindennel kiegészíthető.

Ennek az összefogásnak komoly szerepe lehet egy-egy térség foglakoztatására, annak felvirágoztatására is, amellett, hogy ugyanez igaz a vendéglátásra is, hiszen természetesen ez nem egy egység, étterem vagy szálloda, hanem több üzletnek területileg összehangolt együttműködésében valósulna meg.

Ez azért fontos, hogy könnyebb legyen és ésszerűbb a beszállítás egy nagyváros viszonylatában, ez is az áru frissességének, a minél előbbi célhelyre juttatása szempontjából lényeges. Saját példánk nyomán lehet érdekes, hogy mi 40 mázsa burgonyát 3 hónap alatt felhasználtunk, s ha ebbe még bekapcsolódik két-három nagyobb üzlet, azért már talán érdemes ősszel ültetni.

Őszintén remélem, hogy mindaz, ami most elhangzott nemcsak engem lelkesít és elhiszik, hogy együtt gondolkodva tehetünk csak igazán sokat együtt, egymásért!

Vadász László

Gyümölcsész találkozó Jósvafőn

Az Észak-Magyarországi Kapcsolat keretében a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium, az Ökológiai Intézet Alapítvány és az Észak-Magyarországi Regionális Fejlesztési Ügynökség rendezett műhelymunkát a régi, hazai gyümölcsfajták megőrzésének érdekében.

Veszélyben forognak a hegyháti gyümölcsösök és más genetikai értékek, mondta bevezetőjében a rendezvény szervezője, *Hudák Katalin,* ezért az Aggteleki Nemzeti Park és az Ökológiai Intézet Alapítvány nemzetközi pályázat segítségével megkezdte a fajták felmérését.

Rendkívül veszélyeztetettek a mezőgazdasági növényfajták!

Az ENSZ is megőrizné

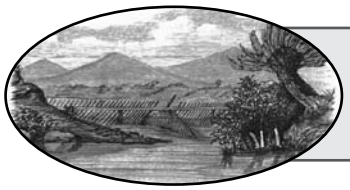
A Biológiai Sokféleség Egyezményről és annak betartásáról, a belőle fakadó tennivalókról Rodics Katalin, a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium osztályvezetője beszélt. Minden élőlény védelméről szól az ENSZ riói konferenciáján, 1992-ben kötött nemzetközi Biológiai Sokféleség Egyezmény, tehát a vad fajok és a termesztett növények egyaránt a hatálya alá tartoznak. Célja, hogy minden ágazat vegye ki a részét abból, hogy lassítsuk a fajok kihalását.

Az egyezmény három alapelvet rögzít: a fajok megőrzése mellett azok fenntartható módon való használatát és azt, hogy a genetikai források használatából származó javakat igazságosan kell elosztani és hozzáférhetővé tenni.

Rendkívül veszélyeztetettek a mezőgazdasági növényfajok és fajták. A világon ismert 3000 tápláléknövény közül mindössze 20 faj adja az élelmiszerek több mint kétharmadát. A FAO becslése szerint a régi fajták háromnegyede már elveszett: a termesztett fajták általában néhány év alatt kicserélődnek. Pedig a sokféleség eltűnése veszélyes folyamat a mezőgazdaságban, sebezhető lesz az élelmiszer-ellátás, ráadásul nemesítési alapanyagként sem használhatók az eltűnt fajták.

Értékes, régi fajtáink közt megkülönböztetjük a tájfajtákat és a helyi fajtákat. Előbbiek a vidékhez alkalmazkodott, jellegzetes fajták, utóbbiak pedig a helyi piacokra, illetve önellátásra termesztett fajták. Fennmaradásukat a hatósági szabályozás is veszélyezteti, ugyanis csak államilag minősített fajták szaporíthatók és forgalmazhatók hivatalosan. Ez az egyöntetűséget szolgáló előírás gyakorlatilag az egész világon hasonló és a nem minősített fajták lassú eltűnéséhez vezet.

A globális folyamatok az egyformaság, a technológiai gyorsulás felé tolják a mezőgazdaságot, de létezik az ellenhatás is, a nyitott források és a sokszínűség használatát hirdető mozgalom. A globalizáció egyik példája a szárazságtűrő növények nemesítése: az EU-ban sok támogatás felhasználásával géntechnikai, biotechnológiai módszerekkel próbálnak megoldást találni a szárazságtűrésre, eddig eredménytelenül. Holott már léteznek ilyen fajták, csak újra fel kellene fedezni azokat.

A régi fajtákra, mint az emberiség közös örökségére kell tekintenünk, fenntartásuk állami feladat, hangsúlyozta az előadó. Azt kell elérni, hogy az emberek ismerjék, használják és igényeljék a régi fajtákat.

Brazília példája érdekes ebből a szempontból: a környezetvédelmi tárca viszonylag kis összegekkel sikerrel támogatja a hagyományos helyi fajtákat. A közétkeztetést helyi zöldséggel-gyümölccsel látják el, ráadásul helyi receptek alapján készítik el az ételeket.

Idén májusban készít tervezetet a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium és a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium a biológiai sokféleség megőrzéséért folytatni kívánt közös tevékenységről.

Ezredéves leletek

Évezredek óta használják az emberek a gyümölcsféléket, bár a régészeti feltárások szerint egy-egy kultúra elmúltával a jellegzetes növényei is eltűnnek.

Írásos emlékeink közt legkorábban a diót említik 1015-ben, a körtét 1055-ben és az almát 1093-ban.

Ahol születtek

Szabó Tibor, az Újfehértói Gyümölcstermesztési Kutató Állomás munkatársa a fajtameghatározás, fajtaazonosítás módszertanába avatott be. Újfehértón 1847 tételt őriznek, alma, körte, birs, naspolya, köszméte, és meggy fajtákat, tájfajtákat, vad fajokat, hibridvonalakat.

Mi lehet a megoldás?

M. Deák Szilvia, a Mezőgazdasági Szakigazgatási Hivatal Növénytermesztési és Kertészeti Igazgatóság munkatársa a hatályos jogi szabályozásról beszélt.

Törvényes megoldás lenne a régi fajták forgalmazására, ha a Szállítói fajtajegyzékre kerülnének, ami fajtánként ötezer forintba kerül és meg kell adni hozzá a fajta nevét, szinonim neveit, leírását és szaporítási módját. Mindezeket a CPVO kérdőív kitöltésével kell megadni.

A rendezvény végén a résztvevők számos ötletet vetettek föl a régi fajták megőrzéséhez: például a településfejlesztési terv készítésekor a fák felmérése is szerepeljen a feladatok közt, külön úton fusson az árutermelő gyümölcsösök szabályozása és a biológiai sokféleség megőrzése. *Rodics Katalin* a jogi szabályozás kapcsán hangsúlyozta, hogy ne álneveken és kiskapukon kelljen megoldani a régi fajták szaporításának kérdését, hiszen két nemzetközi egyezmény is védi azokat.

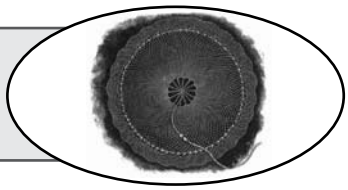

Németországban például három listában sorolják föl a gyümölcsfajtákat, szaporíthatók a tájfajták és régi fajták is.

A agroturisztika támogatásához is lehetne kapcsolni a témát, az ökoiskola hálózatában, a Virágos Magyarország mozgalomban és az Érzékeny Természeti Területek támogatása során lehetne helyet találni a régi gyümölcsfajtáknak, szórványgyümölcsösöknek.

H.Cs.

(A Kertészet és Szőlészet tudósítása nyomán)

Prof. Andrásfalvy Bertalan

Éltető és pusztító vizeink

A vízhaszonvétel és árvízvédelem hagyománya Magyarországon

2. rész

A XVII. század végén hazánkban több éven keresztül is katonáskodó, művelt és tudós olasz hadmérnök, L. F. Marsigli hat kötetes munkát írt a Dunáról[18]. Kitűnő térképek mellett leírja és keresztmetszettel is magyarázott rajzzal mutatja be latin nyelvű könyvében a fok működését, melyet foch-nak ír és canalis-nak fordít. Tehát Marsigli is tudatában volt annak, hogy itt emberi beavatkozással jött létre egy ártéri, vízhasznosítási kultúra.

Ezt az ártéri gazdálkodást nem utolsósorban éppen az tette lehetővé, hogy a magyar jobbágy, a paraszt a halászat jogával is rendelkezett, és ez közvetlenül is érdekeltté tette őt a vízépítésben, melyben kezdeményező, fok-ásó is lehetett. Csodálkozva állapítja meg Oláh Miklós[19] Németalföldön, ahová II. Lajos özvegyét, Mária királynőt elkísérte, hogy Nyugaton a parasztok nem halászhatnak szabadon. "Akinek hálója van, az minden költség nélkül juthat halhoz, csak tartózkodjék a kevés eltiltott helytől" - írja hazájára emlékezve Hungaria c. munkájában[20].

A jobbágyok halászati joga csak része volt az ártér sokoldalú használatának, jogi feltételének. Szabadon használták az ártér egész területét, erdeit, ligeteit, legelőit és a dombosabb részeken kialakított földjeit is: állatot tartottak, gyümölcsöt termeltek, kertészkedtek, méhészkedtek, halásztak, madarásztak, gyűjtötték a vadmadarak tojásait és tollát, vadásztak, s ahol lehetett, szántottak-vetettek is. Különösen az erdőkhöz és vizekhez való paraszti jog ismeretlen volt Nyugat- Európában. A felszabadító háborúk, Rákóczi Ferenc magyar szabadságharca után, különösen majd Mária Terézia uralkodása alatt lassanként a nyugat-európai joggyakorlat szerint "rendezik" az erdők és vizek használatának kérdését Magyarországon: megfosztják a jobbágyokat az erdők és vizek használati jogától, arra hivatkozva, hogy ez nem is volt jogukban sohasem. A történelmi források egyértelműen bizonyítják, hogy igenis volt, de a magyar parasztságra ráerőltetett nyugati modellben nem volt helye ezeknek a jogosítványoknak. Úgy hivatkoztak rá, hogy nem ismerték el a régi hazai joggyakorlatot. A XVIII. századi elkülönözések, majd az ún. arányosítás a XIX. század végén a Székelyföldön halálos csapást mértek a csaknem ezeresztendős falu- és földközösség hazai formáira. A jogaitól megfosztott népet kivándorlásra, öngyilkosságra, egykézésre kényszerítve.

Lássuk, hogyan semmisült meg a XII-XII. századra már virágzó ártéri gazdálkodás. Már a török hódoltság idején pusztulni kezdett az ártéri gazdálkodás, a háborús idők nem kedveztek a tervszerű és összehangolt ártéri együttműködésnek. A kiterjedt árterek, a vizek miatt nehezen járható és áttekinthető erdőségek éppen kedveztek a nép elrejtőzésének, hadjárások idején való menedékhelynek. Mennél vadabbá, járhatatlanabbá, nehezebben megközelíthetővé vált a táj, annál biztonságosabb lett a bujdosók számára. Valószínű, hogy a korábbi gyakorlat alapján az itt élő emberek maguk is hozzásegítettek ehhez az elvaduláshoz. Például a Hadósvány foka bizonyára védelmi célból készült. Szájhagyományból és egykori egyházlátogatási jelentésekből egyaránt tudhatunk meg részleteket erről a világról.

A törökellenes felszabadító háborúk során a Habsburg Birodalom elérte csúcspontját. Nagy és átfogó tervek születtek meg a bécsi udvarban az új nagyhatalom gazdasági és politikai megszilárdítására. Felismerték, hogy az újonnan megszerzett dél-magyarországi területek, a Bánát és Bácska Európa egyik legtermékenyebb területe, és a Birodalom leendő éléskamrájává lehet tenni. Sietve betelepítették e sokat pusztult tájat megbízható német és más telepesekkel, csak éppen a magyarokat zárták ki a telepítésekből. A Bánátba 1779-ig magyar nem tehette be a lábát.

E termékeny tájak gabonáját a Dunán tervezték felszállítani a Birodalom többi részébe, lovakkal vontatott uszályokon. A Duna azonban ebben a XVIII. század elején talált állapotában nem volt erre alkalmas. Kanyargós, elmocsarasodott tájban, számtalan fokkal átvágott övzátonyok közt folyt, és így nem lehetett kialakítani partjain hajóvontató utat. Nagy tervek születtek. A folyók hajózhatóvá tétele mellett a merkantilisták számos hajózó csatornát is terveztek. Valószínűleg azért is, mert a mesterséges hajózó csatornákat magasabb térszíneken keresztül tervezték, és ott az építendő vontató-utat nem szakíthatták meg a fokok. 1715-ben már a Balatont, Siót a Dunával összekötő csatorna terve is elkészült[21]. A Duna mentén legalább az egyik oldali övzátony hajóvontató úttá való kiépítését meg akarták valósítani. Úgy gondolták, hogy az egyik oldalon feltöltik az övzátonyokat, betöltik az azon járó lovak előtt a fokokat, és az így felemelt, összefüggő töltés egyben megvédi a mögötte lévő árteret a vízkiáradásoktól. Ezzel egyszerre nemcsak hajóutat, hanem termőfölddé alakítható földeket is nyerhetnek. Hogy nem az ármentesítés, hanem a hajóút volt elsődlegesen fontos, bizonyítják azok a rendelkezések is, melyek szigorúan szabályozták a folyóvizeken lévő malmok kikötését, a kikötés módját és azt is megtiltották, hogy a folyóba rossz hajókat süllyesszenek a malom-kikötés megkönnyítésére. (Az iszapos mederben a horgony nem akadt meg, a parthoz pedig a hajóvontató út biztosítása miatt nem köthették!)

A több száz kilométer hosszúságú hajóvontató út kiépítése óriási munkát igényelt. A Helytartó Tanács azzal biztatta a nemességet, hogy az építendő töltés egyben gabonatermelésre alkalmas szántóföldeket, és azok árvíztől való védelmét szolgálja, így a part menti birtokosok gabonatermelőkké és az óriási gabonakereskedelem részeseivé is válhatnak. Ugyanakkor a vízügy általános rendezésére is lépéseket tettek. Különösen a síkabb területeken épített malomgátak óriási területeket tettek tönkre és sok pereskedésre adtak okot jobbágyok és földesurak között egyaránt. Talán éppen a malomgátak révén, korábban el nem árasztott, most elmocsarasított területek rendezése során sikerült a közvéleményt a vízrendezések hívévé

tenni. A Duna menti hajó- és vontatóút építésére mindenképpen meg kellett szerezni a megyei közgyűlések és földbirtokos urak lelkes hozzájárulását, hiszen a munkálatokat a jobbágyok robotjával kellett megoldaniuk. Tolna megyét 1765-ben utasította a Kancellária az utak rendezésére és a vizek kiöntésének meggátlására. 1771-ben megjelent a Sárvíz szabályozására vonatkozó királyi rendelet[22]. Sigray Károly, a Helytartótanács gazdasági bizottságának elnöke 1773-ban terveket készített a Duna medrének szabályozására és partjainak feltöltésére[23]. 1774-ben a Helytartótanács felszólítására Tolna megye közgyűlése határozatot is hozott a Duna szabályozásának és a partok feltöltésének végrehajtásáról. A hír futótűzként terjedt el. 1774 szeptemberében a jövőjükért aggódó sárközi jobbágyok könyörgő levelet írattak jegyzőjükkel a vármegyéhez. A levél az ártéri gazdálkodás legszebb dokumentuma, ezért zárójelbe tett magyarázatokkal, kiegészítésekkel szó szerint közlöm, úgy, ahogy Csalog József, a szekszárdi múzeum egykori igazgatója a levéltárban megtalált iratot kimásolta az 1940-es évek elején. Sajnos, a levél eredetije azóta elkeveredett.

"Tekintetes Nemes Vármegye nekünk kegyes Atyáink és Pátronus Uraink! Midőn Felséges királyi Commissárius Úr eő Nagysága Tekintetes Nemes Pest és Tolna Vármegyék érdemes Deputátus urai, az Duna és Sárvizeknek megvizsgálása végett Szegény Helységünk Határjait is megvizsgálták volna, értettük az Inginiernek tellyes szándékát azon lenni, hogy minden Dunából kiszolgáló fokok és erek eltöltessenek és tellességgel el zárassanak ezen felül a Duna Mentében oly töltés vettessék, hogy annak kiáradása azzal meg gátoltassék és e szerint az föld az víz járásoktól és kiöntésektől megmenekedjen. Valóban, ha mindez ugy megtörténhetnék és végbe vitethetnék, talán valami hasznot lehetne remélni; de még akkor is az munkának század részét alig érhetné fel, sött minékünk nyilvánságos károkat és majd utolsó pusztulásunkat okozván félelemmel várhatjuk. Mi pedig kik Gyermekségünktől fogva itt lakunk, és mind nagyobb, mind kisebb árvizeket értünk, és az föld csinyátis leg jobban tapasztaltuk és tudjuk mindenkor a vizeket (és tudjuk, hogy a vizeknek) képesint, vagy rendes árodása hasznunkat szerzi, mert szárazság idején bőséges kaszállást és marha legeltetést tapasztalunk, az Halbul pediglen nemcsak élelmünket és ruházatunkat, hanem minden adóinkat és portio fizetésünket szerezhetyük. Mondhatná valaki, hogy ezek helyet szántó földjeink lesznek, melyekbül valami kevés hasznot várhatunk; de valójában aki ezt megláttya, tapasztalni fogja, hogy oly sikeres és munkálatos, hogy emberi munka akki ezt haszonra fordithassa (nincsen), sőtt inkább az Marha és s.v. sörtés neveléstül és járástul megfosztatunk; de lehetetlen is azt vélünk elhitetni, ***kik a földnek mivoltát legjobban tudjuk****, hogy az rend kívül való árvizek ellen ol töltések, gátok és rekeszek, sőt zugók tétetődhessenek, hogy azzal a Dunának kiöntését rólunk elforditsa, a rendes ki öntések ellen pedig, melyben inkább hasznunk hogy sem kárunk vagyon, nem szükséges, az nagy árodás ellen való munka pedig oly káros lenne, hogy a víz rajtunk maradna posvánnyá válna, és mind minékünk, mind pedig marháinknak Dögletességet nemzené és midőn hirtelen vissza nem mehetne utolsó veszedelmünket és pusztulásunkat okozná. Könyörgünk azért alázatosan és Instálunk a Tekintetes Nemes Vármegye Atyai Irgalmassága előtt, hogy méltóztasson abban módot találni, hogy mi a következendő Nyomorodástul megszabadulhassunk és végső pusztulásra ne juthassunk..."*

A levélírók öntudattal hivatkoztak arra, hogy ők ismerik legjobban a vizek járását, és tudják, hogy az árvizet nem lehet ezzel a gáttal elhárítani, s ha mégis megépítik, ez a gát fogja megakadályozni a víz visszavonulását az elöntött ártérből. Így is lett. A következő években már azért könyörögnek, hogy legalább egy helyen engedjék meg a töltés kinyitását, hogy a víz visszafolyhasson, de nem engedték. A korábban művelt, használt táj gyorsan pusztulásnak indult. Több falu kényszerül végleg elhagyni eddigi lakóhelyét és kiköltözni az ártérből. Legjobban a múlt század elején megkezdett Széchenyi-féle Duna-mappáció ad képet a pusztulásról. A térképlapokhoz mellékelt leírásokban arról olvashatunk, hogy az akkor mocsárként feltüntetett részeken a lakosok vallomása szerint gyermekkorukban gyümölcsösök voltak, és ott labdáztak régen. Az aggódó jobbágyoknak igazuk lett.

A múlt század folyamán alaposabb előkészítés után megépített töltések már nagyobb hullámteret biztosítottak a Dunának, de ezek, a növekvő vízszintek miatt, évről évre javításra és magasításra szorultak. A régi vízrendezési elvekhez, a természettel való együttműködéshez már sehol, senki sem mer visszatérni.

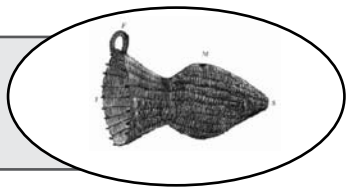
Hazánk területének jelentős részét fenyegeti ma az ár- és belvíz. A folyók vízszintje továbbra is emelkedhet, a belvízzel fenyegetett terület továbbra is nőhet. Egyszerű, veszély esetére megnyitott víztározókkal nem oldható meg megnyugtatóan az árvíz, a belvíz pedig egyáltalán nem. Mire használható a víztározó kisvíznél és árvíz után?

A természeti viszonyok lényegesen nem változtak: a csapadék mennyisége és a napfényes órák száma alig. Változott és változik egy adott időben lefolyó víz mennyisége. A folyók megrövidültek, és a sebesebben lefolyó víz mélyebb medret vágott s ezt tetézték még a kotrások is. Az egykori ártér ma nehezen önthető el átlagos magas víznél, rendkívül magas víznél pedig védhetetlen az ár és belvíz ellen.

Tény marad mégis, hogy Bél Mátyást idézzem: "De míg a külföldieknek a halasvizek gyakran nagy költségükbe és mesterkedésükbe kerültek, a magyarok számára a természet nyújtotta ezeket. És ha itthon sem hiányoznak, akik maguk építettek halastavakat, kevés volt mégis, aki nem ilyen helyeken épített, amelyeket már a természetes körülmények a halak szaporítására alkalmassá tettek."

Nekünk kell újra kihasználni ezt a lehetőséget, hiszen területegységre vetítve semmilyen területen nem lehet akkora hasznot elérni, mint a halastóval. Európa egykor halban leggazdagabb országában ma messze az európai átlag alatt fogyasztunk és termelünk halat.

Elképzelhetőnek tartom, hogy a ma korlátozottan kihasználható egykori ártéri területeken az ártéri gazdálkodás visszaállításával minden termelési ágnál jövedelmezőbb ágazathoz juthatunk, a birtokviszonyok lényeges átalakítása nélkül is, bár ez is legalább olyan összetett munkát igényel, mint a vízgazdálkodás biztosításának technikai része. Ha az egykori ártéri gazdálkodás ismertté válik a lakosok, a döntéshozók, a politikusok és közgazdászok számára, bízhatunk abban, hogy a magyar teremtő szellem megoldja az új körülmények adta nehézségeket. Bizonyára egyedülálló lenne Európában ez az ártéri gazdálkodás, de nem új, hiszen történelmünkben már egyszer megvalósult - egész Európa bámulatára.

Molnár Géza

Egyszer volt, hol nem volt

Réges-régen (még „verescsillag" volt az égen); megjelent Miskolcon a Vonzáskör c. kiadvány második, s egyben utolsó száma. Akkoriban forrott körülöttünk a világ. Új szelek fújdogáltak. Fényes szelek voltak azok is, tán még a régi, fénykori szeleknél is fényesebbek. Kevesen is voltak, kik akkoriban tisztán láttak a szertelen ragyogásban. S az azóta eltelt évek alatt nem hogy okosodtunk, inkább vakultunk. S hiába világítanak egyre fényesebben a horror vakui, a látvány nem lett sokkal tisztább. Nem mintha künn nem lenne minden egyszerű és világos. A sötétség, a szürkületi vakság belülről fakad. A fal, melyet magunk köré emelünk, s melynek tégláiról oly világosan énekeltek abban a sosemvolt ősidőkben, nem engedi, hogy akár egy pillantást vethessünk a teremtett világra. Pedig már 1987-ben teljesen egyértelműen látszott, amit ma csak megerősíthetünk: Csak egy jövőnk… volt.

A múlt idő használata akkoriban, amikor megírtam első szösszenetemet a Vonzáskör számára talán még korai volt. Ma már teljesen helyénvalónak tűnik. Hiszen visszajutottunk ugyanoda, ahonnan akkoriban indulni látszottunk. Kevesen tudják, de újra napirenden van a Duna vízlépcsőzése, készülnek a Tisza csatornázására is. A Hernádra különleges erőműveket terveznek. Nappal lefelé folyna a víz, ugrana (víz)lépcsőről-(víz)lépcsőre, míg az éj leple alatt megtenné ugyanezt az utat felfelé – vánszorogna, szörcsögne szivattyúról szivattyúra, a csúcs-technika és a csúcs-ra járatás nagyobb dicsőségére. S ez a dolgoknak csak az egyik fele. A másik feléről itt ne essék szó. A rothadásnak e végső haláltáncát úgyis a saját bőrén érzi, aki nem helyezte át érzékszerveit újságok lapjaira, képernyők pixeleire, rádiók hangszóróiba. Aki pedig nem érzi, akkor fog meglepődni, mikor egy szép napon arra ébred, hogy hiába nyomja, csavargatja, piszkálja a gombokat, néma marad minden. Vagy talán még akkor sem…

Nem mondom, hogy valami hibádzik a körülöttünk lévő világban. Nem mondom, írom. A végső elkeseredés utolsó cseppjét az éghajlatváltozás ejtette a pohárba. Illetve nem is az, hanem a természet által feltett kérdésre adandó válasz. Ha valaki a saját esze után menne, régen sejtené: nagyon nagy baj van. Jel volt, nem egy, nem száz. Csakhogy azért tartjuk az újságokat, s a többi nevén alig nevezhető szörnyszüleményt, hogy e jelekről a figyelmünk messze elterelje. A „kellemetlen igazság" hogy amíg a szakirodalom egyértelműen állást foglalt az éghajlatváltozás kérdésében, addig ez valahogy nem jött át a köztudatban. Közel ezer, a kérdéssel foglalkozó szakcikkből egyetlen egy sem vonta kétségbe a változás tényét, s egyetlen egy sem akadt, mely ne az emberi tevékenységet nevezte volna meg a változás motorjaként. Ezzel szemben a népszerűsítő hírújságírásban a cikkek többsége, 53%-a kételkedik. Szerintük a kérdés nem eldöntött, bizonytalan. Talán ezért fizetik, fizetjük őket. Így legalább azt a pár hátralévő lakomát végigmulathatjuk, s éjszakát végigaludhatjuk.

A globális folyamatok, a szén-dioxid és egyéb üvegházgázok kibocsátása, és hatása felfoghatatlanul távol esik az emberi tudat időléptékétől. Még akkor is, ha minden egyes alkalommal, amikor beindítjuk gépkocsink motorját, vagy csak bekapcsoljuk otthon a gáztűzhelyt, mi is hozzájárulunk valamilyen mértékben a légkörbe jutó szén-dioxid mennyiségének növeléséhez. A léptékek különbözősége azonban az ok-okozati összefüggések felfoghatatlanságához és beláthatatlanságához vezet. Legalábbis, ami a gyakorlati cselekvés szintjét jelenti, ha nem így volna, ma már senki sem ülne gépjárműbe, s nem használna gázt, hogy csak a példánkban említett mozzanatoknál maradjunk.

A helyzetet csak bonyolítja, hogy az éghajlatunk, s annak változása olyan összefüggéseket is rejt, melynek szinte semmi, de legalábbis nagyon kevés köze van a légköri üvegházhatáshoz. Arról van szó ugyanis, hogy mindaz, amit mi nemes egyszerűséggel természeti adottságként kezelünk, olyan egykor megújulónak számítható eredmény volt, melyet számtalan, egymásba foglaltsági hierarchia révén összekapcsolódó természetes rendszer együttműködés hozott létre. Az ember abban a tévhitben élt, s él ma is, hogy egy erdő csak alkalmazkodott a környezetéhez, holott – számtalan más, számunkra talán észrevehetetlen, talán csak felfoghatatlan más rendszerrel – kicsit fennhéjázón, lényeget rejtve nevezve: ökoszisztémával – együttműködve maga alakított ki, formált saját képére és hasonlatosságára, s tartotta fenn erőn felül, a fokozódó emberi beavatkozással szemben. Mi pedig, miközben kiirtottuk az erdőtakarót szó szerint, s persze átvitt értelemben is magunk alatt vágtuk a fát. Mindezt akkor érthetjük meg, ha a környezetünk alapvető – az éghajlathoz kötött – adottságait, mint pl. a hőmérséklet és a vízháztartás, más oldalról közelítjük meg. Ahhoz, hogy nyomonkövessünk néhány, utólag magától értetődőnek tűnő következtetéssort, néha elég egy váratlan mozzanat, példának okáért néhány fa eltávolítása az ablak alól. Az irodában ülő ember keveset fog fel a külvilágból. Hogy kint meleg van, azt – szerencsésebb, vagy épp balszerencsésebb? esetben – a légkondicionáló mormolásából érti meg. Mint ahogy a fák eltűnését sem a megszokott

látvány, hanem a klímaberendezések üzemrendjének változása jelzi számára. Az ablak alatti fák eltűnése után ugyanis több mint egy órával korábban kezdi meg áldásos működését a berendezés. Mindez valóban így történt, s innen kiindulva egy hosszabb vitát követően – csupán a saját szórakoztatásunkra, s kíváncsiságunk kielégítésére – néhány ponton mértük a nyári hőmérsékletet. Először egy nagyobb város paneldzsungelében, a házak árnyékában. A mérés persze nem hiteles, mindössze tájékozódó jellegű, s talán segítene abban, hogy tájékozódni tudjunk, ha komolyan vennénk. A város határán belül ugyanis 38, a határán kívül 34 °C volt a hőmérséklet, míg távolabb egy zárt, fiatalosban már csak 28 °C. Végezetül egy idősebb erdőben 25 °C-ot mértünk. Hogy mi minden játszott még közre e 13 foknyi különbségben, nem tudhatjuk. A különbség azonban mégis elgondolkodtató. Különösen, ha hozzávesszük a Kárpát-medence – tájtörténeti kutatások, fúrások, pollenvizsgálatok – alapján becsülhető erdősültségét. Az általunk belátható időszakon belül ugyanis többször csorbulva, de vissza-visszatérően 60-80%-ban erdők borították tágabb hazánk felszínét. Azokon a területeken, amelyeken a víz akár a bő csapadék, akár más okok miatt rendszeresen jelen volt ez az arány 80-98% körül mozgott. A hegyvidéken magasabb, a síkokon alacsonyabb értéket találunk. Ahol nem volt víz, onnan – ha korábban éltek is – eltűntek a fák. Akár így, akár úgy, ha nem pusztítjuk el a medence természetes növénytakaróját, a nyári hőmérséklet-csúcsok tíz-tizenhárom fokkal is elmaradhatnának a ma mért értékektől. Lehet, hogy mindez semmilyen hatással nem lenne a globális folyamatokra, hétköznapjainkat azonban döntő módon befolyásolná.

S a hőmérséklet ilyetén való módosulása az éremnek csupán az egyik oldala. A másik oldala a vízhez kötődik. Kevesen tudják, s a jelentőségét is csak kevesen értik, de az elmúlt néhány tízezer évben folyamatosan jelen voltak a lombos erdők a Kárpát-medencében. Akkor is, mikor a jégkorszak idején inkább a tajga uralkodott, mint ahogy egészen napjainkig akadtak jégkorszaki reliktumok is, egy-egy számukra kedvező mikroklimatikus terület rejtekében. Csakhogy a síkokra hulló csapadék – legalábbis az általunk belátható időn belül – nem volt elegendő az erdők felneveléséhez. Az Alföldünk mindig is rá volt szorulva a vízbő időszakok és területek feleslegére. E vizet, „amióta világ a világ s még két nap" a folyók szállították és terítették szét e vidéken. 2002-ben, amikor ízelítőt kaphattunk abból, mit is jelent az éghajlat mediterranizálódása, a Tiszán az árvizes időszakban elvezetett vízmennyiség közelítőleg 150-200 mm-nyi csapadéknak felelt volna meg, ha itt tartjuk.

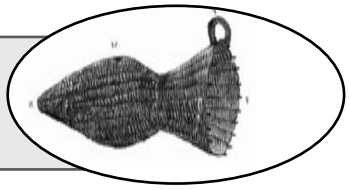
2002-ben szűkebb hazámra közelítőleg 600 mm-nek megfelelő eső, hó hullott. Mindebből 200-250 mm március 6. előtt. Aztán márciustól júniusig nem esett semmi, júniusban pár nap alatt lehullott 100-150 mm, aztán szeptember közepéig megint semmi. Végezetül szeptember végétől decemberig ismét 200-250 mm körüli csapadék hullott. Csakhogy e víz mennyiségből alig valamit tudtunk hasznosítani. A tavaszi vízbő időszak vizei ugyanis jelen állapotukban káros belvizek formájában inkább átkot, mint áldást jelentenek. Meg is szabadulunk tőlük, amint lehet, ugyancsak megszabadulunk attól a több milliárd köbméterre rúgó vízmennyiségtől, amit a folyók szállítanának az Alföldünkre. Ami itt marad, s amivel gazdálkodhatnánk mi is és a növényeink is, az csupán az a hányad, ami a vegetációs időszakban hullik a területre. 2002-ben ez alig 200 mm körüli csapadéknak megfelelő mennyiség volt. Csak, hogy érezzük a különbséget, ha csak a vegetációs időszakon kívül idehulló mennyiséget vesszük figyelembe, akkor is háromszor ennyi vízzel gazdálkodhattunk volna, ha a mederrendezések és meliorációk során nem a víz elvezetésére, hanem ellenkezőleg, a megtartására helyeznénk a hangsúlyt. S ezt a mennyiséget növelhetnénk meg a Kárpátokból lefutó vizekből, ha nem védekeznénk az árvizek ellen, hanem gazdálkodni próbálnánk velük.

A Kárpát-medence természeti adottságait elsődlegesen az erdők és a folyók határozták meg, amíg voltak erdeink és voltak folyóink…

Az erdőkkel és a folyókkal együtt a jövőnk is elveszett. Az elkövetkezendő néhány évben a természeti adottságok hirtelen, mondhatni ugrásszerűen változnak majd, s persze gyökeresen, mert mindaz, ami fenntartotta, létrehozta azokat végérvényesen a múlté. S e változásoknak – ez már most látszik – csak azok örülhetnek, akik a hírműsorokból és lapokból tájékozódnak, az utcára nem jutnak ki, vagy nem kell kimenniük. Az 50 °C-ot is elérő hőhullámok éppúgy nem válnak éghajlatunk előnyére, mint az egyre kevesebb, de egyre hevesebb záporok formájában lezúduló esők. Ezzel együtt bárki elhiheti, hogy kedvezőbbé válik az időjárás, s örülhet a kisebb fűtésszámláknak, ha épp akar. Aki viszont őszinte számvetést tart, csak legyint…

1987 óta sokat változott a világ. Akkoriban talán még visszafordulhattunk volna. Ma pedig mit tehetnénk? Csak egy jövőnk volt. Ha valakit vigasztal a tudat, vigasztalódjon, nem más vette, mi játszottuk el…

Zalkod, 2007. április 11.

Szűcs Sándor

A régi magyar vízivilág

A RÉT PUSZTULÁSA

Az alábbi szemle, nem egyszerű történeti visszatekintés. A VTT-törvény módosítása kapcsán, szomorú és aktuális üzenete az írás utolsó mondataiban rejlik.

A Sárrét népe megszokta azt az életmódot, amelyet a természeti környezet és az általa nyújtott lehetőségek keretében kialakított. Ebben nőtt fel, ehhez idomult, és el sem tudta képzelni, hogy másként is lehetne. Megváltoztatását nem is tartotta szükségesnek. Nem így vélekedtek azonban a nemzetgazdászok!

A mocsár és az árvizek uralma alatt fekvő területek belterjes kihasználásának gondolata és terve már a XVIII. században érlelődni kezdett. Gaszner Lőrinc, mérnök egyes helyeken töltés közé is fogta a Sebes-Körös vizét. Huszár Mátyás, mérnök 1820-23-ban tanulmányozta vizeink szabályozásának kérdéseit. Elsődleges feladatnak tartotta a lefolyás akadályainak eltávolítását, majd a vizek lehető egyesítését

Ez fontos szempontja maradt a későbbi szabályozó és lecsapoló munkálatoknak. 1829-ben a „királyi comissio" küldetett ki a Körösök, a Berettyó és az ezekkel összefüggésben lévő vizek állapotának megvizsgálására. A comissio hajókázásainak és sok tanakodásának aztán vizimalmok elhányása, füzesek kiirtása, valamint kisebb kanálisok ásása, gátak, töltések hányása lett az eredménye. Ezeket azonban a Sárrét szinte észre se vette. Víz közt nevelkedett elődeink mégse nézték jó szemmel az inzsellérek sürgölődését. A pákászok nem szívesen kalauzolták őket. Ha rábeszélésnek engedve valamelyik be is ment a nádasok közé, a legveszélyesebb helyeken otthagyta a társaságot.

A túrkevei tanács 1780-ban elhatározta, hogy „a vizek megtartásáért instálni kell, mivel a víz mindjárt elmégyen; sok helyen alig vagyon térdig való víz, és ha ez a kevés árvíz sem lett volna, a milic számára szénát se lehetett volna kaszálni, és barmaink most is egyedül ott élhetnek, ahol a víz a földeket megfutotta". Nyilvánvaló, hogy nem a milícia szénája miatt fájt a fejük. Ezt csak az instancia nyomatékául említették.

A sárrétiek nem instáltak, hanem cselekedtek! A vizet regulázni akaró comissio jegyzőkönyvei, jelentései állandóan panaszkodtak rájuk. Az 1833. évi Főjelentés írja, hogy „a gátokat rész szerént az ilyen intézetek iránt még érzéketlen lakosok, nagyobb részint pedig a szilaj indulatú pásztorok több ízben elvágják". Más helyen így kesereg a jelentést tevő mérnök: „Ha az ártalmas férgeket – hódok, ürgék, pockok – , melyek-

nek úgy sem lehet parancsolni, nem említem is, de nem hallgathatom el a pásztorok gondatlansága s a pásztor nélkül őgyelgő marhák gazdái engedetlensége által okozott pusztításokat, nem a lakosoknak azon példás büntetést érdemlő visszaéléseket, mely szerint a töltéseket tulajdon mellesleg céljaik elérése végett önként elvágni, a vízágyat pedig ganéj, kender, s más egyéb átjárók, vízfolyás akadályai behányásával eltölteni, keskenyíteni nem irtóznak." Sőt, miként Sárrétudvari 1832. évi jegyzőkönyvéből olvastam, a pásztorok még attól sem irtóztak, hogy jószágaikat a gáton terelgessék – igaz, hogy más falusiak voltak. „A szombati Laponyagnál a Csarna Gát vízzel megszivalkodott volt, annál is inkább a bajomi gulyások, semmi intelemre nem adva, szántszándékból sokszori alkalommal végig járatván, már majd hogy teljességgel eltaposták" – jegyzé a nótárius.

A szerepi pásztorokon sem fogott az intelem. Bizonyítja ezt a község régi jegyzőkönyvének szintén 1832-ből való adata: „Ns. Hizó Mihály uram a Canálist megtekintvén, ezen tapasztalás szerint általa előadottakat inprotocolláljuk: I-ször, hogy a Bányánál a kondások a gátot eldúratták, nem csak, hanem láttatóan magok is erőszakkal semmivé tették, mely miatt a víz a Bánya Alját s odább a Gali Bálint Porhanyán belől is, ameddig az Ócska Szállás volt, teljességgel megint felvette; 2-szor a Halomnál a mindenünnen kóborgó pákász féle népek ugyancsak a gátot összefurkálták, s akit azok csináltak, zsombok rekesztékek s a vészek miatt a víz alig folydogálhat, egészen iszapossá vált hely."

A „szilaj indulatú pásztorok" és a velük egyetértők fenekedési idővel egyre kevesebbet értek. Nem tudták megmenteni Sárrétjüket. A császári és királyi helytartóság Bodoki Károly mérnököt megbízta a Körös és a Berettyó szabályozási tervének kidolgozásával. Bodoki az ármentesítő területet 840 ezer kat. holdban állapítván meg, az egységes vízrendezési tervet 1855-re el is készítette. A következő évben megkezdődött a kivitelező munkálat. Nehéz feladat volt ez.

A csekély esés miatt a Körös és a Berettyó víztömegének csupán egynegyed része jutott el a Hármas-Körösbe, háromnegyed része az ártéren és a Sárrétben terült szét. A Sebes-Körösnek 40 km-es szakaszon mocsáron keresztül kellett medret vájni. A meder hossza Nagyváradtól Körösladányig 173 km-ről 79 km-re rövidült. A Berettyónak a Sárréten voltaképpen medre se volt. Ezt a részét a szabályozási munkában nem használhatták. Így vizét – a Sárréttől elzárva – a Bakonszegtől Szeghalomig ásott mederben vezették a Sebes-Körösbe. A tervek szerint az eredeti 224 km-es mederhossz 85,7 km-re rövidült meg. A folyószabályozási munkával 1861-ig, vagyis hat év alatt 7 349 126 köbméter földet mozdítottak meg a kubikosok. A munka azonban akkor még nem ért véget, 1863-1871-ig szünetelve, 1879-ben fejeződött be.

A közeben eltelt huszonnégy esztendő alatt a sárrétiek „vízi munkálatok" iránti ellenszenve sokat enyhült. Különösen a földművelő népréteg körében. Tanúsítja ezt egy korabeli kéziratos verses krónika is, amely az „Új-Berettyó" ásásáról szól. Már nem azért aggályoskodtak, hogy elviszik a vizet, hanem hogy a kanálisokon több talál ide folyni.

De itt ám az aggodalom;
Megsiratja ezt Szeghalom,
Szokott árját a víz ha teszi,
Szeghalmot ez majd elviszi.
Jaj lesz nekünk, ha így leszünk,
Magunk magunknak kárt teszünk!

Ekkor már látták és helyeselték a vízszabályozás célját, s annak sikerét féltették.

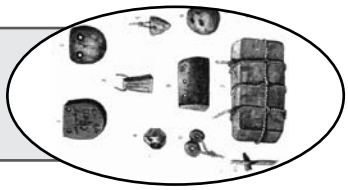
Ebben az a fő cél vagyon;
Sárrét szárazon maradjon,
Belőle szántóföld légyen,
Kiből a nép hasznot végyen.
Cséfánt is akik megvették,
A fizetést érte tették,
Akkor majd nyertesek lesznek,
Vizet róla ha elvesznek.
Akik vagyunk árendások,
Birtokosok avagy mások,
Mindnyájon aztat kívánnánk,
Hogy azt a rétet számíthatnánk.

Addig azonban, amíg felszánthatták, s a vad földet termővé tették, hosszú esztendők múltak el. Több nyáron át gyújtogatták, égették a szárazra került nádasokat. Néhol, nagy kiterjedésű határrészeken, kemencényi kerületű zsombékoszlopok erdeje állt. Ezt ki kellett döntögetni. Másutt kútmélységű gödrök tátongtak, amiket be kellett temetni. A bevetett barázda gabona helyett jó ideig csak nádat, gyékényt termett. A nagy bokrok fészkét (tövét) ki kellett ásni, mert nemigen ártott neki az ekevas. Évtized fáradságos munkája árán érték el, hogy a réti víz alól szabadult föld gabonát teremjen.

Ám a pásztorokat, pákászokat, a rétes embereket a termés nem vigasztalta meg. A nagy gulyákat, nyájakat, kondákat feloszlatták, a vízzel elúszott a hal, a nád- és gyékényvágó rétet kipusztították, a szárazzá tett tájról elköltözött a sok madár. Így tehát ők kisemmizettnek érezték magukat. A rét helyét elfoglaló uradalmak napszámosaivá lettek. A rétbeli életről szóló történeteket mint szebb idők emlékét hagyományozták utódaikra.

Szómagyarázat:

„Királyi comissio": Újszerzeményi Bizottság • Inzsellér: németül mérnök • Instál: esedezve kér, könyörög • Inprotocollál: közzétesz

Mi is az a GMO?

Tények, veszélyek, hatások. Mit tehetünk?

Az MTVSZ kiadványa nyomán

Vigyázat, génmódosított élelmiszerek!

A világ legnagyobb vegyipari vállalatai, géntechnológiai úton olyan növényeket állítottak elő, amelyek minden sejtje rovarirtó szert termel, vagy pedig ellenállóvá vált valamilyen – általában a vállalat által előállított – totális gyomirtó szerrel szemben.

Amennyiben ezek a növények bejutnak a táplálékláncba, kiszabadulnak az ellenőrzés alól, komoly egészségügyi, ökológiai és gazdasági károkat okozhatnak.

Mi a génmódosítás?

A génmódosítás során a befogadó élőlénybe a legtöbb esetben egy másik, tőle törzsfejlődési értelemben akár teljesen távol eső élő szervezet valamilyen ismert tulajdonságot hordozó génjét juttatják be, és késztetik működésre. A legtöbb génmódosított kukorica fajtába például talajlakó baktérium génjét építik be, hogy a kukorica rovarirtó hatású mérget termeljen.

A génmódosítás során olyan gének – fehérjék – kerülnek haszonnövényeinkbe, amelyekkel korábban nem találkozott szervezetünk. Ennek következtében jelentősen megnövekedhet az allergiás megbetegedések kialakulásának kockázata. Az új gének következtében megváltozhat a növényi sejtek működése, és akár rákos és egyéb betegségek is kialakulhatnak.

A géntechnológiai folyamat során, azért, hogy át tudják törni fajok közötti kereszteződést akadályozó, az evolúciós fejlődés során évmilliók alatt kialakult gátakat, elősegítsék a kívánt gén beépülését, majd azt működésre bírják, és a beépülés sikerességét ki tudják mutatni, gyakran baktériumokból vagy vírusokból származó vektorokat építenek be a növényekbe. Ez további egészségügyi kockázatot jelent.

Ökológiai veszélyek

A gyomirtó szerekkel szemben ellenálló növények kifejlesztése tovább erősíti a mezőgazdasági vegyszerek használatát. Ráadásul keresztbeporzás útján az ellenálló tulajdonság génje haszonnövényeink vadon élő változataiba is beépülhet, azáltal olyan szupergyomok jöhetnek létre, amelyek ellen a gyomirtó szerek hatástalanná válnak, s újabb, még jobban mérgező vegyszereket kell kifejleszteni.

A rovarölő mérget termelő növények tovább növelik a talaj és a vizek vegyszer-terhelését, ezenfelül, a rovarokban gyorsan kialakulhat a rezisztencia a rovarirtó hatású szerekkel szemben.

Veszélyben a gazdaság

Az egészségügyi és ökológiai kockázatok mérlegelése mellett hazánknak gazdasági érdeke is, hogy ne termesszünk génmódosított növényeket. Az európai fogyasztók túlnyomó többsége ugyanis elutasítja a génmódosított élelmiszereket, ezért csak akkor van esélyünk eladni a magyar mezőgazdasági termékeket az érzékeny európai piacon, ha garantálni tudjuk azok génmódosítás-mentességét. Ezért alapvető fontosságú, hogy megőrizzük Magyarország génmanipuláció-mentességéről Európában kialakult képet.

Az elővigyázatosság elve

Miközben a génmódosított növények alkalmazásának kockázata egyre nyilvánvalóbbá válik, továbbra is hiányzik a hosszú távú hatások vizsgálata. Ennek elsősorban az az oka, hogy a génmódosított fajták kifejlesztése nagyon sok pénzbe kerül, ezért a cégek minél hamarabb piacra akarják dobni a termékeket, hogy megtérüljön a befektetés, ezért az egészségügyi hatások vizsgálatának elhagyásával takarítanak meg időt és pénzt. Jóllehet, a biotechnológiai cégek megesküsznek arra, hogy ez a technológia ártalmatlan, nem végeztek erre irányuló kísérleteket, vagy ha mégis, azokat nem hozzák nyilvánosságra.

Ezért mindaddig, amíg be nem bizonyosodik minden egyes génmódosított fajtáról annak káros vagy ártalmatlan volta, az elővigyázatosság elvét kell alkalmazni, és nem szabad kiengedni a környezetbe a génmódosított növényeket.

„A genetikai módosítással készült növényeket a laboratóriumban kell kipróbálni, és nem a lakosságot kell kísérleti nyúlnak használni."

- Pusztai Árpád, biokémikus -

A génmanipuláció nem a hagyományos növénynemesítés kiterjesztése

A géntechnológia ipar azt állítja, hogy a génmódosítás nem más, mint a hagyományos növénynemesítés újabb, gyorsabb és tudományosabb formája. Ez az állítás azonban hamis! Ugyanis a hagyományos növénynemesítésben az azonos, vagy egymáshoz igen közel álló fajták egyedeit keresztezzük. A hagyományos nemesítéssel soha sem lehet a szülői génekből hiányzó, teljesen új tulaj-

donságokat átvinni az utódokba, csupán a már meglévő, és számunkra kedvező gének működését erősíthetjük fel, vagy a nem kívánatosakat csökkenthetjük.

A géntechnológiával viszont átlépik a fajok közötti kereszteződést akadályozó, az evolúció által évmilliók alatt kialakult korlátokat.

-

„Eddig minden élőlény lassan fejlődött ki, és volt ideje a környezetébe beilleszkedni. Manapság egy nap alatt egészen új fehérjék kerülhetnek új szervezetekbe, új körülmények közé, újfajta kombinációkban. Ez az új szervezetre és a többi élőlényre is olyan következményekkel járhat, amit senki sem tud előre megjósolni."

- Gregor Wald, Nobel-díjas orvosprofesszor –

„A biotechnológiai ipar az újabb kísérleti eredményeket semmibe vevő, negyven évvel korábbi tudományos elméleteken alapszik."

- Barry Commoner

Aggasztó kísérleti eredmények

◎ A génmódosított paradicsommal (FlavrSavr) etetett 20 nőstény patkány közül hét állat gyomrában súlyos elváltozásokat találtak, melyek embereknél akár gyomorvérzéshez is vezethetnek. A kísérlet során a génmódosított paradicsommal táplált 40 patkányból hét elpusztult, s ezt semmivel sem tudták megindokolni.

◎ Pusztai Árpád vezetésével a skóciai Rowett Intézet kutatói által végzett kísérletek azt mutatták, hogy a génmódosított burgonyával etetett patkányok belső szerveiben súlyos elváltozásokat tapasztaltak, melyek akár vastagbélrák kifejlődéséhez is vezethetnek.

◎ Az Ausztrál Nemzeti Kutatóközpont kutatói arról számoltak be, hogy a génmódosított borsóval táplált egereknél allergia kialakulását és tüdőrákot tapasztaltak.

◎ Olasz kutatók kimutatták, hogy a génmódosított szója megváltoztatja az egerek májának és hasnyálmirigyének anyagcseréjét; japán kutatók vizsgálatából pedig az derül ki, hogy a génmódosított szója visszatartja az állatok növekedését.

◎ Az Orosz Tudományos Akadémia kutatói által génmódosított szójával táplált patkányok utódainál nyolcszor nagyobb volt a halálozási arány, mint a kontroll csoportnál.

◎ A Monsanto által a német hatóságokhoz benyújtott tanulmány szerint a MON863 jelű génmódosított kukoricával táplált patkányoknál veseproblémák mutatkoztak, nőtt a fehérvérsejtek és csökkent az érett vörösvértestek száma, ami kóros immunrendszeri elváltozásra utal.

◎ Újabb kutatások azt mutatják, hogy a Cry1A nevű toxin, aminek a génjét több Bt-növénybe is átvitték, azon kívül, hogy allergiát okoz, a vele együtt a szervezetbe kerülő más anyagokkal szembeni allergia kialakulását elősegíti.

Ökológiai hatások

◎ Magyar kutatók eredményei szerint a növényvédelmi alkalmazásra engedélyezett Bt-toxin tartalmú készítményekhez képest a génmódosított MON 810 kukorica hektáronként 1500-3500-ször több mérget termel, amely még egy év múlva is kimutatható a talajban.

◎ Azt is kimutatták, hogy a MON 810 génmódosított kukorica levelével táplált aszalványmolyban már néhány nemzedék után kialakul a rovarölő hatású méreggel szembeni rezisztencia s ez a képesség öröklődik.

◎ Hazai vizsgálatok szerint a génmódosított kukorica által termelt Bt-toxin veszélyeztetheti a védett lepék hernyóit, elsősorban a nappali pávaszemet és az atalanta lepét.

◎ A skóciai Rowett Intézet kutatói azt tapasztalták, hogy a génmódosított burgonya a kártevőkön kívül a hasznos rovarokat is károsította, pl. a levéltetveket fogyasztó katicabogarat.

◎ Brit szántóföldi kísérletek eredménye szerint génmódosított repcéből a gyomirtószer-rezisztenciáért felelős gén keresztbeporzással átkerült a vadrepcébe is. Kanadában a vadrepce három különböző vállalat gyomirtó szerével szemben is ellenállóvá vált.

Kiszabadult az ellenőrzés alól

Az elmúlt évek botrányai azt mutatják, hogy a biotechnológia ipar kiszabadult az ellenőrzés alól. 2001 őszén az Egyesült Államok üzleteiben több kukorica tartalmú élelmiszerben (chipsek, tortillák) találtak az Aventis cég (ma már a Bayer leányvállalata) Starlink márkanevű génmódosított kukoricájából, amely emberi fogyasztásra nem volt engedélyezve. Az eset kapcsán mintegy háromszáz fajta élelmiszert kellett visszavonni a boltok polcairól. Az amerikai élelmiszer-cégeket több száz millió dollár kár érte.

2000 májusában az egyik MONSANTO által már hét éve forgalmazott génmódosított szója változatáról derült ki megdöbbentő dolog. A vállalat úgy tudta, hogy csak a glyphosate gyomirtószerrel szembeni rezisztencia génjét vitték át a szójába. A vállalat is nagyon meglepődött, amikor kiderült, hogy véletlenül még két másik génszakasz is átkerült a szója genomjába.

2005 tavaszán derült ki, hogy a svájci székhelyű Syngenta cég az Egyesült Államokban tévedésből négy éven keresztül termesztett és forgalmazott tizenöt ezer hektáron egy olyan génmódosított kukorica fajtát (Bt10), amelyet sehol a világon nem engedélyeztek. Az illegális kukoricafajtából ezer tonnát Európába is behoztak. Az esetet súlyosbítja, hogy a Bt10-es kukorica egy vagy több ampicillin-rezisztencia jelzőgént tartalmaz. Az ampicillint antibiotikumként széles körben használják a gyógyászatban. A Bt10-es kukorica bejutása az emberi szervezetbe komoly problémákat okozhat, hiszen, ha kialakul az antibiotikummal szembeni ellenállóság, akkor a szer hatástalanná válhat. Emiatt az antibiotikum-rezisztencia jelzőgén használatát nem engedélyezik az Európai Unióban.

„Megbízhatunk-e a biotechnológiai cégekben, ha maguk sem tudják ellenőrzésük alatt tartani a génmódosított növények használatát?"

Rákényszerítik Európára a génmanipulált élelmiszereket

Az Európai Unió 1998 óta éveken át nem adott ki engedélyt újabb génmódosított fajták forgalmazására. Az Egyesült Államokban a Kereskedelmi Világszervezeten (WTO) keresztül próbálta rákényszeríteni az EU-t a moratórium feldolgozására. A nyomás hatására az Európai Bizottság – a tagállamok akarata ellenére – 2004 óta engedélyezte jó néhány génmódosított termék forgalmazását. Ezen felül engedélyezték a Monsanto MON810-es kukoricájából származó 31 génmódosított fajta termesztését. Magyarország azonban 2005 januárjában átmenetileg megtiltotta ezen fajták termesztését (sajnos, az ebből készült élelmiszerek forgalmazását nem). Az Európai Bizottság, az Egyesült Államok és a biotechnológiai cégek részéről ugyanakkor nagy a nyomás a kormányra, hogy oldja fel azt az átmeneti tilalmat.

Génmódosítás-mentes Magyarországot!

A génmanipuláció fenyegetésére Európa egyre nagyobb részén azzal válaszolnak, hogy területüket génmódosítás-mentes övezetté nyilvánítják. Mára már több mint 25 ország több mint 4500 települése, 174 régiója csatlakozott a génpiszka-mentes övezetek európai hálózatához. Hazánkban eddig 46 falu és város, 18 települést magába foglaló Galgamenti kistérség, valamint a Dél-dunántúli és Nyugat-dunántúli Régió nyilvánította területét génmódosítás-mentes övezetnek.

Tegyen Ön is azért, hogy Magyarország teljes területe génmanipuláció-mentes övezet legyen!

Számos településen helyi szervezetek kezdeményezték, hogy lakóhelyük vagy akár az egész régió génmódosítás-mentes övezetté váljon!

Ha lakóhelyén még nem folyik kampány a génmódosítás-mentes övezet létrehozásáért, kezdeményezze ezt Ön! Mielőtt a helyi önkormányzathoz fordulna, célszerű a kezdeményezéshez helyi gazdák, biotermelők, egyesületek támogatását megszereznie. Ha ez ügyben tenni szeretne valamit, forduljon hozzánk, (Magyar Természetvédők Szövetsége, www.mtvsz.hu) szívesen segítünk! A biztosabb siker érdekében akár sablonlevelet is küldünk.

Génmódosítás-mentes háztartások, kertek, birtokok

Ha van földje, kertje, nyilvánítsa génmanipuláció-mentes övezetté, töltse ki az erről szóló nyilatkozatot. Szóljon ismerőseinek, hogy ők is nyilvánítsák birtokukat génmanipuláció-mentes övezetté! Társadalmi szervezetek, egyházak és egyéb intézmények, amelyeknek van földje, kertje, irodája; szintén csatlakozhatnak e kezdeményezéshez. Akár még iskolai osztályok is vállalhatják, hogy az osztálytermet, az iskolát génmanipuláció-mentes övezetté nyilvánítják!

Mire figyeljünk vásárláskor?

A feldolgozott élelmiszerekben ma már egyre több szójából, kukoricából vagy repcéből származó alapanyag (szójalecitin, glükózszirup, repceolaj, stb.) található. Az Egyesült Államokban, Kanadában, Argentínában valamint Romániában hatalmas területeken termesztenek génmódosított szóját, kukoricát és repcét. Ezért javasolt, hogy kerüljük az olyan élelmiszereket, amelyekben ezekből az országokból származó szója, kukorica vagy repce eredetű összetevő található.

Mivel hazánkban hivatalosan még nem lehet génmódosított növényeket termeszteni, ezért kizárólag hazai alapanyagokból készült élelmiszerek fogyasztását ajánljuk. Részesítsük előnyben azon cégek termékeit, akik garantálják, hogy az általuk gyártott élelmiszerek nem tartalmaznak génmódosított összetevőt. Vásároljunk olyan hazai termelőtől, akit ismerünk, megbízunk benne!

Figyeljük a címkét! Az európai jogszabályok szerint ugyanis ha egy élelmiszerben génmódosított az összetevő, akkor a csomagoláson jelölni kell. Hazai tapasztalatok alapján azonban ebben nem bízhatunk meg teljesen! Az idei évben több olyan húskonzervet is találtak a boltok polcain, amelyek határérték feletti génmódosított szóját tartalmaztak, ez mégsem volt jelölve a címkén!

Aki biztosra akar menni, annak az ökológiai termesztésű, tanúsított élelmiszereket ajánljuk, mert azok egyáltalán nem tartalmaznak génmódosított összetevőt.

Forrás:

Génmanipuláció-mentes Magyarországot!
Magyar Természetvédők szövetsége –
Föld barátai Magyarország.
http://www.mtvsz.hu/dynamic/genpiszka-mentes_szorolap.pdf

Összehangolt akció
génbankunk megmentésére

2007. október 4-én az Országgyűlés Mezőgazdasági Bizottsága (OMB) kihelyezett ülést tartott Keszthelyen. Ezen az ülésen egy kérdésre válaszolva Benedek Fülöp, az FVM szakállamtitkára jelentette be, hogy szeptember végén az FVM és az MTA között aláírásra került egy olyan megállapodás, amelynek keretében az FVM költségvetési források nélkül az MTA Martonvásári Mezőgazdasági Kutatóintézetének (MGKI) átadta a magyar kultúrnövény génbank-hálózat központját, a Tápiószelei Agrobotanikai Intézetet (TABI). A tranzakcióról sem az FVM szakapparátusa, sem a miniszter illetékes tanácsadó testülete, a Génbank Tanács, sem az MTA illetékes osztályai nem tudtak. Ezt követően az Országgyűlésben, a civil társadalomban, a médiában, a kormányon belül és végül az MTA-n is olyan lépések történtek, amelyek a megállapodás visszavonásához vezettek.

A tápiószelei génbank jelentősége:

A magyar mezőgazdasági génbank gyűjtemények felbecsülhetetlen értékű, pótolhatatlan kincsei nemzeti vagyonunknak. A fenntartható, biztonságos jövő zálogai. Október elején egy miniszteri bejelentésből kész tényként értesült a Parlament Mezőgazdasági Bizottsága arról, hogy a tápiószelei Agrobotanikai Intézetet az FVM-től a GM-növények terjesztésében érdekelt nemzetközi Monsanto céggel szerződésben álló MTA Martonvásári Mezőgazdasági Kutatóintézethez csatolják. Külföldi forrásokból tudjuk, hogy hasonló folyamatban semmisült meg Indiában egy 30.000 tételből álló rizs-fajtagyűjtemény. A legnagyobb hazai, 85.000 tételt tartalmazó mezőgazdasági génbankot érintő döntés egyaránt aggályos a hazai törvények és a nemzetközi egyezmények alapján.

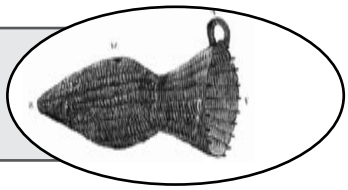
A génbank gyűjtemények napjainkban már nem elsősorban nemesítői alapanyag-gyűjtemények, hanem a mezőgazdasági biodiverzitás megőrzésének letéteményesei. Pótolhatatlan erőforrások, melyeknek óriási gazdasági jelentőségük is van. Magyarország alapvető érdeke, hogy a felbecsülhetetlen értékű gyűjteményt eredeti helyén, Tápiószelén jogilag, anyagilag és szakmailag egyaránt biztos kezekben tudhassuk. Közkincsünk és potenciális nemzeti erőforrásunk kiszámítható jövője kizárólag nemzeti tulajdonban képzelhető el, azt sem egyéni, sem üzleti érdekek nem sajátíthatják ki, az állam a közérdekből fakadó feladatnak az ellátása alól nem bújhat ki.

A riói Környezetvédelmi Világkonferencián megtárgyalt és elfogadott „Biológiai sokféleség egyezmény" a növénytermesztés területén történő hazai végrehajtásának koordinálására az FM 1993-ban a hazai kultúrnövény génmegőrzés bázisintézeteként önálló intézetként alapította újjá az Agrobotanikai Intézetet. Ez a változás lehetővé tette a genetikai erőforrás gyűjtemények továbbfejlesztését és a nemzetközi feltétel rendszer hazai adaptálását. A FAO 1996. évi felmérése szerint a tápiószelei génbankot a 15 legjelentősebb nemzeti génbank közé sorolták.

A tápiószelei tájfajta-gyűjtemény jelenleg közepes nagyságúnak számít az európai tájfajta-gyűjtemények között, de egyedülálló abban a tekintetben, hogy az 1950-es évektől kezdve folyamatosan végzett tájfajta-gyűjtések eredményeként rendkívül gazdag tájfajta és a köztermesztésből kiszorult, klasszikus eljárással nemesített fajta gyűjteménnyel rendelkezik a hazánkban termesztett szántóföldi és zöldségnövény fajokból és azok vad rokonfajaiból (közel 700 faj).

Fejlemények az Országgyűlésben:

Miután nyilvánosságra került az Agrobotanikai Intézet átadásának terve, a Parlamentben egy írásbeli kérdés született... Ángyán József és Font Sándor, az Országgyűlés Mezőgazdasági Bizottságának elnöke írásban tájékoztatást kért a földművelésügyi

tárca vezetőjétől. Két szóbeli kérdés (Ángyán J.) és egy interpelláció (Ángyán J. és Font S.) hangzott el a Parlament plenáris ülésén; az ezekre adott szóbeli, továbbá írásbeli válaszok fokozatosan jutottak el odáig, hogy a tárca végül az aláírt keret-megállapodást visszavonta; előzetes egyeztetések zajlottak egy átfogó génbank-törvény és egy ezt segítő parlamenti nyílt nap előkészítésére.

A civil és szakmai körök lépései

Az Öko-forrás Közhasznú Alapítvány (Bordás-Varga Nóra, Márai Géza) az ügyben segítséget kérve levélben fordult az Országgyűlés Mezőgazdasági Bizottságához. Az Élőlánc Magyarországért mozgalom állásfoglalásban tiltakozott, és nyílt levelet intézett az FVM miniszteréhez, képviselői (Ács Sándorné, Lányi András) a média nyilvánossága előtt is kifejtették véleményüket. A GMO-Kerekasztal két ízben is foglalkozott a kérdéssel és egy ad-hoc bizottságot hívott életre a problémakör jogi szabályozásának áttekintésére, továbbá egy átfogó génbank-törvény szakmai előkészítésére a törvényhozás számára.

Sajtónyilvánosság

A Magyar Nemzet tényfeltáró, elemző cikket tett közzé Bohus Anita tollából; a Hír TV Soroló és az Echo TV Gazdafórum stábjai Tápiószelén forgattak. A Hír TV egy műsorának nagy részét, az Echo TV pedig egy teljes műsorát helyzetelemző stúdióbeszélgetés (Heszky László, Ángyán József) formájában e kérdésnek szentelte.

Pályázat a Pannon Magbankért

A Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium (KvVM) nem értett egyet azzal, hogy a Tápiószelei magbank az MTA Martonvásári Intézetének felügyelete alá kerüljön. A tárca szerint hazánk alapvető nemzeti érdeke, hogy a felbecsülhetetlen értékű közkincsnek számító gyűjteményt eredeti helyén, Tápiószelén tartsák fenn és a növényi genetikai anyagok megőrzése a hatályos hazai jogszabályoknak megfelelően továbbra is a központi költségvetési forrásból finanszírozandó állami feladat maradjon.

A KvVM, hogy segítsen az értékes magbank megőrzésében és a fejlesztésével kapcsolatos forráshiány leküzdésében LIFE+ pályázatot nyújtott be európai uniós források elnyeréséért. A projekt célja a Pannon biogeográfiai régió vadon élő edényes növényeinek ex-situ magbankban történő megőrzése a természetes élőhelyen történő (in-situ) védelem biztonsági kiegészítéseként, amely a klímaváltozás élővilág sokszínűségét veszélyeztető hatása miatt egyre égetőbbé válik. A Pannon Magbank a tápiószelei Agrobotanikai Központ, vagyis a legfőbb hazai mezőgazdasági génbank e célra történő kibővítésével jönne létre. Sikeres pályázat esetén a 382.871.516 Ft összköltségvetésű, 5 éves projekt keretében több mint 200 millió Ft kerül az Agrobotanikai Központhoz, amely megoldaná annak szükséges korszerűsítését és legalább 5 évre biztosítaná a működéshez szükséges anyagi fedezet egy részét is. A KvVM az Európai Uniós támogatáshoz biztosítandó 50%-os önrészt szinte teljes egészében átvállalja, vagyis társfinanszírozóként együttműködik a projektben és annak lezárulta után is részt kíván venni a génbank működtetésében.

Ezzel a pályázattal nemcsak a tápiószelei génbankot sikerül megmenteni, hanem ismereteink szerint a világon eddig egyedülálló módon, a Biológiai Sokféleség Egyezmény céljaival teljes mértékben harmonizáló, úttörő megoldás teremtődne meg: a Pannon biogeográfiai régió teljes növényvilágát, az emberiség táplálására használt és a vadon élő növények sokféleségét egy helyen, nemzetgazdasági szempontból leghatékonyabban, költségtakarékos módon, a meglévő tudást és a kiépített infrastruktúrát optimálisan felhasználva közkincsként őrizzük meg.

Összeállította:

Kajner Péter

Források:

Ács Sándorné és Kajner Péter: Az Élőlánc Magyarországért tevékenysége a Tápiószelei Agrobotanikai Központ ügyében.

Ángyán József: A génbanki ügyekkel kapcsolatos országgyűlési fejlemények

Rodics Katalin: Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium a magbankokért.

A fenti írások megjelentek:

Részletek a 14. GMO Kerekasztal ülésén elhangzott hozzászólásokból. https://www.nakp.hu/counter/click.php?id=313

Adjuk a (gén)bankot? Veszélyben a magyar génbank gyűjtemények. Az Élőlánc Magyarországért nyilatkozata a tápiószelei Agrobotanikai Intézet fennmaradásáért. Budapest, 2007. október 24. http://elolanc.hu/index.php?option=com_content&task=view&id=454&Itemid=3

Traktorhoz kell az olajprés

Olajütőt vásárolt egy ároktői fiatalember. Önmagában ez nem hír, mert nemcsak marhatakarmányt, hanem repcét és napraforgót is termeszt. Lesz hát olajpogácsája a teheneinek és étolaja a családnak. Ám Győri Kálmán saját gépeit is az általa előállított biodízelolajjal szeretné működtetni.

– Honnan ez az ötlete?

– Egy ausztriai tanulmányúton, a gazdáknál láttuk, hogy a traktoraikba maguk termelte növényi olajat tankolnak. Csak annyi a megkötés, hogy az osztrák gazdák emiatt kevesebbet igényelhetnek vissza a gázolaj után fizetett jövedéki adójukból. Az unióban ugyanis a növényi olajból készült üzemanyag felhasználását már támogatják, mert a kiapadóban lévő energiát helyettesíti, környezetkímélő módon. Hazánkban viszont az uniós jogharmonizáció ellenére megadóztatják. Nem tilos a növényi olaj üzemanyagként való használata, de, akárcsak a dízel után, jövedéki adót kell fizetni utána. Ez a mini olajprés, amit vettem, tartozékaival együtt sem kerül sokkal többe egymillió forintnál. Hasznosítása egy ilyen kis gazdaságban többcélú lehet. Száznál több magyar tarka tehenet tartok, javarészt bérelt szántón és legelőn, és nyolc dízelüzemű traktorom van. Ezzel a berendezéssel nemcsak étkezési olajat termelhetnék, hanem biodízelt is. A jelenlegi 260 forintos dízelár mellett legalább harmadára csökkenthetném a költségeimet, de a megtakarításon kívül számomra sokkal fontosabb a függetlenség, az önállóság egy olyan világban, amikor egyik napról a másikra elzárhatják a csapokat, az üzemanyagárak meg kúsznak felfelé.

Ezzel a berendezéssel tankolásra alkalmas üzemanyag gyártható?

– A tiszta növényi olajat bizonyos arányban dízellel kell keverni. Kísérletezgetnek már különböző motorátalakítási, olajkezelési technikákkal is, de ez csak részletkérdés addig, amíg nem kapunk választ arra, hogy a hazai törvényi szabályozás mikor teszi lehetővé a növényi olajak üzemanyagként való teljes mértékű használatát.

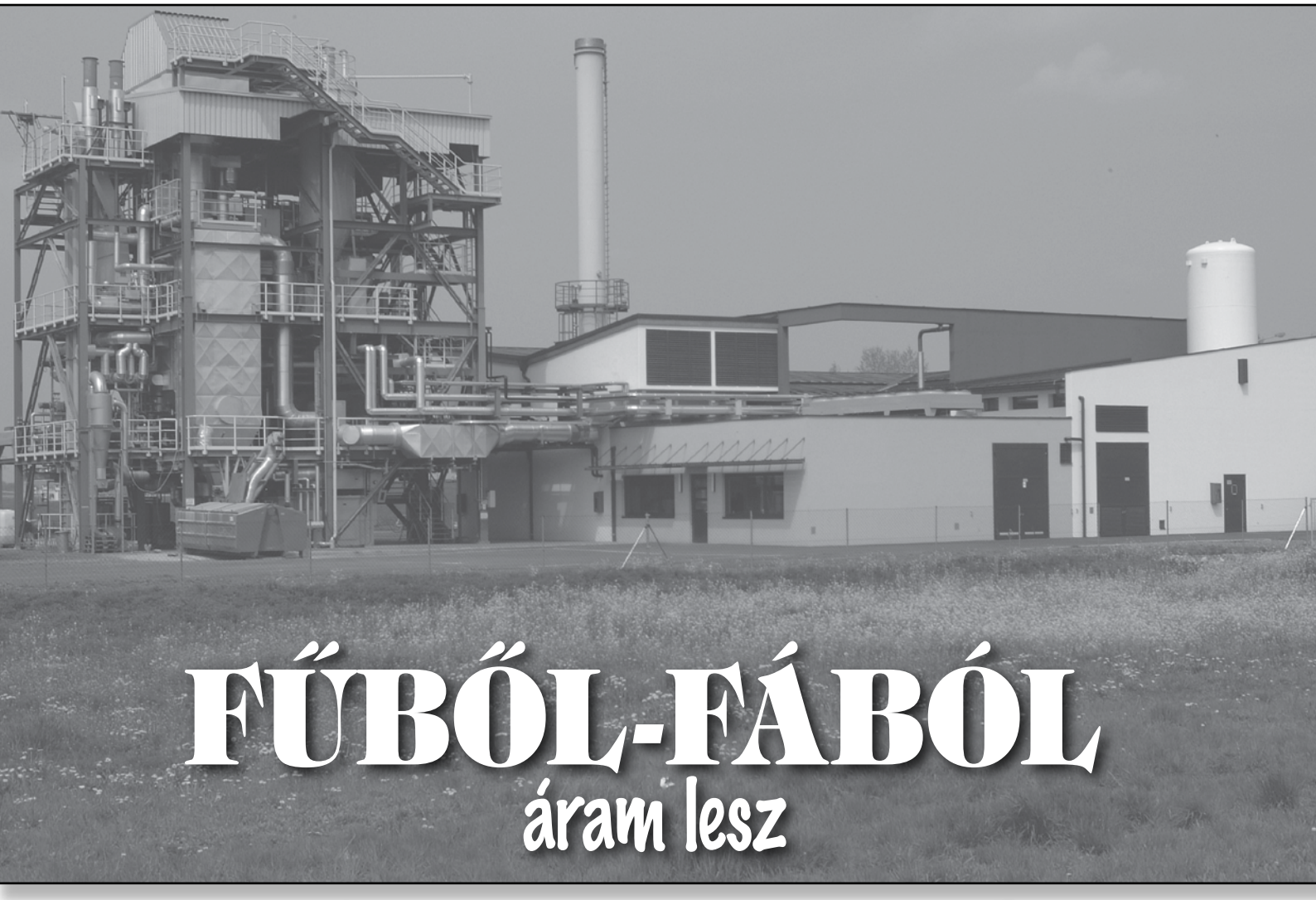
– Mennyire bízik abban, hogy az álma valóra válik?

– Szinte biztos vagyok benne, hogy előbb-utóbb megvalósul. A választ ugyanis rengetegen várjuk. Az egész magyar gazdatársadalom érdeke, hogy a termelés legnagyobb költségtételét környezetkímélő módon csökkentsük. Saját próbálkozásaim eddig rövidre zárt telefonbeszélgetések voltak a vám- és pénzügyőrség szakembereivel. Tőlük tudom, hogy a jelenlegi törvényi szabályozás miatt egy biodízelüzem létrehozására egyelőre kevés az esélyem. Arra már ott vannak a nagyok, nyilván nem érdekük, hogy legyenek az országban kicsi előállítók is. Nekünk, mezőgazdaságból élőknek viszont igen. Mi, gazdák, programtervezeteket, beadványokat küldünk minden illetékes hatósághoz, gazdakörökkel, kistérségi irodákkal, a minket támogató civil és közhasznú szervezetekkel közösen. A válaszokból majd kiderül, hogy mire számíthatunk és mi legyen a következő lépésünk.

Keresztény Gabriella

(Megjelent: Szabad föld, 2007. november 2.)

FŰBŐL-FÁBÓL áram lesz

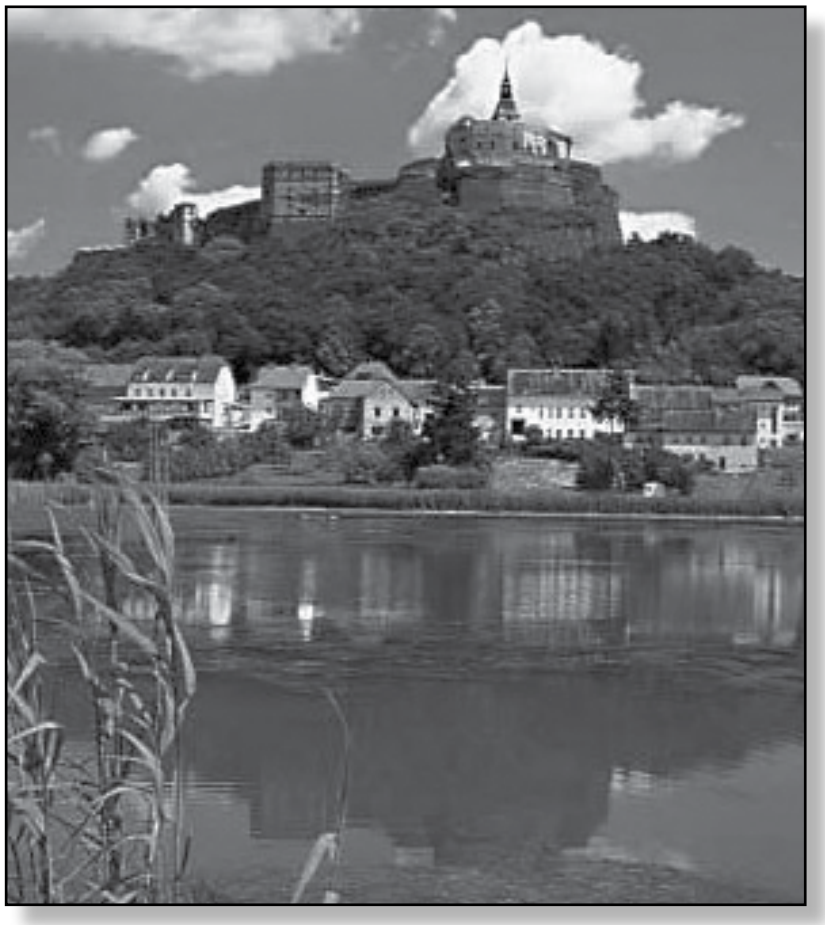
Helyben termelt energia Güssingben

Kukoricából, fából, fahulladékból és növényi komposztból is állítanak elő hőt, biogázt, áramot és üzemanyagot az ausztriai Güssingben. A településen új technológiák kikísérletezésével törekednek a felhasznált energia mind nagyobb részét helyben megtermelni, ezzel csökkentve a kistérség olajfüggőségét és növelve az ott élők bevételeit. Magyar kistérségi szakemberek is tanulmányozzák már az ott alkalmazott módszereket

Az osztrák Güssing városkában igyekeznek bebizonyítani, hogy nemcsak múzeumokkal, strandokkal és csörgedező patakokkal lehet turistákat csábítani, hanem erjesztő tartályokkal, kazánokkal és zajos erőművekkel is. A településen a szálláshelyek jelentős részét olyan "ökoenergia-turisták" foglalják le, akik arra kíváncsiak, miként lehet egy korábban elmaradott infrastruktúrájú, a munkanélküliség miatt elnéptelenedésre ítélt kisvárosba életképes ipart telepíteni úgy, hogy közben a környékbeli gazdák is jól járjanak, s a környezetet se tegyék tönkre. A kistérségben számos, egymástól eltérő technológiával működő erőmű és fűtőmű üzemel. Az ökoenergia-turisták kihagyhatatlan állomása például az a tavaly átadott üzem, amely nagyrészt silókukoricából, kisebb hányadban fűből, lóheréből és borsóból, biológiai erjesztéssel állít elő biogázt, amelyet egy gázmotorba vezetve elektromos árammá és hővé alakítanak át. A környékbeli gazdák az üzem tíz kilométeres körzetéből hordják be terményeiket, amelyek óriási silókba kerülnek. A biogázüzemben mindössze egyetlen ember dolgozik,

napi három órában. Feladata a tároló feltöltése, ahonnan a rendszer automatikusan adagolja az alapanyagot az 1500 köbméteres erjesztő tartályba. Az "önjáró" üzem a gázmotor által napi 25-30 tonna növény felhasználásával - saját szükségletein túl - 500 kilowatt teljesítménnyel elektromos áramot táplál be a hálózatba. A hátramaradó melléktermeket a földek trágyázására használják, a gázmotor hőjével és egy faaprítékot feldolgozó biomassza-erőművel pedig mintegy hetven fogyasztó - köztük egy szociális otthon - fűtését és melegvizét is biztosítják

Güssing tíz évvel ezelőtt megépített, legnagyobb fűtőművében ipari fahulladékot égetve biztosítanak távhőt több száz háztartás számára. Az alapanyag teljes egészében a városban - az energiaárak stabilitásának ígérete és a hulladék helyi felhasználási lehetősége miatt - letelepedett két nagy parkettagyárból származik. A specializációra jellemző, hogy ebbe a fűtőműbe csak aprított fahulladék kerül, a fűrészport egy másik erő- és fűtőműben égetik el, ahová a parkettagyárakból közvetlenül, egy zárt csőhálózaton továbbítják a melléktermeket.

A környék erdeiből kikerülő hulladékfát viszont nem elégetik, hanem - ismét egy másik erőműben - vízgőz-környezetben elgázosítják, az így nyert fagázt pedig egy generátorral összekapcsolt gázmotorba vezetik. Ez amellett, hogy két megawatt teljesítménnyel áramot termel, hőleadása révén ugyancsak táplálja a güssingi távhőhálózatot.

A kistérségben a nagyok mellett léteznek kisebb fűtőművek is, amelyek néhány tucat lakást látnak el fakazánok és napkollektorok révén termelt energiával. Mint azt Bődi Katalin, a güssingi Megújuló Energiák Európai Központjának Ausztriában élő projektmenedzsere elmondta, a fogyasztók számára a távhő mellett kezdetekben csak a kényelem szólt, ugyanis egy új ház rácsatlakoztatása a rendszerre nagyságrendileg ugyanannyiba került, mint egy olajkályhán alapuló - Güssingben nincs földgázhálózat - egyéni fűtési rendszer kivitelezése. Az olajár növekedésével viszont a megújuló energiaforrások felhasználásával immár családonként évente néhány száz eurós megtakarítás is jelentkezik. Ráadásul a fűtőművel az olajvállalatok helyett a helyi gazdálkodóknak teremtenek bevételt, s a korszerű szűrőrendszerek révén a károsanyag-kibocsátás is jóval alacsonyabb, mint amennyit a több tucatnyi egyéni kémény kibocsátana.

A güssingi energiaönellátás-modellnek a kezdetekben akadtak ellenzői is. A kilencvenes években az egyik osztrák politikus például úgy fogalmazott: inkább a pénztárcájában lévő bankókat égeti el, mintsem fát égessen, hogy abból energia legyen - ezzel érzékeltetve, hogy a megújuló energiaforrások használatát gazdaságtalannak, irracionálisnak tartja. Azt a güssingi modell népszerűsítői sem tagadják: magát az ökoenergia-termelést tisztán piaci alapon nem lehet önfenntartónak nevezni, hiszen az üzemek jelentős uniós támogatással épültek meg, s az ökoáram állami támogatása nélkül nem volna kifizetődő a működtetés sem. Mindemellett hangsúlyozzák: ez az ára a - majdan széles körben elterjeszthető - technológia korszerűsítésének, a dráguló fosszilis energiahordozóktól való függetlenedésnek és a helyi értékteremtésnek.

Csaknem valamennyi üzemben zajlanak kísérletek: fagázból folyékony üzemanyagot és földgáz-helyettesítőt állítanak elő, egy újabb kutatási projekt révén pedig a mérnökök azon dolgoznak, hogy a napenergiát és a távhőt nyáron miként lehetne gazdaságosan hűtésre, a házak környezetbarát klimatizálására használni.

Megjelent: NOL, 20007. január 12.
B. Papp László
http://nol.hu/cikk/431289

Tíz év veszély dupla áron

Amikor a Vásárhelyi-tervet törvénybe foglalták 2004-ben, a haladó gondolkodású vízügyi, mezőgazdasági, vidékfejlesztési és természetvédelmi szakemberek tőlünk nyugatabbra is elismerően csettintettek. Persze idehaza mindenki többet szeretett volna, hiszen a vízügynek az árvízkérdés megoldása az elsődleges, a természetvédők a folyónak és élővilágának akarnak több teret, a gazdálkodók pedig öntözésre használnák a tározók vizét. Mégis megszületett a kompromisszum.

Nem véletlen, hogy Nyugat-Európában is komoly visszhangja volt és van a programnak. A természetközeli élőhelyek drasztikus megfogyatkozása ott ezek jelentős felértékelődéséhez vezetett. Rájöttek, úgy is lehet jövedelemhez jutni, hogy visszaadunk területeket a természetnek, a folyóknak, s inkább az idegenforgalomból élünk. Dániában a folyók visszakapják hajdani kanyarulataikat, Hollandiában a kukoricatáblák helyén egyre több a legelő állat az árvízvédelmi töltések közt.

A Vásárhelyi-terv megvalósítása azonban jelentős lemaradásban van, és most a kormány a gyorsítás helyett inkább a feladatok lecsökkentését választaná. Az Országgyűlés elé tárt törvénymódosító javaslat tíz évvel tolná ki a határidőt. A 2007 végi határidejű 6 tározóból kettő építése kezdődött meg, egy majdnem kész, egy sem üzemel. Felmerül a kérdés: mit segít a tízéves haladék? És mi lesz a vidékfejlesztés, a víz megtartásán alapuló gazdálkodás törvénybe foglalt céljaival?

Az árvíz már nem tartható a Tisza medrében. 1999 óta hatszor volt komoly védekezést igénylő árvíz a Tiszán. Azt is beláttuk, közösen, hogy pusztán a töltések magasításával nem érhető el megnyugtató eredmény. Közösen elfogadtuk a mentett oldali víz elhelyezésének ötletét. Végül abban is megegyeztünk, hogy tározók épüljenek, és azok üzemeltetése ne gátolja, hanem tegye lehetővé a gazdálkodást. Persze csakis úgy, hogy az elöntés a gazdának ne fenyegető veszélyt, hanem éltető elemet jelentsen. Telepítsünk oda gyepeket, melyeket marhák, lovak, birkák népesíthetnek be, legyenek nádasok, s más vizes élőhelyek a mélyedésekben, használjuk a vizet jobban tűrő, igénylő gyümölcsfajtáinkat! Az ártéri gazdálkodás rugalmasabban reagál a mostanában egyre gyakoribb "bolond" időjárásra is. A megtartott víz ellensúlyozza a klímaváltozás és az aszályok hatásait, és megélhetést ad a vidéknek.

A mezőgazdaság Európában és itthon is faramuci helyzetben van: a magas szintre fejlesztett technológiáknak köszönhetően óriási tömegű élelmiszert állít elő. Kissé fordult a kocka. A tömegtermelés raktározási kényszert, a nagy árumennyiség romló minőséget okoz, amit mesterséges adalékokkal próbál az élelmiszeripar helyrebillenteni. Terméscsökkentő, a gazdák korai nyugdíjazását ösztönző, a megművelt szántóterületek egy részének felhagyását, a kisebb hozamú, külterjes gazdálkodást támogató intézkedések születtek. Egyre szélesebb a bioterméket választéka, a bio már nem a kukacos almát jelenti. Betegek, kismamák, az egészségükre adók egyre több bioterméket vesznek, a természetes gazdálkodás termékeit. A mezőgazdaság túltermelési problémájára nem csak olyan ipari jellegű csodamegoldások születhetnek, mint az energianövények - gyakran előtanulmányok nélküli - telepítése. Amellett, hogy tömegtermékek helyett minőséget állíthatunk elő a tározókban, emberközelibb, élő tájat is kapunk, ami vonzza a látogatókat, tovább élénkítve a térség gazdaságát. Nem lenne szabad rendre beleesnünk azokba a csapdákba, amelyekből a régi EU tagállamok most kezdenek kikecmeregni.

Európa országaiban mindenhol a víz hiányától tartanak (Hollandiát kivéve, de az édesvíz ott is nagy kincs). Magyarországra ugyan a határokon át folynak be a vizek, mégis, a tavaszi hatalmas vízbőségnek köszönhetően hosszú távon számíthatunk rá: a Tisza a tavaszi áradáskor nyolcvanszor több vizet szállít hozzánk, mint nyáron. Ha ügyesen bánunk vele, tartalékainkat gyarapítja. És miért ne tudnánk ügyesen bánni vele, amikor a vízügyi szakmának messze földön elismert a mérnöki tudása? Ez a tudás lett az összetett megoldás, a Vásárhelyi-terv szolgálatába állítva.

A víz nem csak a folyóban és a csapból folyik. A felszín alatti vizek léte, mennyisége, tisztasága, mozgása meghatározó a talajokra, az ivóvizekre, a nyári strandolásokra, a horgászatra nézve is. Alig érzékeljük, mennyi szolgáltatást nyújt nekünk a természet. Ha elengedjük a tavaszi vizeket, és elmaradnak a nyári esők (amire egyre nagyobb az esély a klímaváltozás miatt), itt állunk az év háromnegyedében víz nélkül. És ez nemcsak azt jelenti, hogy szomjasak leszünk, hogy nem nő meg az őszibarack, és nincs tó, amiben strandolhatnánk, hanem idegen fajok elterjedéséhez, számunkra kellemetlen rovarok elszaporodásához is vezet, több vegyszert kell a mezőgazdaságban használni, és persze drágább lesz a vezetékes és a palackozott ivóvíz.

Sokak számára megélhetést, létbiztonságot, otthont jelent a vidéki élet. De ha csak a zsebünkre gondolunk, akkor is, állami szinten is szembetűnő veszteséggel jár a Vásárhelyi-terv elhalasztása, az árvízi kockázat fenntartása. Az egyébként is megnehezített falusi élet, megfejelve az árvízi kockázattal, a vidéki lakosság elvándorlását segíti elő. A városban a munkanélküliség növekedése, a falvakban a mezőgazdasági tevékenykedés visszaesése a kocsmák forgalmát növeli, a feketemunkát terjeszti, kiszámíthatatlanná és még alacsonyabbá téve az állami adóbevételeket és növelve a szociális kiadásokat.

Ehhez adódik hozzá a hosszított ideig fennmaradó árvízi kockázat, mely egyetlen árvizes év alatt a Vásárhelyi-terv költségeinek negyedét veszi ki a zsebünkből. Sajnos párhuzamosan kell a hosszú távú befektetést és a napi kockázat költségeit vállalnunk. Ha ez nem megy, a teljes program mindenestől sokkal többe kerül. Ha az eredeti terv ütemezése szerint megépülnének a tározók, csak nyolc évig kellene készenlétben tartani a homokzsákjainkat, de ha ezt elodázzuk, akkor még 18 évig. Az elmúlt tíz év árvízi statisztikáját figyelembe véve ez a plusz tíz év négy nagy árvizet hozhat, ami nagyjából megduplázza az összköltséget.

A jó megoldás érdekében egyszerre kell növelni az árvízi biztonságot, a gazdasági biztonságot, azaz a vidékfejlesztést és az ökológiai biztonságot. Több víz kell, mert csak a vízből lesz valami, a víz hiányából nem lesz semmi, csak szenvedés. A betárolt víz további biológiai produkcióra képes. A 2004-es terv erre adott némi garanciát - most ezt a biztonságot akarják elodázni. Lesz még közvetlen veszély, gondolkodjunk előre!

Figeczky Gábor agrármérnök
Siposs Viktória környezetgazdálkodási agrármérnök,
a WWF Magyarország munkatársai

(Megjelent: Népszabadság, 2007. november 19.)

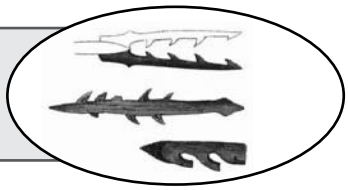
Rablógazdálkodj okosan!

A témáról viszonylag ritkán esik szó a magyar sajtóban: orvhalászat, konkrétan tiszai orvhalászat. Pedig más, hasonló bűnügyi esetek, egy-egy közösség vagyonának lerablása elég népszerű sajtótéma szokott lenni. Színesfém-tolvajok, természetvédelmi területet tarra vágó fatolvajok, védett erdőket szétquadozó barmok és a többi.

Uj Péter cikke a Népszabadságban.

Magyarországon több mint háromszázezer ember horgászik, ennyien fizetnek nem keveset azért, hogy néhány halat kifoghassanak, de inkább talán csak azért, hogy néhány órát tölthessenek a természetesre legalább kicsit hasonlító környezetben. Az élővizek környékén még találni ilyet, bár sokan tesznek azért, hogy változzon a helyzet: az örökké a dunai vízi út fontosságát szajkózó uszálylobbisták szeretnék teherhajópályává változtatni a Dunát, a betonfetisiszták újabb tiszai duzzasztókat szeretnének, hiába csúfos kudarc eddig mindkettő. A halban (és vízimadárban) bő természetes vizek horgász- és ökoturisztikai célpontok, ekképpen a környékbeli lakosok legfontosabb bevételi forrásai lehetnének. Lehetnének, mondom, mert az utóbbi évek szomorú tapasztalatai - Doros Judit riportja e szomorú tapasztalatok közül villant meg néhányat - azt mutatják, hogy ezekkel az erőforrásokkal egy-egy térség, egy-egy közösség, az ország nem tud élni. Átgondolt, okos, jövedelmező gazdálkodás helyett rablógazdálkodás folyik. Az állam, a hatóság, egymás átverése. Mint annyi más területen. A brutális eszközökkel halakat gyilkoló rapsicok mögött ott van minden, ami reménytelennek tartott közügyeink mögött lenni szokott: tisztázatlan viszonyok, hűbéres struktúrák, korrupció, szándékos tehetetlenség. Azok az orv- és kevésbé orvhalászok, akik néhány mázsa halat ellopnak, nem annyival károsítják meg a közösséget, amennyi az illegálisan kifogott halak ára, hanem jóval többel. A lerabolt, gyönge halállományú vizekre kevesebb horgászturista érkezik, bezárhatnak a horgászboltok, a panziók, a kisközértek, a csónakkölcsönzők. Nagyjából ez a folyamat kezdődött el a Tisza-tónál, amely vízügyes melléktermékből valódi halparadicsom lett néhány évre, de a rablógazdálkodás, a víz gazdájának (amely egyébként a Magyar Országos Horgász Szövetség) tehetetlensége miatt egyre rosszabb állapotba került. Érdekes, hogy minálunk pocsékabb gazdasági helyzetű országokban is képesek voltak fölismerni ezt a logikát: a magyar mércével is mélyszegénységben élő bosnyák nem halássza le a patakból a pisztrángot és a pért, mert tudja, hogy talán egy-két eurót kaphatna a halakért, de ha jön a német/ holland/belga (sőt: magyar) horgászturista, arról több száz eurót is le lehet gombolni. Minálunk meg folyik az értelmetlen rablógazdálkodás: a közös vagyonnak tekintett vizekből mindenki annyit lop, amennyit bír. Tisztakezű játékos ebben a játszmában nincsen. Doros Judit riportjában egy halász arról panaszkodik, hogy neki sokkal inkább meg van kötve a keze, mint a rapsicoknak. Ennél árulkodóbb mondatot nehéz elképzelni. A halász is olyan lehetőségeket szeretne, mint amilyen lehetőségei a rapsicnak vannak. Ráadásul a lehetőségei nagyon hasonlóak. Amikor az ember kilométereken át levarászott partszakaszokat lát, amikor piacon találkozik ceruzányi, konyhailag értelmezhetetlen méretű menyhalakkal, konyhailag szintén értelmezhetetlen, de legalább nem méreten aluli, sőt hatalmas, nyolckilós süllővel, amikor azt látja, hogy mentőhalászat címén jó négyméteres vízből villanyozzák a harcsát, akkor a fejében megfordul, hogy a drága terepjárókon és szupermotorcsónakokon száguldozó, érvényes horgászengedéllyel rendelkező fantomok rabolják-e le a vizeket, vagy tán valaki más? Amikor a halászati kft.-k arról panaszkodnak, hogy nem tudják megvédeni a vizeiket, akkor vagy sunnyognak, vagy beismerik, hogy rossz gazdái a víznek. A legszebb illusztráció a Balaton, amely a jelentős szakértelmet fölvonultató Balatoni Halászati Zrt. kezelésében ment tönkre teljesen. Pedig a balatoni hal, elsősorban a fogas olyan gasztronómiai kuriózum lehetne, amelyre komoly turizmust, kisebb iparágat lehetne építeni. Ugyanígy a Tiszán a mutatóba is alig maradt, a piacokon lénai tokkal helyettesített kecsegére. A Tisza-tó példája azt mutatja, hogy nem jobb gaz-

dája a víznek az országos horgászszövetség sem. A monoton csökkenő halállomány mellett nyomát sem látni annak, miképpen képzeli el a Mohosz a Tisza-tó jövőjét. Persze, mit várjon az ember egy olyan szervezettől, amelynek a hivatalos újságjában évek óta halászeszközöket (!) reklámoznak. Kevés pozitív példát is találni: az utóbbi években újjáéledt a horgászkezelésbe került (ez egyet jelent azzal, hogy a halászat megszűnt a vízen) szikrai Holt-Tisza, a szomszédos tiszaalpári Holt-Tisza, patakokat vesznek kezelésbe kisebb közösségek Vasban, pisztrángot telepítenek, gyönyörű környezetet alakítanak ki. (A Tiszán meg még az sem jut eszébe senkinek, hogy a kiskörei duzzasztónál tonnaszám összegyűlő úszó szemetet, petpalackot, nejlonzacskót valahogy kiszedjék. Leúsztatják inkább szépen. Szegednél egy-egy bedőlt fa mögött kisebb szeméttelep keletkezik.) A jelenlegi rendszer nemcsak eltűri, hanem bátorítja a rablógazdálkodást. Mert, mondjuk ki, a tiszai (dunai, balatoni - bár ott már nincs) élővízi halászat jelen formájában: rablógazdálkodás. A több százszor megnyomorított, tönkretett folyó maradék erőforrásait használja ki. Az ilyen nagy ökológiai rendszerek életereje megdöbbentő: az utóbbi évek árvizei fantasztikus mennyiségű halivadékkal rakták tele az ártéri holtágakat, kubikokat és persze magát a folyót. Ha egyetlen árvíz ilyen ökológiai robbanást okozott, akkor mi lehetett a szabályozás előtt, amikor minden évben hónapokra kiszaladt a víz az árterekre? Ilyenkor válik világossá, hogy nem túloznak azok a XVIII. századi leírások, amelyek szerint a Tisza vize halszagú volt, és nem lehetett úgy vödröt meríteni bele, hogy a vödörben ne legyen hal. És bármennyire hihetetlennek hangzik, az elmúlt évtizedek pusztítását még mindig helyre lehetne hozni. Czigler László biológus egy hónapja itt, a Népszabadságban közölt cikket a fokgazdálkodás mellett érvelve. A fokgazdálkodást évszázadokon át művelték a Tisza mentén: a legendás halbőséget kihasználó, de a halszaporulatot mindig biztosító, tehát fenntartható gazdálkodástípus volt. Az elszikesedett, alig használható (vagy csak agrártámogatás igénylésére használható) Tisza menti földeken, ugarokon, hobbikertesített ártereken ma is ki lehetne alakítani a fokgazdálkodáshoz hasonló rendszereket, amelyek nagyszerű megélhetést jelentenének halászoknak, a halban gazdag Tisza pedig vonzaná az öko- és horgászturistákat, amiből a folyó menti, többségükben halmozottan hátrányos helyzetű települések élhetnének sokkal jobban. De nincsenek illúzióim, biztos vagyok benne, hogy a dolgok a jellegzetes magyar logika mentén folytatódnak: a rablógazdálkodás kevesebb erőfeszítésbe kerül, agy sem kell hozzá. Az meg kit érdekel, hogy egy-két év múlva beledöglik mindenki.

2007. november 28.

Félresikerült UNIÓS szabályozás

Az Európai Unió új irányelveket ad ki a bioüzemanyagok felhasználásáról, mivel a környezetvédelmi biztos szerint nem vették eléggé figyelembe ezek alkalmazásának természeti és társadalmi hatásait

Az Unió környezetvédelmi biztosa, Sztavrosz Dimasz kénytelen volt elismerni, hogy nem látták előre azokat a gondokat, amelyek a bioüzemanyagok használatának bővülése miatt keletkezhetnek. Márciusban az EU vezetői abban állapodtak meg, hogy 2010-re az üzemanyag-szükségletek 5,75, 2020-ra pedig tíz százalékát a biológiai eredetű alternatív energiahordozóknak kell biztosítaniuk. Ám a legutóbbi jelentések szerint ezeknek a hajtóanyagoknak egy része nem csökkenti a motorok károsanyag-kibocsátását.

A bioüzemanyagok iránti növekvő igény viszont veszélyezteti az ökológiai egyensúlyt, mert az esőerdők még gyorsabb kiirtásához vezethet. Emellett több haszonnövény iránt is megnő a kereslet, ami felhajtja az élelmiszerárakat. Meg kell növelni emiatt a termőterületeket is, aminek következtében sok szegény gazdálkodó földje kerül veszélybe, és egyes üzemanyagok előállítása vízhiányt is előidézhet.

Dimasz szerint Brüsszel tanúsítványokat fog kérni arról, hogy az adott bioüzemanyag nem szennyezi a környezetet. Emellett a pálmaolaj biodízelek előállítására való felhasználását korlátozni szeretnék, mert ez már hatalmas erdőirtáshoz vezetett Indonéziában. Az Európai Bizottság környezetvédelmi biztosának szavai arra utalnak, hogy az Unió a fenntarthatóságra helyezi majd a hangsúlyt, és az óvatosabb szabályozás mellett teszi le a voksot.

Szakemberek szerint biztosra vehető, hogy lelassul a bioüzemanyagok alkalmazásának folyamata. Az amerikai kormányzat viszont épp a közelmúltban fogadta el azt a törvényt, amely a kukoricából előállítandó üzemanyagok arányának jelentős növelését irányozza elő.

(Megjelent: Magyar Hírlap, 2008. január 14.)

Elillannak a bioetanol-beruházások

Kormányzati segítséget kér a születőben lévő bioetanol-szakma a tervezett hazai gyártóüzemek kivitelezéséhez és biztonságos üzemeltetéséhez. A bioetanol-gyártásnak sem a gazdasági, sem a politikai környezet nem kedvez.

"Bedőlhetnek, ha nem teszünk semmit a jelenlegi helyzet ellen – helyesbítette rögtön a hazai bioetanol-üzemek létesítésének jogosultságát firtató kérdésünket Zsemberi László, a Magyar Bioetanol-szövetség (MBSZ) elnöke. – Ha nincs biztos jövőkép, a bankok nem finanszírozzák a beruházásokat, csak akkor, ha a befektetők garantálják a felvett hitel visszafizetését, amire elég kevés példát találni." Értesüléseink szerint, bár a kormány éppen átgondolni készül a hazai bioetanol-támogatásokat, a Magyar Fejlesztési Bank finanszírozna egyes projekteket, arról viszont nincs hír, hogy melyeket. "A bioetanol szempontjából a hazai helyzet politikailag és gazdaságilag is bizonytalan. A kormány azon van, hogy átgondolja a támogatásokat, illetve a folyósításukat, valamint hogy a kisüzemek építését szorgalmazza, mert nézete szerint azokat lehet és megéri finanszírozni. Ezzel nem értek egyet, mert ha a nagyüzemeket nem lehet finanszírozni, akkor a kicsiket sem, illetve nem éri meg" – mondta Zsemberi László.

A Sekab Zrt.-t is képviselő Zsemberi László a formálódó ágazatra kedvezőtlen gazdasági körülményként a kukorica árát jelölte meg, ami szerinte semmivel semmilyen viszonyban nincs, egyszerűen az egekben van. Ilyen tengeriárak mellett nem éri meg bioetanolt gyártani. A svéd érdekeltségű cég ezért függesztette fel beruházásait, noha Marcaliba és Gönyűbe tervezett üzemeihez is érvényes építési engedélye van. Az Új Magyarország Fejlesztési terv tíz, az Új Magyarország Vidékfejlesztési Terv négy-öt milliárd forintot biztosít bioetanol-üzemek létesítésére.

(Megjelent: Magyar Hírlap, 2007. november 14.)

Három Földre lehet szükségünk 2050-re

Az emberiség történetében példátlan természetpusztításról ad számot a WWF nemzetközi természetvédő szervezet által készített 2006-os *Élő Bolygó Jelentés*. A jelentés szerint a túlfogyasztás következményeként a gerinces fajok mintegy harmada tűnt el az utolsó három évtizedben, a Föld erőforrásai pedig egyre inkább kimerülőben vannak.

Ökológiai lábnyom és biokapacitás

Ma a világ természetes ökoszisztémái olyan mértékben romlanak, amihez fogható még soha nem volt az emberiség történetében. Az ember természettel szembeni igénye addig a pontig nőtt, ahol a Föld képtelen megküzdeni saját regenerációjáért: forrásai kimerülőben vannak.

A WWF ezt az emberiség ún. ökológiai lábnyomának és a Föld biokapacitásának (eltartóképességének) összehasonlításával mutatja be éves, a bolygó állapotát bemutató jelentésében. Az ökológiai lábnyom a természeti erőforrásokkal szemben támasztott igények nagyságát fejezi ki adott hatékonyság mellett (ugyanazon igények kielégíthetők hatékonyabb, pl. energiatakarékos módon, ekkor a lábnyom kisebb lesz).

Alapfogalmak

Az ökológiai lábnyom fő összetevői egy emberre nézve a következők:

1. Az a terület, amelyen a táplálkozásához szükséges gabona megtermelhető
2. Az általa elfogyasztott hús előállításához szükséges legelő nagysága
3. A fa- és papírfogyasztásának megfelelő nagyságú erdő területe
4. A hal- és rákfogyasztásával arányos tengeri terület
5. A lakásához szükséges földterület
6. Azon erdőterület nagysága, amely az egyéni energiafogyasztásával arányos mennyiségű szén-dioxid megkötéséhez szükséges. A biokapacitás egy adott terület (vagy akár az egész Föld) eltartóképessége - azt mutatja, mennyi erőforrást tud előállítani fenntartható módon az igények kielégítéséhez.

Mind az ökológiai lábnyom, mind a biokapacitás mértékegysége a globális hektár (gha), amely egy olyan hektárnak felel meg, ahol a termelékenység egyenlő a Föld 11,2 milliárd bioproduktív hektárjának átlagos termelékenységével. Ezek alapján egy átlagnál magasabb termelékenységű termőföld egynél több globális hektár; egy hektár az átlagosnál alacsonyabb termelékenységű föld pedig egynél kevesebb globális hektár.

Az ökológiai lábnyom túl is lépheti a biokapacitást. Ilyenkor az igények meghaladják a természeti erőforrások regeneratív képességét. Egy példa: egy olyan termék ökológiai lábnyoma, amelynek előállításához adott idő alatt egy erdőből kétszer annyit kell felhasználni, mint amennyit az erdő regenerálni tud, kétszer akkora, mint az erdő területe. Tehát kétszer akkora erdőre lenne szükség ahhoz, hogy a termék hosszú távú előállítása ne pusztítsa az erdőt.

2050-re három Föld kellene

Legalábbis akkor, ha mindenki úgy akarna élni - hosszú távon -, mint például Észak-Amerika lakosai. Ezt írták le 1995-ben Mathis Wackernagel és William E. Reese Ökológiai lábnyomunk - Az emberi hatás mérséklése a Földön című könyvükben, elsők közt szembesítve bennünket a Föld korlátozott kapacitásával és a túlfogyasztás veszélyeivel. Az emberiség ökológiai lábnyoma 1961 és 2003 közt több mint háromszorosára nőtt, és a 80-as évek során haladta meg a Föld biokapacitását.

A WWF 2006-os jelentése szerint jelenleg az emberiség természeti erőforrásokkal szemben támasztott igényei már 25 százalékkal lépik túl a Föld biokapacitását. Vagyis, az emberiség 1 év alatt annyit használ fel a természeti erőforrásokból, amennyi csak 1 év és 3 hónap alatt tud regenerálódni. Másképpen, 1,25 Földre lenne szüksége az emberiségnek, hogy a jelenlegi színvonalon fenntartható módon éljen, az erőforrások rombolása nélkül.

A jelentés szerint, ha a népességnövekedés jelenlegi tendenciája tovább folytatódik, és az emberiség környezetpusztító technológiái sem változnak, akkor 2050-re már 200 százalékos túllépés várható: ez olyan mennyiségű fogyasztást jelent 1 év alatt, amennyit a Föld csak 3 év alatt tud megújítani. Tehát ekkorra már 3 Földre lenne szüksége az emberiségnek. Mindez pedig előbb-utóbb az erőforrások teljes kimerülését hozza magával.

A másik következmény a biodiverzitás csökkenése, vagyis a fajok kipusztulása. Ezt méri a WWF által alkalmazott Élő Bolygó Index, amely világszerte 1300 gerinces faj több mint 3600 populációját követi nyomon 1970 óta. 695 szárazföldi, 344 édesvízi és 274 tengeri faj elemzése alapján kimutatták, hogy 1970 és 2003 közt rendre 31, 28 és 27 százalék, tehát nagyjából a gerinces fajok egyharmada tűnt el.

A jólét ára

A regionális különbségek természetesen óriásiak. A fejlett ipari országok egy átlagos lakójának ökológiai lábnyoma elérheti a 10-15 globális hektárt (gha), míg a legszegényebb országokban ez 1 gha-nál is kisebb.

A legnagyobb lábnyomú (gha/fő), egymilliónál nagyobb lélekszámú országok: Egyesült Arab Emirátusok (11,9 gha), USA (9,6 gha), Finnország (7,6 gha), Kanada (7,6 gha), Kuwait (7,3 gha), Ausztrália (6,6 gha), Észtország (6,5 gha), Svédország (6,1 gha), Új Zéland (5,9 gha), Norvégia (5,8 gha). Kína ma ugyan még csak a 69-edik, de növekedő gazdasága és gyors fejlődése miatt kulcsszerepet fog játszani a fenntarthatóság felé vezető úton. Magyarország jelenleg a 32. helyen áll (5,1 gha). Az ipari országok lábnyomának nagy részét általában a közlekedés, ezen belül is az egyéni gépkocsihasználat teszi ki. A lábnyom következő fontos tényezője az élelmiszer-ellátás, különösen az importált, csomagolt és feldolgozott élelmiszerek. Az anyagfelhasználás a harmadik faktor, ezen belül lényeges a háztartási és irodai papírfogyasztás.

A fenntartható jövő felé

James Leape, a WWF vezérigazgatója szerint egyértelmű, hogy "gyorsabban fogyasztjuk el a forrásokat, mint ahogy a Föld pótolni tudná őket - ennek következményei megjósolhatók és fatálisak." Leape felhívja a figyelmet arra, is hogy a jövőben nem lesz könnyű olyan változtatásokat eszközölni, amelyek javítják az emberiség életkörülményeit, ugyanakkor csökkentik is a természetre gyakorolt hatását. Mindez azon múlik, hogy ma olyan városok, erőművek és otthonok épülnek-e, amelyek a következő generációkat kártékony túlfogyasztásra ítélik, vagy épp olyanok, amelyek a fenntarthatóbb élet irányába terelik őket. Utóbbit tenné lehetővé például a hulladék újrahasznosítás arányának növelése, vagy a környezetbarát energiaforrások - napenergia, szélenergia, biogáz - és az energiatakarékos készülékek, fényforrások alkalmazása.

Jakabffy Éva
[origo]
Megjelent: http//www.origo.hu/tudomany/20070205harom1.htlm

MOZAIK

Mezőgazdasági ***paradigmaváltás*** kell!

Szemléletváltásra, természetes módszerekkel a helyi piacra termelő gazdaságokra, a fosszilis üzemanyagoktól való függőség csökkentésére, illetve a kereskedelempolitika és a támogatási rendszer átalakítására van szükség a globális élelmezési krízis elkerülése érdekében az ENSZ legutóbbi jelentése szerint.

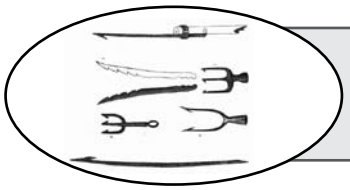
A 64 ország 400 tudósának közreműködésével, három év alatt elvégzett *Nemzetközi felmérés a mezőgazdasági tudomány és technológia hatásáról a világ fejlődésére* (IAASTD - International Assessment of Agricultural Science and Technology for Development) című vizsgálat szerint a következő 25-50 évben megduplázódik a globális élelmiszerszükséglet. Különösen a fejlődő országokban lesz nagyobb a kereslet, ahol most is élelemre fordítják a fogyasztási kiadások 60-80 százalékát, szemben az ipari államokban mért 10-20 százalékos aránnyal.

Robert Watson professzor, az IAASTD vezetője szerint az árrobbanást a népességgyarapodás és a fogyasztási szokásokban például Kínában és Indiában megfigyelhető változások következtében megugró kereslet, a kedvezőtlen időjárás, az árupiaci spekuláció, a fejlett országok kereskedelempolitikája és a bioüzemanyag-termelés okozta.

A folyamatot csak szemléletváltással lehet kézben tartani. "Fordulatra van szükség, környezetvédelmi és társadalmi szempontból fenntartható mezőgazdaságra." Watson szerint az elmúlt ötven évben a termelékenység a népesség növekedésénél gyorsabb ütemben javult, de ennek áldásai egyenlőtlenül oszlottak el, és a modern termelési módszerek alkalmazása a természetes környezet rombolásával jár. "Sokan sikertörténetnek tartják az utóbbi fél évszázadot, pedig 850 millióan éheznek. Ha minden így megy tovább, akkor tovább pusztul a környezet és tovább mélyül a szakadék gazdagok és szegények között" - mondta Robert Watson. "A mezőgazdaság sokkal több az élelmiszertermelésnél. Ezt kell megérteni."

Az ENSZ és a Világbank által támogatott IAASTD jelentés kedden jelent meg. Hatvan ENSZ tagállam - egyebek mellett Kína, Brazília és Franciaország - kormánya jelezte, hogy elfogadja a benne foglalt ajánlásokat.

Megjelent: Greenfo, 2008. április 18.
http//www.greenfo.hu/hirek/hirek_item.php?hir=18281

Emberiség elleni bűntény a nagyarányú bioüzemanyag-termelés

A bioüzemanyagok nagyarányú termelése manapság "bűntény az emberiség ellen", mert emiatt is módfelett drágulnak az élelmiszerek, mondta az ENSZ különleges élelmezési jogi jelentéstevője, Jean Ziegler, szó szerint átvéve a Palaniappan Csidambaram, indiai pénzügyminiszter megfogalmazta minősítést.

A bírálókhoz csatlakozott Peer Steinbrück, német pénzügyminiszter is, aki ugyancsak a bioüzemanyagok erőltetett termelésének árfelhajtó hatására figyelmeztetett az IMF és a Világbank Washingtonban zajló közgyűlésén.

Steinbrück szerint ebből még nagy bajok lesznek, mindamellett leszögezte, hogy Németország részt fog venni abban a programban, amelyet Robert Zoellick, a Világbank elnöke indított útjára, és amelynek keretében a világ országaitól 500 millió dollárt vár május 1-jéig az ENSZ élelmezési programjához való hozzájárulásként. Előzőleg az ENSZ jelentéstevője, Jean Ziegler arra hívta fel a Nemzetközi Valutaalapot (IMF), hogy változtasson mezőgazdasági támogatási politikáján, és szüntesse meg azt a gyakorlatot, hogy kizárólag az adósságcsökkentési célú vállalkozásokat támogatja. A mezőgazdasági támogatásokkal a lakosság túlélését kell biztosítani, magyarázta.

Az ENSZ szakértője bírálta az Európai Unió afrikai élelmiszerdömpingjét is. Az EU az európai élelmiszerfelesleg afrikai exportját finanszírozza, fél- vagy harmadáron értékesítik az élelmiszert Afrikában, ez tönkreteszi a földrész mezőgazdaságát - mondta Ziegler rádiónyilatkozatában. A Libération című francia lapnak nyilatkozva az ENSZ-felelős arra figyelmeztetett, hogy a világon hosszú időre állandósulni fognak a lázongások és a konfliktusok az élelmiszerek drágulása és az élelmiszerhiány miatt.

A német Foodwatch fogyasztóvédelmi szövetség vezetője, Thilo Bode szintén elítélte azt, amit ő "a fejlett országok gyilkos kereskedelempolitikájának" nevezett. Más energiapolitikára van szükségünk. Nem tölthetjük meg az energiatárolóinkat az éhezők rovására - mondta Bode. Pillanatnyilag nincs szó a meghatározott bioüzemanyag célok felfüggesztéséről - idézte az Európai Bizottság környezetvédelmi biztosának szóvivőjét az AFP hírügynökség.

Az üvegházhatást okozó gázok kibocsátásának 20 százalékos csökkentése végett - 2020-ig - az EU 20 százalékra akarja növelni a megújítható energiaforrások arányát az energiamérlegben, és az üzemanyag-felhasználásban 10 százalékra növelni a bioüzemanyagok arányát.

Megjelent: Greenfo, 2008. április 17.
http//www.greenfo.hu/hirek/hirek_item.php?hir=18267

2007 - bioüzemanyag kérdőjelek

2007-ben sokat vitáztak a zöld üzemanyagokról. A biodízel és a bioalkohol előállítása – több idén megjelent kutatás szerint - káros a környezetre, nem csökkenti sem a kőolajfüggést, sem a CO_2 kibocsátást. Emellett megemeli az élelmiszer alapanyagok árát, így a fejlődő országokat még kiszolgáltatottabbá teszi.

A környezetvédő szervezetek januárban élesen bírálták Brüsszel legújabb terveit, amelyek célja a bioüzemanyag 10 százalékos részarányát biztosítani az európai közúti szállításban 2020-ra. A zöldek egyre szélesebb körben vallják, hogy a bioüzemanyag végső soron sokkal több kárt okoz, mint hasznot.

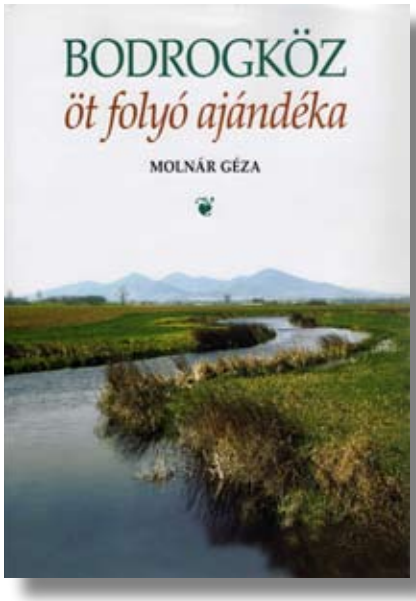
Az elmúlt két évben a megújuló energiaforrások kutatás-fejlesztésére szétosztott kb. négymilliárd vissza nem térítendő támogatás jelentős részét egy több szempontból is figyelemreméltó konzorcium nyerte el. A konzorciumot olyan nevek jelzik, mint Nagy Imre, a KISZ utolsó első titkára, Kovács Kornél professzor, a Szegedi Tudományegyetem tanszékvezetője, és Németh Sándor, a milliárdos áfacsalással gyanúsított makói nagyvállalkozó. Milliárdos biotámogatások jó elvtársaknak.

Májusban az ENSZ a bioüzemanyagok iránt növekvő kereslet veszélyeire figyelmeztetett: amit nyerhet a világ a bioüzemanyagokkal az üvegházhatást okozó gázok kibocsátásának csökkentésé révén, azt részben vagy egészben elveszítheti a monokultúrás termelés kockázatai miatt. A kukoricából, cukornádból, más terményekből vagy növényi olajból nyert biomassza előállítása érdekében telepített vagy bővített monokultúrák csökkenthetik a fajták sokszínűségét, talajerózióhoz és a talajok kimerüléséhez vezethetnek, vélik a szakértők. Ahogyan mindinkább használják bioüzemanyag előállítására is a terményeket vagy a cukrot, ezek ára emelkedni fog a növekvő kereslet miatt, éppen akkor, amikor a világ élelmiszerszükséglete is gyorsan nő. A nagyipari, monokulturás termesztés éppen a fejlődő országokban mind jobban kiszoríthatja a kis, családi gazdaságokat az élelmiszertermelésből, figyelmeztettek az ENSZ-tanulmány készítői.

A magyarországi bioetanol-termelés már most fenntarthatatlan szintet ért el, további felfutása más ágazatok összeomlásához és környezetszennyezéshez vezethet – vélte júniusban Márai Géza, a Szent István Egyetem professzora, az Ökológiai Egyesület elnöke. A kukoricára alapozott 250-300 ezer tonnás jelenlegi bioüzemanyag-előállítás 1 millió tonna alapanyagot igényel. Ez a mennyiség csak a megelőző évekéhez hasonló, kiemelkedő terméshozamú idényekben biztosítható, ellenkező esetben az állattenyésztés, a vegyipar, és a vetőmagtermesztés alapanyag szükséglete nem fedezhető.

Megjelent: Greenfo, 2007. december 31.
http//www.greenfo.hu/hirek/hirek_item.php?hir=17468

BODROGKÖZ
öt folyó ajándéka

címmel jelent meg Molnár Géza új könyve. „A Tiszánál” című vállalkozásához hasonló tematikában készült, irodalommal és bölcselettel gondosan fűszerezett könyv, de ugyanakkor bensőségesebb, és ha lehet még „szerelmesebb” elődjénél.

A közvetlen szülőföldjét, annak minden zegét-zugát, fűszálát és természetesen folyóját - folyócskáját térben és időben ismerő, sérülékenységét látó, érte aggódó szerző munkája ez, melyet az olvasó így értékel: beavatás, a tájhoz való egyetlen reális viszonyulás megismerése.

2008. április 28-án, rendhagyó könyvbemutató keretében Karcsán ismerte meg a nagyközönség a művet, ahol a vizekkel jó barátságban lévő művészek (Trokán Péter – Nemzeti Színház, Csőre Gábor – Vígszínház és Barát Attila – Madách Színház) olvastak fel részleteket a műből.

Képeinken: jelenet az előadásból, ill. a szerző dedikál.

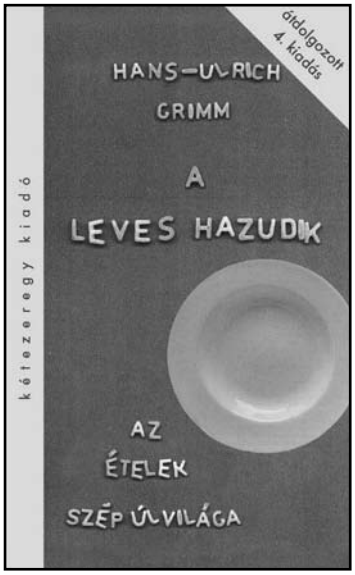

Jean Liedloff

Az elveszett boldogság nyomában

Venezuela dzsungeleiben egy fiatal amerikai felkeresi a ma is kőkorszaki körülmények között élő jekána indiánokat. Ezeknek a "vadembereknek" a szemmel látható boldog és kiegyensúlyozott élete lenyűgözi, és két és fél évet tölt el a törzsnél. Az ott töltött hónapok során egyre inkább az kezdi érdekelni, hogy mi az oka annak, hogy az indiánok annyival boldogabbak nálunk civilizált embereknél. A kontinuum (folytonosság) elve az evolúció alatt kialakult emberi szükségleteket jelenti. Az indiánok a gyerekek eredeti szükségleteit követik, azokat az igényeket, amelyeket a csecsemő magával hozott. Mi történik akkor, ha ezek a magunkkal hozott elvárások nem teljesülnek, ha az ember ösztönös igényei nem elégülnek ki? Vajon hiányzik-e ez későbbi életünkben, tovább tudunk-e lépni, képesek leszünk-e egyáltalán egy boldog, kiegyensúlyozott életre?

Hans-Ulrich Grimm

A leves hazudik

Vajon mi a közös a csokoládéban, a kutyaeledelben és a szájvízben? Mi az, ami a műsajtban éppúgy benne van, mint a perecben és a fogkrémben? Egy jó adag kémia adalékanyagokkal fűszerezve – szinte nincs termék asztalainkon és tányérjainkban a modern élelmiszer-feldolgozás közreműködése nélkül.

Az aromák használatára gyakran a szükség kényszeríti a gyártókat. Hisz nincs annyi mogyoró, de még eper sem, amennyi ki tudná elégíteni az igényeket. Ezért az eperfagylaltok, epresjoghurtok, epertorták és társaik előállításához a természetes eprek helyett természetazonos eperaromát alkalmaznak – amely egy ausztrál fa fűrészporából készül. Vagy eperimitátumot. Amit a következőképpen állítanak elő: némi vörös áfonyát „természetes gyümölcsaromák" segítségével átképeznek eprekké, vagy cseresznyékké, de akár őszibarack, vagy narancs is készíthető íly módon. A vörösáfonya ugyanis sokkal jobban bírja a gépi feldolgozást, a sütést és mélyhűtést, mint a többi gyümölcs. Míg a valódi gyümölcsök a futószalagok, keverőgépek, a melegítés és fagyasztás során élvezhetetlenné válnak, addig ez a termék úgy fog kinézni mintha, és olyan is lesz az íze, mintha.... Ha azonban már a gyümölcsimitátum is drága, akkor az ipar néhány még olcsóbb trükköt vet be: például cseresznyehiány esetén szőlőlével vagy céklalével próbálják meg fenntartani a látszatot.

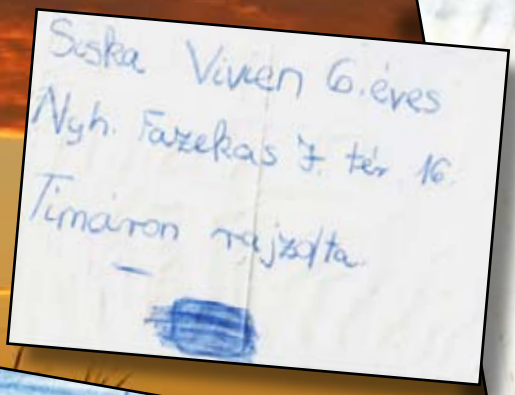
És az élelmiszer-előállítás felhasznál mindent, ami ehető. „Hulladék nélküli élelmiszergyártás"-nak hívják a projektet, amely megpróbálja – sikerrel – hasznosítani a krumplihéjat, a gyümölcspréselés maradékait, a korpát, a kakaóhéjat és az egyéb gyártási hulladékokat. A Geo magazin szerint ez bizonyos mértékig „egészség a kukából".

Az ipar pedig egyre újabb lehetőségek után kutat. A spórolás kényszere hajtja őket, és a szükség, ami mint ismeretes találékonnyá tesz. Egy amerikai élelmiszermérnök „szimulált nyerstojás kompozícióját" mutatta be a piacon. Ez egy valódi csoda: többek között sóványtejporból, zselatinból, tojássárga festékből és vízből áll, és a serpenyőben természetes példaképéhez hasonlóan tükörtojásformát alkot.

Egy másik szabadalom segítségével baktériumokból kávétejszín vagy krémsajt állítható elő, egy további eljárással pedig fehérjéből és zsírból szalonna készíthető. Az élelmiszermérnökök fantáziája korunkban úgy tűnik nem ismer határokat: madártollból bonbon vagy péksüteményt varázsolható, zöldborsóból marcipán és a szennyvíztisztítók maradékából hamburger. Bár az utóbbit mindössze kísérleti céllal állították össze, hogy bebizonyítsák: az aromák segítségével valóban minden ehetővé válik.

Szervezetünk azonban abból él, amit elfogyaszt. Az élelmiszerek az ember számára olyanok, mint a benzin az autó számára. Senki sem merné megkockáztatni a kísérletet, hogy autójába beletöltsön valamit, aminek ugyan benzinszaga van, de valójában víz benzinaromával. Még akkor sem, ha ez természetazonos benzinaroma.

PALACKPOSTA

Kedves Vivien!

Örömmel értesítünk, hogy postád célba ért, azaz megtaláltuk 2007 nyarán a nagykörűi ártéren.
Egy PET palack is lehet kedves, ha nem csupán szemét, hanem száz és ezer társával ellentétben
egy kedves kislány üzenetét hordozza.
A Tisza, látod, kapcsolatot teremt a mellette élő, pihenő emberek között, de most nagy bajban van.
Bezárták gátak közé, vizét gyakran elszennyezik. Előbb-utóbb segíteni kell neki, és ebben valószínűleg
a Te korosztályodnak is marad feladat, ezért arra kérünk, ha felnőttök se feledkezz meg szeretett folyónkról.

(A Tiszavölgy szerkesztősége lapunk egy példányát postázta a palackposta feladójának)